

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет перекладознавства

Кафедра англійської і німецької філології та перекладу
імені професора І. В. Корунця

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства

ПРАГМАТИЧНА АДАПТАЦІЯ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО
ДИСКУРСУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ
ОПОВІДАННЯ Ф. КАФКИ «ПЕРЕВТІЛЕННЯ»)

Студентки групи МПн 55-18
денної форми навчання
факультету перекладознавства
спеціальності 035 Філологія,
спеціалізації 035.043 Германські мови і
літератури (переклад включно),
перша – німецька,
освітньо-професійної програми
Переклад і міжкультурна комунікація
(німецька мова і друга іноземна мова)
Вернер Анастасії Ігорівни

Допущена до захисту
«___»_____ 2019 року

Завідувач кафедри

_____ проф. Ніконова В.Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Науковий керівник:
доцент, кандидат філологічних наук,
Синегуб С. В.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ЄКТС _____

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY

School of Translation Studies

Korunets Department of English and German Philology and Translation

Master Qualifying Diploma Paper in Translation Studies

A PRAGMATIC ADAPTATION OF GERMAN ARTISTIC DISCOURSE IN
UKRAINIAN TRANSLATION (CASE STUDY OF F. KAFKA'S
REINCARNATION)

Group MPn 55-18
Faculty of translation
Full-time student
Majoring 035 Philology,
Specialization 035.043 Germanic
Languages and Literature (including
Translation), German as the first language,
Educational Programme Translation and
Intercultural Communication (German and
Second Foreign Language)
Anastasiia I. Verner

Research supervisor:
S. V. Syniehub
Candidate of Philological Sciences,
Docent

Kyiv – 2019

Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської і німецької філології та перекладу
імені професора І.В. Корунця

Затверджую:

Завідувач кафедри англійської і німецької філології
та перекладу імені професора І.В. Корунця

_____ (підпис)
д.ф.н., проф. Ніконова В.Г.
“10” вересня 2019 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра з перекладознавства

студентки 2 курсу групи МПн 55-18 факультету перекладознавства КНЛУ
Вернер Анастасії Ігорівни

(ПІБ студента)

спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.043 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – німецька, **освітньо-професійної програми** Переклад і міжкультурна комунікація (німецька мова і друга іноземна мова)

Тема роботи «Прагматична адаптація німецькомовного художнього дискурсу при перекладі українською мовою (на матеріалі оповідання Ф. Кафки «Перевтілення»)»

Науковий керівник доцент, кандидат філологічних наук, Синегуб Світлана Вікторівна

Дата видачі завдання “10” вересня 2019 р.

Графік виконання кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства

№ п/п	Найменування частин і план дипломної роботи	Графік виконання	Підписи студента і керівника
1.	Аналіз наукових першоджерел і складання бібліографії	Жовтень 2018 р.	
2.	Написання теоретичної частини дипломної роботи (розділ 1)	Листопад 2018 р.	
3.	Добір мовного матеріалу тексту і складання Додатку (100 англомовних речень та їх переклад)	Грудень 2018 р.	
4.	Аналіз мовного матеріалу тексту, який досліджується, і написання аналітичної частини дипломної роботи (розділ 2)	Березень 2019 р.	
5.	Проведення перекладацького аналізу досліджуваного мовного явища і написання практичної частини дипломної роботи (розділ 3)	Травень 2019 р.	
6.	Написання вступу і висновків дослідження, подання завершеної дипломної роботи науковому керівнику для попереднього перегляду	Вересень 2019 р.	
7.	Попередній захист дипломної роботи і подання завершеної дипломної роботи на кафедру	17 жовтня 2019 р.	
8.	Оформлення документації (відгуки) і підготовка презентації до захисту дипломної роботи	Жовтень 2019 р.	
9.	Захист дипломної роботи магістра з перекладознавства	Грудень 2019 р.	

Науковий керівник Синегуб С. В. (підпис)

Студент Вернер А. І. (підпис)

**ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студентки 2 курсу групи МПн 55-18 факультету перекладознавства спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.043 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – німецька, освітньо-професійної програми Переклад і міжкультурна комунікація (німецька мова і друга іноземна мова)

Вернер Анастасії Ігорівни

(ПІБ студента)

за темою «Прагматична адаптація німецькомовного художнього дискурсу при перекладі українською мовою (на матеріалі оповідання Ф. Кафки «Перевтілення»)»

Відповідність кваліфікаційної роботи нормативним вимогам (необхідне позначити ✓ або +)		
1.	Наявність основних структурних компонентів	☐ усі компоненти присутні , ☐ один компонент відсутній ☐ декілька компонентів відсутні
2.	Відповідність оформлення, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ незначні помилки в оформленні ☐ оформлення неправильне
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам

Особиста думка керівника _____

_____

Кваліфікаційна робота Вернер А. І. може бути (не може бути) рекомендована до захисту
(ПІБ студента)

_____
(підпис керівника)

(Синегуб С. В.)
(ПІБ керівника)

” ___ ” _____ 2019 року.

РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

студентки _____ 2 _____ курсу групи _____ МПн 55-18 _____ факультету перекладознавства спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.043 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – німецька, **освітньо-професійної програми Переклад і міжкультурна комунікація (німецька мова і друга іноземна мова)**

Вернер Анастасії Ігорівни

(ПІБ студента)

за темою _____ «Прагматична адаптація німецькомовного художнього дискурсу при перекладі українською мовою (на матеріалі оповідання Ф. Кафки «Перевтілення»)»

	Критерії	Оцінка в балах
1.	Наявність основних компонентів структури роботи — загалом 10 балів (усі компоненти присутні – 10 , один компонент відсутній – 5 , декілька компонентів відсутні – 0)	
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам до дипломної роботи — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи у форматуванні – 8 , незначні помилки в оформленні – 6 , значні помилки в оформленні – 4 , оформлення переважно не відповідає вимогам – 0)	
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки у формулюваннях – 6 , суттєві помилки у формулюваннях – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві помилки у формулюваннях – 8 , недостатня кількість проаналізованих іноземних джерел (мін. 30%) – 6 , відсутній критичний аналіз наукових праць – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність власного аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при перекладі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при перекладі й аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність перекладацького аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , неповне висвітлення результатів дослідження – 6 , часткове висвітлення результатів дослідження – 4 , не відповідає результатам дослідження – 0)	

Усього набрано балів: _____

_____
(ПІБ рецензента)

_____
(підпис рецензента)

” ____ ” _____ 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1 ПРАГМАТИЧНА АДАПТАЦІЯ У ВІДТВОРЕННІ ТЕКСТІВ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ	5
1.1 Адаптація як поняття перекладознавства	5
1.1.1 Прагматична адаптація перекладу тексту	6
1.1.2 Класифікація видів прагматичної адаптації.	7
1.2 Трансформаційна модель перекладу як лінгвоперекладознавчий феномен	10
1.2.1 Трансформаційна модель у теорії перекладу.	11
1.2.2 Основні типи класифікацій перекладацьких трансформацій.	14
1.3 Художній дискурс як прояв лінгвістичних категорій	19
1.3.1 Теорія дискурсу як прагматизована форма тексту.	21
1.3.2 Основні засади художнього дискурсу.	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	26
РОЗДІЛ 2 ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ Ф. КАФКИ	28
2.1 Прагматика лексики художніх персонажів	30
2.2 Прагматика синтаксису художнього мовлення	36
2.3 Прагматика тропеїчних засобів	40
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	45
РОЗДІЛ 3 ТРАНСФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ	47
3.1 Семантичні трансформації	47
3.2 Граматичні трансформації	64
3.3 Синтаксичні трансформації	76
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	87
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	99
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	100
ДОДАТКИ	101
ZUSAMMENFASSUNG	124

ВСТУП

Як особлива галузь мовознавства, перекладознавство сфокусовано на детальному розгляді та застосуванні механізмів і способів досягнення різних типів еквівалентності текстів оригіналу й перекладу, вивченні закономірностей процесу перекладу, а також підборі міжмовних відповідників різних мовних рівнів.

Оскільки переклад є не лише мовним, але й досить складним когнітивним феноменом, головним питанням цієї галузі в лінгвістиці залишається відбір та застосування єдиної оптимальної моделі перекладу, що розкриває окремі аспекти функціонування лінгвістичного механізму перекладу та може допомогти перекладачеві у вирішенні складних перекладацьких завдань.

Серед існуючих моделей перекладу, орієнтованих переважно на позамовну дійсність та структурно-семантичні особливості мовних одиниць, виділяють також трансформаційну, як прийом реалізації прагматичної адаптації текстів німецькомовного художнього дискурсу.

Однак, з огляду на неоднозначність її трактувань, **актуальність дослідження** полягає у необхідності дослідити сутність основних положень трансформаційного підходу як інструменту реалізації прагматичної адаптації текстів німецькомовного художнього дискурсу та простежити можливості його застосування при перекладі німецького художнього дискурсу.

Актуальність даної роботи полягає у тому, що в межах перекладознавства обрана тема є однією із найбільш перспективних з точки зору подальших досліджень, оскільки перекладацькі трансформації є важливим засобом досягнення еквівалентності та адекватності перекладу, який відкриває нові шляхи до збагачення світового літературного надбання та забезпечення міжкультурної комунікації.

Цілями даної роботи є дослідження природи та комплексне вивчення механізму дії прагматичної адаптації текстів німецькомовного художнього дискурсу; встановлення специфіки прагматичного аспекту німецькомовного

художнього дискурсу як одного з оптимальних засобів передачі змісту першотвору.

Досягнення поставлених цілей передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) окреслити суть поняття «прагматична адаптація», визначити його роль у художньому дискурсі;
- 2) дослідити природу складових трансформаційної моделі перекладу як інструментів реалізації прагматичної адаптації німецькомовного художнього дискурсу в тексті;
- 3) визначити та проаналізувати поняття художнього дискурсу, дослідити його основні засади;
- 4) застосувати отримані дані при перекладі німецькомовних художніх текстів, зробити висновки про роль трансформаційного підходу в перекладі.

Об'єктом даного дослідження виступає художній дискурс на прикладі твору Ф. Кафки «Перевтілення», **предметом** безпосереднього аналізу – процес прагматичної адаптації при перекладі німецькомовного художнього дискурсу.

Методи дослідження. Структурно-семантичний метод використано задля поглибленого дослідження феномену прагматичного аспекту та його ролі в художньому дискурсі.

Метод перекладацького аналізу тексту. Було здійснено повний аналіз макро- та мікроконтексту наведених джерел фактичного матеріалу, визначено комунікативне завдання та жанр мовлення, які допомогли встановити орієнтовного реципієнта.

Метод зіставного та порівняльного аналізу. За допомогою зіставного методу виявлено відмінні, за допомогою порівняльного – спільні риси на всіх мовних рівнях (граматичні, семантичні та лексичні розходження) порівнюваних мов.

Метод кількісних підрахунків застосовано для вирахування частоти вживаності мовних одиниць, виявлення правил їх розподілу та виокремлення зв'язку між усіма мовними елементами з метою встановлення залежності між якісними та кількісними характеристиками мови.

Трансформаційний аналіз лежить в основі даної наукової роботи, спираючись на визначення семантичних та синтаксичних подібностей та відмінностей класифікації мовних структур зазначених мов, встановлюючи баланс між еквівалентністю та адекватністю відтворення лексичних одиниць виконаного перекладу.

Крім того, для вивчення об'єкту дослідження було використано методи синтезу, системного та структурно-функціонального аналізу, індукції та дедукції. Індукція дозволила здійснити сходження від часткового до загального, від фактів до теоретичних висновків і узагальнень. Дедукція дозволила здійснити сходження від загальних понять до часткових фактів. Зазначені методи використовувались в органічному взаємозв'язку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в подальшому розвитку таких лінгвістичних дисциплін як: загальна теорія перекладу (розділи «Прагматичний аспект», «Художній дискурс», «Трансформаційна модель перекладу»), зіставна лексикологія (розділ «Фразеологія»), теоретична граматика (розділи «Іменник», «Прикметник», «Дієслово» тощо), зіставна стилістика (розділ «Абсолютне та контекстуальне забарвлення»), лінгвокраїнознавство і інші.

У результаті вивчення предмету дослідження було одержано результати, які можна використовувати у викладанні дисциплін перекладацького циклу у вищій школі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження, викладені у роботі, були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції Київського національного лінгвістичного університету «Ad orbem per linguas. До світу через мови», 20-22 березня 2019 року.

Структура роботи обумовлена специфікою предмета й об'єкта дослідження, його цілями та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які висвітлюють основні питання, з висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу, додатку та резюме.

У Вступі розглянуто актуальність обраної теми, вказані її мета та завдання, визначені предмет та об'єкт, наведені методи дослідження, наукова новизна, практичне значення, зазначена структура роботи.

У Розділі 1 висвітлено теоретичні засади понять «прагматична адаптація», «трансформаційна модель» та «художній дискурс», розглянута їх проблематика та релевантність у межах обраної теми, зроблено висновки.

У Розділі 2 проаналізовано прагматику художнього дискурсу Ф. Кафки на лексичному, синтаксичному та стилістичному рівнях, наведено приклади та зроблено висновки.

У Розділі 3 надані пропозиції практичного застосування трансформаційної моделі перекладу як прийому реалізації прагматичної адаптації текстів німецькомовного художнього дискурсу з метою досягнення балансу між мовними одиницями різних рівнів.

У Висновках підбито підсумки дослідження стосовно доведення робочої гіпотези та надано відповіді на проблематичні питання, що були поставлені у Вступі, надані рекомендації щодо практичного застосування отриманих результатів, перспективи та напрями подальших досліджень обраної теми.

РОЗДІЛ 1

ПРАГМАТИЧНА АДАПТАЦІЯ У ВІДТВОРЕННІ ТЕКСТІВ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

1.1 Адаптація як поняття перекладознавства

Переклад – це точне відтворення оригінального слова засобами іншої мови за умови збереження змісту й стилю. Така єдність відтворюється на іншій мовній основі. І вже через це перетворюється на нову єдність, властиву мові перекладу [33: 104].

Зазначимо, що головною вимогою до перекладу будь-якого тексту є адекватність. Виходячи з визначення, що адекватний переклад – це переклад, який викликає в іншомовного одержувача реакцію, яка співпадає з комунікативною установкою, тобто з метою висловлювання відправника, перекладач повинен виконати прагматичну адаптацію тексту оригіналу. Це означає, що при перекладі, крім денотативного та конотативного компонентів змісту, необхідно також враховувати прагматичний компонент.

У сучасному перекладознавстві проблема прагматичної адаптації тексту набуває все більшої актуальності: критерій відмінності мовних систем, ступінь адекватності та еквівалентності перекладу поступаються місцем іншому, не менш важливому критерію – здатності перекладача досягти прагматичних цілей перекладу, тобто наблизити його до реалій сьогодення [73: 47].

Загальновідомим є той факт, що повне осмислення мовних явищ досягається з урахуванням і мовних (інтралінгвістичних), і позамовних (екстралінгвістичних) факторів. Оскільки переклад є особливою формою міжмовної комунікації, то вплив прагматичних мовних категорій є очевидним [49: 1224].

У такому контексті цілком закономірна увага фахівців до прагматичної адаптації тексту при перекладі, адже одним з чи не найпотужніших критеріїв оцінювання якості перекладу дослідники вважають ступінь наближення до

оригіналу, якість мовного оформлення тексту і, що найважливіше, здатність за допомогою перекладу досягти поставлених автором цілей [49].

1.1.1 Прагматична адаптація перекладу тексту. Відтворення художнього тексту на високому якісному рівні вимагає звернення до художнього перекладу, який передбачає не тільки точну передачу змісту оригіналу, але і збереження його художніх якостей, тобто відтворення відтінків стилю, полісемії слова, стилістичних та лексичних нюансів. Тому першочергового значення набуває адекватне відтворення прагматики оригіналу, тобто здатності тексту здійснювати певний емоційний вплив на читача, виступати комунікативною заміною оригіналу. Відтак, перекладний текст характеризується вторинністю та заміщує вихідний текст в іншому мовному і культурному середовищі. У зв'язку з цим можуть виникати ситуації, коли очевидне для реципієнта тексту оригіналу абсолютно незрозуміло одержувачу тексту перекладу.

У таких випадках перекладачеві необхідно вдаватися до прагматичної адаптації. Прагматична адаптація – це перетворення вихідного висловлювання із врахуванням передачі його прагматичного значення, тобто специфічного сприйняття інформації, що міститься в мовленнєвому висловлюванні, зі сторони різних одержувачів [62: 317].

Як спосіб діяльності перекладача прагматична адаптація передбачає «внесення певних правок через соціально-культурні, психологічні та інші відмінності між одержувачем тексту оригіналу та тексту перекладу» [36: 242] та створення «еквівалентного, когерентного і зрозумілого читачеві тексту перекладу, призначеного для повноправної заміни оригіналу» [22: 4].

Слід підкреслити, що співвідношення між прагматикою тексту оригіналу і тексту перекладу може бути різним, а прагматична адекватність перекладу необов'язково полягає в збереженні прагматики вихідного тексту.

В першу чергу, в рамках прагматичної адаптації художнього твору внутрішня творча установка перекладача обумовлена його індивідуальним ставленням до тексту оригіналу або іншими факторами, а тому є значно виразнішою, ніж в перекладі, який претендує на повну адекватність.

Аналіз установки перекладача при адаптації художнього тексту може сприяти збагаченню уявлень про особливості його сприйняття в конкретних культурно-часових рамках, оскільки в цьому випадку перекладач є не тільки посередником між автором оригіналу та його реципієнтами в культурі перекладу, а й інтерпретатором.

Таким чином, виходячи з аналітичного огляду явища прагматичної адаптації перекладу, перекладач має дотримуватися прагматичної еквівалентності вихідного та цільового текстів, а сам текст – здійснювати однаковий вплив як на носія мови, так і на не-носія мови.

У такому контексті вкрай важливу роль відіграє саме постать перекладача, який, застосовуючи прагматичні адаптації вихідного тексту, вносить певні коректури через відмінності (вікові, соціально-культурні, психологічні) між рецепторами тексту перекладу та тексту оригіналу з метою відтворення заданої комунікативної ситуації, тобто прагматичної інтенції автора.

1.1.2 Класифікація видів прагматичної адаптації. Як вже зазначалося раніше, будь-який переклад призначений для повної заміни оригіналу і обґрунтованість такої заміни досягається на одному з рівнів еквівалентності. При цьому перекладач намагається виходити з прагматичного потенціалу, а не зі свого особистого ставлення до правильності або доречності вихідного повідомлення.

У багатьох випадках еквівалентне відтворення змісту оригіналу забезпечує також передачу в перекладі прагматичного потенціалу. Однак, приналежність рецептора перекладу до іншого мовного колективу, до іншої культури, нерідко призводить до того, що еквівалентний переклад виявляється прагматично неадекватним. В цьому випадку перекладачеві доводиться вдаватися до прагматичної адаптації перекладу, вносячи в текст необхідні зміни [36: 137].

Йдеться перш за все про відношення між вихідними і кінцевими мовними виразами, про заміну в процесі перекладу однієї форми вираження іншою, заміни, яку ми образно називаємо перетворенням або трансформацією [79: 118].

У перекладацькій практиці найбільш часто використовуються чотири типи прагматичної адаптації тексту:

1. Прагматична адаптація першого типу має за мету забезпечити адекватне розуміння тексту оригіналу рецептором перекладу. Перекладач повинен враховувати, що через відсутність або нестачу необхідних фонових знань, реципієнт тексту може неправильно або взагалі не зрозуміти повідомлення.

В такому випадку перекладач включає в переклад додаткові елементи, пояснюючи мовні одиниці, які викликають труднощі, опускає комунікативно-нерелевантну інформацію або вдається до прийому генералізації. Крім зазначених вище трансформаційних прийомів за даного типу прагматичної адаптації можуть використовуватися також наступні: експлікація, транслітерація і калькування [80].

2. Якщо перший тип адаптації забезпечує адекватне розуміння переданого повідомлення, то другий – має на меті домогтися правильного сприйняття змісту оригіналу, донести до рецептора перекладу емоційний вплив вихідного тексту [36: 139]. Іншими словами – донести до реципієнта перекладу експресивний вплив повідомлення оригіналу.

Цей тип прагматичної адаптації ґрунтується на відмінності в сприйнятті одних і тих самих феноменів або об'єктів в мові оригіналу та мові перекладу, адже кожна мова збагачена назвами об'єктів або ситуацій, що викликають певні асоціації у носія мови. За неправильної передачі або спотворенні подібних асоціацій при перекладі, прагматичні потенціали текстів перекладу та оригіналу не будуть збігатися навіть у разі еквівалентного відтворення змісту.

3. Третій тип прагматичної адаптації відрізняється від перших двох орієнтацією не на пересічного, а на конкретного рецептора та конкретну ситуацію спілкування, прагнучи забезпечити бажаний прагматичний вплив. Тому подібна адаптація зазвичай пов'язана зі значним відхиленням від тексту вихідного повідомлення. Тут можна виділити кілька типових ситуацій [37: 217]: 1) В певній конкретній ситуації перекладач вважає за розумне передати не сказане, а те, що має на увазі мовець; 2) Перекладач вирішує, що для досягнення

бажаного впливу на конкретного рецептора необхідні інші мовні засоби, ніж ті, які використані в оригіналі; 3) Такий підтип часто зустрічається при перекладі назв фільмів, літературних творів, телевізійних передач, щоб назви здавалися звичними і природними для носіїв іншої мови.

4. Дії перекладача, який вдається до прагматичної адаптації четвертого типу, не можна назвати перекладацькими як такими. Даний тип адаптації зустрічається нечасто і пов'язаний, в першу чергу, із вирішенням «екстраперекладацького надзавдання», яке ставить або замовник, або сам перекладач [37: 221].

Ці завдання ніяк не пов'язані з метою поліпшити переклад. Найчастіше причиною стає забезпечення адекватності тексту перекладу. Однак, іноді перекладач може використовувати переклад з іншою метою, аби вирішити якусь свою задачу, не пов'язану з точним відтворенням оригіналу. Для вирішення таких «надзавдань» перекладач може змінювати або навіть спотворювати оригінал тексту, не дотримуючись принципів професійної діяльності.

Існує 4 підвиди четвертого виду прагматичної адаптації:

1) Філологічний переклад – вид перекладу, яким спеціально відтворюють формальні особливості мови оригінального тексту повідомлення, незважаючи на те, що порушується норма і узус перекладу. Його також називають навмисним буквальним перекладом [37: 222].

2) Спрощений або приблизний переклад. Наприклад, замовник ставить перед перекладачем завдання – вибірково або узагальнено передати елементи змісту оригіналу, які його цікавлять. В даному випадку перекладач створює якийсь робочий або чорновий переклад, який не відповідає вимогам адекватності, але відповідає «надзавданню» [37: 223].

3) Модернізація оригіналу при перекладі. В цьому випадку виходить так, що перекладач фактично створює новий твір «за мотивами» тексту оригіналу [37: 224].

4) Вирішення перекладацького надзавдання, продиктованого політичними, економічними, ідеологічними, особистими міркуваннями. Ці міркування не

відображають того, що хотів сказати автор тексту оригіналу. Перекладач в цьому випадку прагне переконати рецептора перекладу в чомусь, нав'язати певне ставлення до автора оригіналу або до якої-небудь події з метою уникнути конфлікту або, навпаки, викликати ворожу реакцію тощо [37: 224].

Проаналізувавши основні види прагматичних адаптацій, можна дійти висновку, що в даному випадку мова йде не лише про зміну форми, але й про «зміну змісту тексту, про внесення додаткової інформації у вигляді пояснень, доповнень, коментарів, або про опущення комунікативно-нерелевантної інформації, про заміну незрозумілої інформації більш зрозумілою, <...> або про зміни, пов'язані з необхідністю дотриматися жанрово-стилістичних норм, що існують в мові перекладу щодо текстів даного функціонального стилю і т. п.» [65: 164].

Тому, для здійснення таких змін перекладач не може обійтися без перекладацьких трансформацій. Інакше кажучи, «більшість трансформаційних прийомів обумовлена прагматикою» [17: 397]. Адже і порушення прагматичної програми зазвичай відбувається «на текстовому рівні: неправильний/неадекватний переклад реалій і власних назв; відсутність пояснення, коментарі до соціокультурних компонентів тексту; перекручування фактів тексту оригіналу; невідповідність обсягу тексту оригіналу» [54: 61] – все це веде до помилкового сприйняття інформації.

Таким чином, можна зробити висновок, що прагматична адаптація і переклад є взаємозалежними.

1.2 Трансформаційна модель перекладу як лінгвоперекладознавчий феномен

Відомо, що переклад – це, перш за все, лінгвістичний процес, міжмовне перетворення або трансформація тексту однією мовою в текст іншою мовою; засіб забезпечити можливість спілкування (комунікації) між людьми, що говорять на різних мовах. Він є цілеспрямованою діяльністю, що відповідає

певним вимогам і нормам, які відбивають цілісну орієнтацію перекладача, без обліку якої не можна пояснити логіку перекладацьких рішень [21: 101].

Для досягнення адекватності оригіналу та перекладу, за відсутності прямих, повних відповідників, перекладачеві необхідно ефективно застосувати трансформації [48: 274].

Під перекладацькими трансформаціями розуміють «такий процес перекладу, в ході якого система смислів, укладена в мовних формах вихідного тексту, сприйнята і зрозуміла перекладачем в силу його компетентності, трансформується природним чином внаслідок мовної асиметрії в більш-менш аналогічну систему смислів, перевтілюючись у форми мови перекладу» [17: 366].

Л. К. Латишев розглядає еквівалентність як рівноцінний вплив тексту оригіналу і перекладу на своїх читачів та визначає трансформації як відступ від структурного та семантичного паралелізму між вихідним текстом і перекладом на користь їхньої рівноцінності з точки зору впливу [43: 27].

Вслід за Л. К. Латишевим, таку точку зору поділяє також О. О. Селіванова: «перекладацька трансформація – це перетворення, модифікація форми, або змісту і форми, зокрема, з метою збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу й перекладного тексту» [67: 456]. Такі перетворення здійснюються як на підставі системних розбіжностей двох мов, так і через відмінність культур, онтології двох народів, програм інтерпретації читачів оригіналу та перекладу.

1.2.1 Трансформаційна модель у теорії перекладу. Одну з провідних ролей при перекладі текстів мови оригіналу відіграють знання з теорії перекладу, які суттєво впливають на якість виконаної перекладачем роботи.

Це, перш за все, розуміння суспільного призначення перекладу (провідний мотив усієї перекладацької діяльності), знання трьох основних вимог щодо перекладу тексту (три умови перекладацької еквівалентності: 1) тексти оригіналу та перекладу повинні мати (відносно) рівні комунікативно-функціональні властивості; 2) бути максимально аналогічними один одному у семантико-структурному відношенні; 3) між текстами оригіналу та перекладу не повинні

виникати семантико-структурні розходження [44: 57]) та протиріч між ними, наявність уявлень про фактори, що утворюють лінгвоетнічний бар'єр, та способи їх нейтралізації, а також уявлень про текст як про систему змістових елементів різної функціональної значущості, які, відповідно, передбачають різну ступінь повноти їх відтворення при перекладі [44: 163].

Однак, у процесі перекладу часто стає неможливим використати буквальний словниковий відповідник, і перекладач вдається до перетворення внутрішньої форми слова чи словосполучення або ж його повної заміни, тобто до перекладацької трансформації [26: 148], завдяки якій можна досягти рівноцінного ефекту впливу тексту-перекладу на його безпосереднього адресата.

За визначенням, поданим у лінгвістичній енциклопедії, трансформація – основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі (ЛЕ, 536).

Трансформаційна модель перекладу утворює основу міжмовної еквівалентності та багато в чому спирається на правила трансформаційної граматики, згідно з якою, сприйнявши оригінал, перекладач здійснює низку міжмовних трансформацій і презентує певний варіант перекладу. Вона також дає змогу створити та описати теоретичну основу для виявлення перекладацьких співвідносних структур і взаємодіючих одиниць у процесі перекладу з різних мов.

Головними виявляються операції з перетворення так званих «ядерних синтаксичних структур», що, на думку прихильників цієї моделі, збігаються в різних мовах і характеризуються спільними логіко-синтаксичними зв'язками й лексичним складом, тобто набір «ядер» заміщується еквівалентними структурами цільової мови, які згодом перетворюються в реальний цільовий текст, що відповідає оригіналу [2: 141].

Згідно трансформаційної теорії перекладу сам процес перекладу здійснюється в три етапи:

1) етап аналізу – структури оригіналу (поверхневі) структури перетворюються в ядерні структури вихідної мови, тобто здійснюється трансформація в межах мови оригіналу;

2) етап перенесення – заміна ядерної структури вихідного мови еквівалентної їй ядерної структурою мови перекладу (міжмовна трансформація);

3) етап синтезу, або реконструювання – ядерна структура мови перекладу розгортається в поверхневу структуру мови перекладу, тобто в кінцеву структуру тексту перекладу.

Щодо останнього етапу слід зауважити, що оскільки існуючий в кожній мові набір трансформацій допускає кілька варіантів перефразування (варіантів, між якими існують відомі стилістичні відмінності), на стадії реконструювання перетворення ядерної структури мови перекладу в поверхневу структуру здійснюється з урахуванням стилістичних обмежень [65: 234].

Використання трансформаційної моделі безумовно має свої переваги, на яких акцентує увагу В. Н. Комісаров, а саме:

1) трансформаційна теорія відводить важливе місце зіставному вивченню різномовних форм, між якими можуть встановлюватися відносини перекладацької еквівалентності, що створює теоретичну базу для опису системи перекладацьких відносин двох конкретних мов;

2) трансформаційна модель дає можливість виявити різні типи перекладацьких трансформацій;

3) спроба пов'язати процес перекладу з внутрішньомовними трансформаціями має безперечну цінність, оскільки дає можливість пояснити численні факти граматичних і лексико-семантичних замінів та факти перекладу структур мови оригіналу, що не мають відповідників в мові перекладу [65: 236].

Однак, все ж варто зазначити наявність недоліків даної моделі. Фактично, в межах цієї моделі не знаходиться відображення механізм вибору кінцевої структури мови перекладу.

Окрім того, через свої обмежені експліцитні властивості трансформаційна модель не претендує на всебічний опис процесу перекладу та не завжди може

пояснити переклад деяких транслятем, які, наприклад, може легко пояснити ситуативно-денотативна модель перекладу [42: 19].

З вищезазначеного можна зробити висновок, що у процесі перекладу фахівці нерідко вдаються до перетворення внутрішніх форм різних синтаксичних структур у межах тексту, тобто до застосування трансформаційної моделі шляхом використання різних типів трансформацій, аби передати провідну думку, закладену у роботі автора. Практичне застосування трансформаційної моделі відбувається у три основних етапи: аналіз, перенесення та синтез.

Разом з тим, трансформаційна модель перекладу, як і будь-яка інша, не позбавлена як переваг, так і деяких недоліків.

1.2.2 Основні типи класифікацій перекладацьких трансформацій. Для створення повноцінного цільового тексту перекладач повинен брати до уваги специфічні ознаки, притаманні вихідному тексту, цільову групу, знання і досвід її представників, відбивану в повідомленні реальність, характер і особливості сприйняття рецепторів, і усі інші аспекти міжмовної комунікації, що впливають на хід і результат перекладацького процесу. Тому лінгвістична теорія перекладу розглядає переклад в широких рамках міжмовної комунікації та вивчає всі її аспекти і визначальні чинники як власне мовні, так і зовнішні по відношенню до мови, які прямо або побічно впливають на вибір прийомів перекладу [28:32]. Одним із таких прийомів варто зазначити використання перекладацьких трансформацій.

На сьогодні існує велика кількість класифікацій перекладацьких трансформацій, запропонованих різними авторами. Наприклад, О. Д. Швейцер розрізняє такі групи трансформацій [79: 113]:

1) трансформації на компонентному рівні семантичної валентності у разі застосування різного роду замін. Наприклад, заміна морфологічних засобів лексичними, іншими морфологічними, синтаксичними або фразеологічними та інші;

2) трансформації, що здійснюються на референціальному рівні, а саме:

- конкретизація (або гіпонімічна трансформація);
- генералізація (гіперонімічна трансформація);
- заміна реалій (інтергіпонімічна трансформація);
- переклад за допомогою реметафоризації (синекдохічна трансформація);
- метонімічні трансформації;
- реметафоризації (заміни однієї метафори іншою);
- деметафоризації (заміни метафори її антиподом – неметафорою);
- комбінації вищезазначених трансформацій;

3) трансформації на стилістичному рівні: компресія і розширення. Під компресією мається на увазі еліпсис, семантичне стягнення, опущення надлишкових елементів і лексичне згортання.

Л. С. Бархударов у своїй класифікації розрізняє перекладацькі трансформації за формальними ознаками:

1) перестановка (пермутація) – це зміна розташування мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Елементами, що можуть піддаватися перестановці, є зазвичай слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні пропозиції в ладі тексту.

2) заміна – найбільш розповсюджена перекладацька трансформація. У процесі перекладу заміні можуть піддаватися як граматичні одиниці, так і лексичні, у зв'язку з чим можна говорити як про граматичні, так і про лексичні заміни.

3) додавання – тип перекладацької трансформації, що ґрунтується на відновленні при перекладі опущених «доречних слів».

4) опущення – явище, протилежне додаванню. Під опущенням мається на увазі опущення тих чи інших «надлишкових» слів при перекладі [26: 148]. При цьому вчений підкреслює, що такий поділ є значною мірою приблизним і умовним.

Одна із досить розгалужених класифікацій, яку також, безсумнівно, варто взяти до уваги, подана Т. С. Мироненко, де автор, вслід за К. Райс, приділяє увагу трьом основним групам трансформацій та їх підгрупам [53: 24—28], а саме:

1) семантичним трансформаціям:

- синонімічний переклад;
- антонімічний переклад;
- диференціація;
- конкретизація;
- узагальнення (або генералізація);
- стиснення (або компресія);
- розширення;
- парафразування;
- реметафоризація;
- мутація.

2) граматичним трансформаціям:

- зміна числа іменника;
- зміна стану дієслова;
- часова зміна дієслова;
- заміна частини мови.

3) синтаксичним трансформаціям:

- перестановка частин речення;
- зміна порядку слідування речень;
- об'єднання речень;
- членування речень.

Крім того, автор зазначає, що проблеми перекладу є наслідком структурних відмінностей між системами вихідної та цільової мов. Вони часто виражаються різними ступенями виникнення певних лексичних і граматичних, а також загальних стилістичних явищ в обох мовах.

При цьому, Т. С. Мироненко наголошує, що застосування трансформацій має бути вмотивованим та мінімальним. Це означає, що трансформації вводяться лише у тому випадку, коли вони дійсно необхідні, з метою збереження балансу між еквівалентністю та адекватністю відтворення певних одиниць тексту перекладу.

Я. Й. Рецкер, у свою чергу, виділяє лише два види трансформації: граматичні, до яких належать заміни частин мови або членів речення, та лексичні, що включають конкретизацію, генералізацію, диференціацію значень, компенсацію втрат, що виникають у процесі перекладу [61: 87].

А. М. Фітерман та Т. Р. Левицька, у спільній праці виділяють три типи перекладацьких трансформацій [46: 56]:

1) граматичні трансформації, до яких відносяться перестановки, опущення і додавання, перебудови та заміни пропозицій;

2) стилістичні трансформації, до яких належать такі прийоми, як синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація та інші види замінів.

3) лексичні трансформації, які передбачають заміну і додавання, конкретизацію і генералізацію понять.

У свою чергу, Л. К. Латишев [43: 78] систематизує перекладацькі трансформації за характером відхилення від міжмовних відповідностей, та поділяє їх на:

1) морфологічні – заміна однієї категоріальної форми іншими або кількома;

2) синтаксичні – зміна синтаксичної функції слів і словосполучень;

3) стилістичні – зміна стилістичного забарвлення відрізка тексту;

4) семантичні – зміна не лише форми вираження змісту, але й самого змісту, за допомогою якого описана ситуація;

5) змішані – лексико-семантичні та синтаксично-морфологічні.

Р. К. Міньяр-Білоручев [52: 96] розглядає три типи трансформацій: лексичні, граматичні, семантичні.

1) лексичні трансформації: прийоми генералізації і конкретизації;

2) граматичні трансформацій: прийоми пасивізації, заміна частин мови і членів речення, об'єднання речень або їх членування;

3) семантичні трансформації: синонімічні, метафоричні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад і прийом компенсації.

Слід також приділити увагу класифікації іноземних лінгвістів Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне.

Хоча дослідники не диференціюють перекладацькі трансформації, але пропонують певні прийоми, які варто використовувати в ході перекладацької роботи. Так, у процесі непрямого перекладу зміст тексту може спотворюватися або зовсім зникати, може навіть спостерігатися зміна норм мови у неправильному руслі. Це пов'язано з тим, що здійснити прямий переклад у цій ситуації неможливо. Зважаючи на це, Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне висунули ідею про дві групи технічних прийомів, які використовуються під час перекладу [14: 157—167]:

1) прийоми прямого перекладу:

- дослівний переклад;
- калькування;
- запозичення;

2) прийоми непрямого перекладу:

- еквіваленція (передача змісту попереджувальних написів, прислів'їв, афоризмів іншими словами);
- транспозиція (заміна однієї частини мови іншою);
- адаптація (заміна деталей історії, що повідомляється, іншими);
- модуляція (зміна присутньої точки зору).

М. К. Гарбовський поряд із трансформаціями виокремив ще й перекладацькі деформації, які є також перетвореннями, однак пов'язані з певними перекладацькими втратами і стосуються насамперед форми мовленнєвого твору, хоч можливими, на його думку, є й семантичні деформуючі операції [17: 507].

Як здається, такий потрібний поділ перекладацьких перетворень ще більше ускладнює визначення трансформацій, адже межа між трансформаціями та деформаціями є не тільки нечіткою, а й недостатньо обґрунтованою, оскільки, з одного боку, дослідник обмежує деформації лише формою, а з іншого, – припускає можливість семантичних деформацій.

Розмежування трансформацій і помилок перекладу надає трансформаціям лише позитивний статус правильного вибору відповідників у перекладному тексті, але, в такому разі, дуже важко віднайти критерії оцінки відповідності оригіналу й перекладу, зважаючи на наявність різних установок перекладу, різної мети перекладу, а також найголовніше – з огляду на те, що досягнення повної еквівалентності можливе лише в ідеалі [66: 3—4].

Однак, разом із тим дослідник вирізняє неусвідомлені перекладацькі помилки. Причинами помилок можуть бути недостатнє володіння мовою оригіналу, недостатній когнітивний досвід, недостатність знань про описувану у вихідному тексті дійсність, неуважне ставлення до системи смислів тексту оригіналу, нерозуміння авторської думки, невміння розрізняти особливості індивідуального стилю автора тощо [17: 514].

Отже, теоретики в галузі перекладознавства досі не дійшли єдності поглядів, досліджуючи саму суть поняття перекладацької трансформації. Так можна пояснити виникнення великої кількості класифікацій, що різняться одна від одної. Цим зумовлюється також і те, що перекладацька трансформація стає однією із найбільш перспективних тем у плані подальших досліджень.

1.3 Художній дискурс як прояв лінгвістичних категорій

Залежно від підходів до вивчення дискурсу – літературознавчого чи лінгвістичного – поняття розкривається дослідникам у прояві властивих йому граней. У першому випадку дискурс постає як продукт соціальних та естетичних категорій, у другому – як прояв лінгвістичних категорій, реалізація мовного коду, сукупність когнітивно-емотивних образів, закодованих автором у певних сполученнях засобів мовного вираження [63: 106].

Враховуючи ці визначення, науковці наголошують, що в основі дискурсу лежать когнітивні структури – фіксовані форми ментального досвіду (концепти, когнітивні схеми). В умовах пізнавального контакту суб'єкта з дійсністю саме вони «забезпечують можливість надходження інформації про події, що

відбуваються, їх перетворення, а також керування процесами переробки інформації та вибірковості інтелектуального відображення» [81: 27].

Художній дискурс, зберігаючи у своєму смисловому обсязі «пам'ять» багатьох поколінь дослідницьких парадигм як у межах лінгвістики, так і літературознавства, становить невід'ємну частину «культурно-мовного універсуму відповідної епохи» [12: 4]. Він актуалізується через конкретні твори в усьому їх структурно-типологічному та жанрово-стилістичному розмаїтті.

На думку І. А. Бехти, художній дискурс є мовою усієї художньої літератури, яка в процесі мовленнєвої реалізації постає у вигляді текстів художніх творів: «Це – система, яка функціонує в художній літературі як засіб відображення реальної чи вигаданої дійсності, як засіб передачі автором свого розуміння й сприйняття цієї дійсності, а також як засіб комунікації автора та реципієнта, їх взаємоторчості» [9: 253].

Ю. М. Лотман вважає, що простір художнього дискурсу виступає як необхідний посередник між літературою і мовою, між літературою й зовнішньою реальністю. Саме в ньому формується те «семіотичне середовище» або семіосфера (сукупність всіх знакових систем, що використовуються людиною, включаючи як текст, мову, так і культуру в цілому [56:164]), яка на думку дослідника, є необхідною умовою реалізації комунікативної функції словесного мистецтва (БЭС, 438).

Художній дискурс має власні закономірності побудови і функціонування. Це складне комунікативне явище, що охоплює, окрім тексту, ще й екстралінгвістичні чинники (знання про світ, думки, певні установки та цілі адресата), необхідні для розуміння тексту. Змістово-концептуальна інформація художнього твору повідомляє читачеві власне індивідуальне авторське розуміння відношень між явищами, які описані засобами змістово-фактуальної інформації, містить розуміння їх причинно-наслідкових зв'язків, їх вартості у соціальному, економічному, політичному та культурному житті народу; розуміння стосунків між окремими індивідами, їхню складну психологічну та естетико-пізнавальну взаємодію [63: 110].

Проте, визначення художнього дискурсу та його типологія не замикається лише на «втіленні художньо-комунікативного простору», чи на основі «функціонально-сислової єдності комунікативно організованих системних ознак» [12: 3] та встановлення структурних і стилістичних параметрів, а формується у площині перетину комунікативного та когнітивного аспектів як взаємодія художньої свідомості автора та реципієнта.

Художній дискурс функціонує в безперервному процесі становлення, де різні форми і види мовлення утворюють оцінно-марковані парадигми на основі суспільно, культурно обумовлених принципів вибору, закріплення, стереотипізації, руйнації і реструктуризації вихідних стереотипів [12: 5].

Враховуючи вищезазначене, художній дискурс, будучи різновидом буттєвого спілкування, є розгорнутим, максимально насиченим сенсом полілогом автора, реципієнта і тексту, що виявляє взаємодію авторських інтенцій, складного комплексу можливих реакцій реципієнта та тексту, який виводить твір в простір семіосфери.

1.3.1 Теорія дискурсу як прагматизована форма тексту. Теорія дискурсу як прагматизована форма тексту бере свій початок від концепції Е. Бенвеніста, який чітко диференціював статичний план розповіді та динамічний план дискурсу і визначав дискурс як «будь-яке висловлення, що зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника» [8, 276—279].

Наразі сучасна лінгвістика не дійшла єдності поглядів у тлумаченні терміна «дискурс». Так, Т. ван Дейк визначає дискурс як комунікативну подію (складну єдність мовної форми, значення і дії), відтворену учасниками спілкування; подію, в якій задіяна не лише мова в її фактичному використанні, але й ті ментальні процеси, які неминуче супроводжують процес комунікації [20: 121].

За визначенням, поданим у Лінгвістичному енциклопедичному словнику, «дискурс – зв'язний текст в сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст, взятий в

подієвому аспекті; мовлення, розглянуте як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості (когнітивних процесах). Дискурс – це мова, «занурена в життя» » (ЛЕС, 136—137).

О. С. Кубрякова визначає дискурс як «складне комунікативне явище, яке не тільки вміщує акт творення певного тексту, а й відображає залежність створюваного мовленнєвого твору від значної кількості екстралінгвістичних обставин – знань про світ, думок, настанов і конкретних цілей мовця як творця тексту» [41: 13—14].

К. Серажим вважає, що дискурс – «це складний соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (констатуючими чи фоновими) чинниками, по-друге, має «видиму» – лінгвістичну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та «невидиму» – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який упродовж розгортання дискурсу «будується» його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом (слухачем, читачем тощо)» [68: 13].

У свою чергу, В. І. Карасик, вважає, що «дискурс» – це логічно обумовлена думка, тобто суворий перехід від одного твердження до іншого, що прослідковується у мисленні за допомогою логічних правил, що має за мету послідовне і систематичне розгортання думки [30: 5—6].

Таким чином, виходячи з поданих визначень, можна стверджувати, що поняття «дискурс» у його вузькому розумінні – зв'язна послідовність мовних одиниць, створювана мовцем для слухача у певному місці, в певний час та з певною комунікативною метою. У ширшому значенні поняття детермінують як складне комунікативне явище, як усну мовленнєву дію, враховуючи соціальний контекст, що дає відомості про учасників комунікації та їхні характеристики, а також процеси виробництва й сприйняття повідомлення [40: 290—291].

За такого трактування, з позицій прагмалінгвістики дискурс є інтерактивною діяльністю учасників спілкування, встановлення і підтримання контакту, емоційного та інформаційного обміну, надання впливу один на одного, переплетення комунікативних стратегій, що моментально змінюються, та їх вербальних і невербальних втілень в практиці спілкування, визначення комунікативних ходів в єдності їх експліцитного і імпліцитного змісту [15: 66].

Що ж стосується власне прагматичного аспекту вивчення дискурсу, А. Е. Кібрик наголошує: «Зазвичай лінгвіст «занурюється» в текст...;...будує систему виконуваних ним функцій...;...лінгвістична модель мовної взаємодії «уміщує» лінгвіста саме в мовленнєвий акт, структура й цілі якого можуть пролити світло на те, яким чином організовано текст» [32: 288].

Підсумовуючи викладене, вважаємо логічним висновок, що основними характеристиками дискурсу є зв'язність тексту, його обумовленість екстралінгвістичними факторами, подієвий аспект та цілеспрямованість соціальної дії. Водночас, у межах дискурсу прагмалінгвістика вивчає використання мови в понятті, зосередження його уваги на особистості та особистісних факторах використання мови і відображення у дискурсі цих факторів.

1.3.2 Основні засади художнього дискурсу. Подібно до інших типів дискурсу, художній дискурс є культурно маркованим явищем: йому властивий латентний і дійсний плани буття, які визначають засади художньої комунікації, що, в свою чергу, зумовлюють методи суб'єктивного чи об'єктивного спрямування у творенні художньої дійсності, настанову мовця, яка втілюється в «образі автора», функцію і роль реципієнта тощо. Від побутових та інших культурно визначених дискурсів художній докорінно відрізняє, по-перше, його цілеспрямована вторинність відносно первинних жанрів мовлення і, по-друге, його основоположна здатність до творення багаторівневої структури смислів на засадах вапоризації тих чи інших механізмів означення [13].

Художній дискурс є комунікативним актом, основною характеристикою якого є намагання автора за допомогою свого твору вплинути на внутрішній

духовний простір реципієнта, на систему його цінностей, вірувань, переконань і прагнень задля того, щоб змінити їх [76: 54]. В процесі інтерпретації художнього дискурсу відбувається «прирощення, розширення, трансформації смислів, формування, зсув, перетворення значення, що створює поле напруги між очікуваним і непередбаченим, актуальністю тексту і віртуальністю контактних, дистантних, асоціативних, внутрішньотекстових, міжтекстових, міжкультурних відношень» [25].

У межах художнього дискурсу доцільно розрізнити два базові підтипи: прозовий та поетичний художні дискурси.

Прозовому художньому дискурсові притаманні переважно вторинність або фіктивність, де мовлення персонажів є комунікативно-вторинною діяльністю. Останнє твердження є справедливим для тих жанрів (роману, повісті, оповідання), що поєднують у собі авторське та персонажне мовлення, а отже мають два плани комунікації:

- зовнішній: адресант-автор → адресат-реципієнт;
- внутрішній: персонаж → персонаж (по суті це план автор → персонаж → реципієнт).

Саме на цій підставі в межах художнього дискурсу здійснюється розподіл на дискурс автора та персонажний дискурс [35: 103], або на «дискурсні зони наратора і персонажа» [10: 8].

Поетичний дискурс – багаторівнева система, що включає в себе наступних учасників комунікації: автора і реципієнта, їх індивідуально-особистісні, соціальні та ситуативні характеристики, віршований текст, умови його створення і сприйняття [19: 13]. Звертаючись до вивчення поетичного дискурсу як підтипу, можна говорити про його «аномальність», яка проявляється під поняттям фасцинації. Фасцинація – це сукупність характеристик тексту, що перетворюють його в об'єкт тяжіння для реципієнта: на відміну від інформативного тексту, фасцинативний текст стає більш значущим при повторному зверненні до нього [31: 412]. Поетичний текст втратив би будь-яку цінність при спробі переказати

його своїми словами, викласти коротше, крім того, перекладати поезію може лише поет, людина здібна творчо переосмислити текст [75: 155].

Художньому дискурсові властиві функції: катарсису (морального очищення завдяки сплеску емоцій), волюнтативна (впливу на свідомість, що сприймає художній твір), модальна (вираження ставлення митця до зображуваної дійсності), естетична (сприйняття та відтворення прекрасного), етична (відображення рівня моралі суспільства), емоційно-оцінна (оцінки та емоційні реакції), акумулятивна (накопичення та зберігання естетичної інформації), трансмісійна (передача естетичної, етичної, емоційно-оцінної інформації) [51].

Наданий перелік функцій не заперечує правильності висловленої позиції, оскільки частина з перелічених є функціями, що кореспондують з можливими реакціями на зразок цього дискурсу (художній твір) з боку реципієнта (наприклад, функція катарсиса), отже, є результатом регулятивного впливу; інша частина названих функцій є такими, що підпорядковуються регулятивній (волюнтативна, модальна тощо) або є додатковими по відношенню до неї (естетична, акумулятивна). Загалом, перелік функцій художнього дискурсу можна вважати відкритим через множинність жанрів та форм художніх творів та інші їхні сутнісні риси [76: 57].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що художній дискурс є розумово-комунікативною взаємодією адресанта-автора та адресата-реципієнта, заглибленою в контекст епохи, культури та соціуму, зорієнтованою на регулювання ідей, переконань, світоглядних орієнтирів адресата та об'єктивованою текстами художніх творів. Крім того, художньому дискурсові властиві такі функції як: катарсису, акумулятивна, модальна, естетична, волюнтативна, емоційно-оцінна, етична, трансмісійна. У межах художнього дискурсу розрізняють два його підтипи: прозовий та поетичний.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

В останні десятиліття увага вчених зосереджена не тільки на вивченні всіх аспектів мовної діяльності, але і на розгляді різноманітних одиниць комунікації, зокрема, таких багатовимірних об'єктів, як текст і дискурс, які вивчаються у взаємодії з прагматичними факторами.

Художній дискурс розглядають як розумово-комунікативну взаємодію адресанта-автора та адресата-реципієнта, пов'язану з контекстом епохи, зорієнтовану на регулювання ідей, переконань, світоглядних орієнтирів адресата та об'єктивовану текстами художніх творів. Сам текст як одиниця спілкування впливає на реципієнта, а отже виконує свою прагматичну функцію.

У такому контексті цілком закономірна увага фахівців до прагматичної адаптації тексту, – перетворенні вихідного висловлювання із врахуванням передачі його прагматичного значення – адже перекладач має дотримуватися прагматичної еквівалентності вихідного та цільового текстів, а сам текст – здійснювати однаковий вплив як на реципієнта мови оригіналу, так і на реципієнта мови перекладу.

У перекладацькій практиці найбільш часто використовуються чотири типи прагматичної адаптації тексту. Тут мова йде не лише про зміну форми, але й про зміну змісту тексту, доповнення або про опущення комунікативно-(не)релевантної інформації, дотримання жанрово-стилістичних норм тексту певного функціонального стилю і т. д. Тому, для здійснення таких змін перекладач не може обійтися без перекладацьких трансформацій.

Інакше кажучи, відтворення прагматичного потенціалу тексту спонукає перекладача до використання трансформаційних прийомів, тобто перетворення внутрішніх форм різних структур у межах тексту, а отже й до застосування трансформаційної моделі, як до певної низки перекладацьких трансформацій, аби передати провідну думку, закладену у роботі автора. Теоретики в галузі перекладознавства досі не дійшли єдності поглядів щодо їх уніфікованої класифікації.

Тому, найоптимальнішою з розглянутих класифікацій ми вважаємо класифікацію, запропоновану Т. С. Мироненко, оскільки розгляду підлягають три основні групи трансформацій, – семантичні, граматичні та синтаксичні – які, в свою чергу, вимагають при перекладі використання конкретних прийомів, а зважаючи на те, що лексичний та синтаксичний рівні мови є досить об'ємними та слугують будівельним матеріалом ієрархічно найвищого рівня мовної структури (текстуального), рівневі зміни такого плану стають невід'ємною частиною процесу перекладу.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ Ф. КАФКИ

Текст як найбільш складна структура в ієрархії мовних одиниць характеризується змістовною цілісністю, синтактико-смісловою зв'язністю його складових компонентів і зовнішньою інформативністю. Оскільки текст є одиницею спілкування, на перший план виступають його комунікативні властивості. Комунікативна функція тексту як одиниці спілкування полягає в повідомленні інформації. При цьому відбувається і вплив на реципієнта, оскільки повідомлення неможливо без впливу і регулювання поведінки комунікантів. Відзначаючи, що вплив входить в комунікативну функцію як її складова частина, Г. Г. Матвєєва пропонує «виділити прагматичну функцію тексту як частину комунікативної функції, тому що прагматична функція грає величезну роль в акті спілкування» [50: 34].

Незважаючи на те, що спочатку прагматика призначалася для вивчення «повсякденної мови», принципів усної комунікації та живого розмовного спілкування, останнім часом дослідники дотримуються думки, що прагматичний аспект є надзвичайно продуктивним у дослідженні текстів художнього дискурсу [74].

Про нескінченність можливостей і перспектив, закладених в слові, пишуть багато вчених, відзначаючи, зокрема, можливість пов'язати нові елементи зі значенням слова в тексті: «в свідомості носіїв мови різні варіанти одного слова пов'язані з безліччю асоціацій, художній літературі це багатство асоціацій надає особливої виразності і сугестивності» [4: 111].

Однією з найважливіших ознак прагматичного аналізу в дослідженні художнього тексту є інтерпретація його неекспліцитного, невербалізованого змісту. Художній текст – і художні тексти творів Ф. Кафки зокрема – особливий об'єкт дослідження, тому що є досить складним поєднанням уявлень про дійсність і свідомого вибору засобів художнього впливу автора твору на читача [74].

Специфіка текстів художнього дискурсу, що доводить текст твору Ф. Кафки «Перевтілення», полягає перш за все в тому, що письменник, забезпечуючи нове пізнання світу, одночасно передає і своє ставлення до зображуваного, організовуючи текст особливим чином і відбираючи мовні засоби, які матеріалізують роль автора в тексті відповідно до його художнього задуму: «Художній текст влаштований таким чином, що містить інформацію, яку читач повинен «здобути», пройшовши через ланцюжок умовиводів. Інакше кажучи, текст містить відомості та ідеї, виражені неекспліцитно, і ця неекспліцитність може стати художнім прийомом» [58: 232]. Варто зазначити, що базовою категорією будь-якого художнього дискурсу є дослідження художнього прийому, в рамках дискурсивно-когнітивної парадигми наукового знання, і дозволяє об'єктивніше судити про перекладацькі стратегії у вирішенні основної задачі – проблеми адекватності при перекладі, а також отримати об'єктивну основу для здійснення порівняльного аналізу перекладів з метою пізнання етноспецифіки концептуалізації, категоризації та вербалізації не тільки об'єктивної реальності, але і створюваного ірреального художнього світу [1: 127].

З точки зору прагматики важливо також врахувати учасників процесу комунікації, для яких призначена певна лінгвістична одиниця. Для того щоб зрозуміти контекст мовної події, його комунікативну роль у загальній розповіді, реципієнт (яким, «декодує» текст оригіналу, стає у тому числі й перекладач) повинен володіти загальними фоновими знаннями, які передбачають не лише власне мовні знання, а й відомості історичного, культурного та соціального характерів. Це засвідчує важливість володіння фоновими знаннями у сприйнятті художнього тексту.

Будь-який художній твір (і оповідання Ф. Кафки «Перевтілення» не є виключенням) викликає низку асоціацій, які не тільки пов'язані з досвідом реципієнта, а й задаються самим текстом. Тому однією з прагматичних характеристик художнього тексту є його «адресність», і це, звичайно, враховується в авторській інтенції. Остання включає також можливості для

створення художнього впливу, який повинен відчувати реципієнт при сприйнятті тексту. Як справедливо зазначає М. С. Чаковська, «аналіз починається начебто «згори»: від художнього змісту-наміру твору до аналізу використаних лінгвістичних засобів» [77: 15].

Вивчення текстів художнього дискурсу Ф. Кафки з точки зору їх прагматичного потенціалу є одним з актуальних напрямів сучасного перекладознавства, тому що відкриває невичерпні можливості для осягнення всієї сукупності лінгвістичних засобів, що функціонують на рівні тексту. При цьому діяльність перекладача завжди спрямована на з'ясування інтенцій автора оригіналу і забезпечення такого впливу на читача, на яке розраховував автор тексту.

Проявом лінгвопрагматики під час аналізу текстів художнього дискурсу є також можливість вибору однієї мовної одиниці з певного ряду. «Цей відбір показує, які елементи дійсності, які їх властивості та відносини мають пріоритетне значення в мовній свідомості людей, які розмовляють даною мовою.» [16: 54—55]. В такому випадку прагматика охоплює всі мовні рівні: цей аспект можна знайти як у морфологічних явищах (форми слова), так і у синтаксичних (моделі речення, конструкції підпорядкування та твори). Але найбільш природною сферою її «локалізації» є лексика.

2.1 Прагматика лексикону художніх персонажів

Прагматика як наука вивчає мовні одиниці в їх вживанні, у відношенні до тих, хто їх використовує. При цьому основна увага зосереджена на умовах вживання знака і впливі, який чинить даний знак на адресата у мовній комунікації [11: 69].

Потенційно будь-яка лексема, вміщена у рамки певного контексту і ситуації, може мати прагматичне забарвлення. Однак в якості структурного компонента прагматичне значення входить до структури значення лише певних груп лексики, в той час як більшість слів залишаються прагматично нейтрально

забарвленими, а в їх основні значення репрезентують лише когнітивний компонент змісту [60: 110].

Найчастіше в структурі лексичного значення поряд з когнітивним присутній і прагматичний компонент, хоча виділення останнього в значенні слова являє собою непросту задачу. Перш за все, тому, що в значенні слова (його сукупній семантиці) можна виділити як суто семантичну частину, спрямовану на референта, так і допоміжну – прагматичну частину, орієнтовану на користувача і на вживання знака в широко зрозумілому контексті [27: 49]. Ця частина значення є прагматичною програмою, яка задає правила адекватного вибору і вживання лексичної одиниці в різноманітних ситуаціях спілкування. Цю програму заповнюють прагматичні компоненти, які є не власне прагматикою, а вторинною, закодованою прагматикою, інкорпорованою в сукупну семантику.

В результаті прагматика слова розглядається в двох аспектах: а) в аспекті власне прагматики (на рівні мови) і б) в аспекті внутрішньої прагматики (елементів прагматики, інкорпорованих в семантику) [27: 44].

Функціональні властивості слова не завжди виводяться з його лексичного значення, тому виділяють декілька видів прагматичних функцій лексем, серед яких можна зазначити тривіальні, які виводяться з мовного значення знака, і нетривіальні, які не можна вивести з лексичного значення [3: 150]. Фактично, саме нетривіальні функції в більшості випадків і є власне прагматичними, так як вони обумовлені екстралінгвістичними факторами, тобто поведінкою мовного знака, яка складається в результаті його тривалого функціонування в мові.

До прагматичної інформації відносяться також додаткові конотації, під якими ми традиційно розуміємо найрізноманітніші додаткові компоненти інформації змісту слова, що виникають і закріплюються в слові як результат певних екстралінгвістичних умов функціонування [72: 3]. «Слово набуває прагматичного маркування на рівні системи. Прагматичний зміст слова кодує риси ситуації спілкування, в якій воно зазвичай вживається. Прагматичний аналіз на рівні слова має на меті виявлення внутрішніх закономірностей, яким

підкоряється адекватний вибір і вживання лексичної одиниці в типізованій ситуації спілкування» [27: 43].

Досліджуючи прагматичний спектр слова, зокрема художніх персонажів, можна говорити про наступні компоненти мовної ситуації: 1) інтенціональні: оцінний та емотивний; 2) орієнтаційні: соціального статусу, професійної приналежності, етносу, віку, статі, територіальної локації, тональності ситуації, рольових відносин між комунікантами; до них додаються також стилістичний, модальний та культурний компоненти [27: 45]. В одній лексемі можуть поєднуватися різні компоненти. При цьому зв'язок між ними може носити або факультативний, або облігаторний характер.

У зв'язку з цим об'єктом уваги стають, перш за все, мовні одиниці, які здатні ставати показниками мовної інтенції, характеризувати соціальний стан та відносини учасників спілкування, їх емоційний стан і етичний портрет [11: 70], релевантні для умов художнього дискурсу.

Варто відзначити, що успішність передачі експресивно-стилістичної унікальності оригіналу безпосередньо впливає на ступінь і характер прагматичного ефекту художнього твору в процесі сприйняття тексту читачем.

Як правило, будь-який «успіх» перекладача безпосередньо залежить від двох факторів: 1) відмінності культурних і комунікативних норм носіїв різних мов значно обмежують можливість відтворення рівних комунікативних ефектів; 2) смислові та стилістичні «зрушення», що стосуються тлумачення перекладачем тексту. Перекладач нерідко «виходить» за рамки семантичної точності, намагаючись передати емоційний фон тексту, його стилістичні характеристики, комунікативну задачу та особливості авторського сприйняття дійсності [6: 194].

Тобто, з одного боку, перекладач повинен відтворювати прагматику оригіналу, з іншого – відобразити особливості тієї лінгво-культурної спільноти, для якої створюється перекладний текст.

Однак в умовах художнього тексту прагматична складова лексичного значення не має чітких контурів, так як художній текст (окрім драматургічних творів) є не лише діалогом його дійових осіб. Разом з тим, предметом

художнього твору завжди є людські стосунки, які автор так чи інакше зобов'язаний відобразити в своєму творі. Згідно із законом художнього слова думки та почуття героїв так само, як і їх словесні вчинки, повинні бути прописані та описані за допомогою мови [11: 71].

Підтвердженням цього є специфіка реалізації прагматичного компоненту значення в умовах художнього твору Ф. Кафки «Перевтілення». Зазначимо, що ідіостилію автора в даному оповіданні характерні довгі описи, що реалізують відсторонені спостереження та розмірковування головного героя, а також рідкі, ситуаційні діалоги між іншими дійовими особами.

Аналіз художнього тексту оповідання Ф. Кафки «Перевтілення» виявив наступні групи лексичних одиниць, які маркують певні компоненти комунікативної ситуації:

1. Стилiстично знижена або розмовна лексика з яскраво вираженим оцінним компонентом значення (просторіччя і жаргонна лексика), що виражає комунікативну інтенцію мовця, суб'єкта мовлення і як правило застосовується для підкреслення негативного суб'єктивного ставлення до названого художнім персонажем предмету або слухача та для створення певного духу мови, експресивізації висловлювання:

a) <...>*ein Donnerwetter des Chefs war nicht zu vermeiden*<...> (DV, 2) – експресивність зазначеного просторіччя обумовлюється його вживанням у контексті, який надає лексемі негативної семантики.

b) <...>*Er war eine Kreatur des Chefs*<...> (DV, 2) – подана лексема вживається в тексті оригіналу з негативною конотацією з метою підкреслити залежність комівояжера від Господаря.

Варто також відзначити, що існують випадки, коли в тексті оригіналу зустрічається нейтральна або менш негативно забарвлена лексична одиниця, якій в перекладі нерідко відповідає більш експресивна, прагматично навантажена одиниця. Порівняймо:

a) <...>»*Dies frühzeitige Aufstehen*«, *dachte er, »macht einen ganz blödsinnig.*<...> (DV, 2) – <...>*Отак щодня вставати вдосвіта, то можна зовсім отупити,* — *подумав він*<...> (ТДС, 25)

b) <...>*Aber als er wieder nach gleicher Mühe aufseufzend so dalag wie früher*<...> (DV, 2) – <...>*Та коли він, відсапуючись після всіх зусиль знову лежав на своєму місці*<...> (ПЗВТ, 52)

Такі заміни виправдані контекстуально – для більш експресивного вираження оцінного компонента значення, якщо в художньому творі описуються емоційно напружені моменти або ситуації. Посилення експресивності оповіді в тексті перекладу зумовлює подальше посилення так званого перлокутивного ефекту при сприйнятті фрагментів тексту чи самого тексту в цілому.

2. Оцінна лексика відображає емоційно виражену прагматику мови, тобто ставлення мовця до дійсності, змісту або адресату повідомлення.

Використовуючи оцінну лексику, Ф. Кафка наділяє художнього персонажа особистісними рисами: своїм світоглядом, моральними цінностями, інтересами, особистими думками, бажаннями та захопленнями:

<...>*Sie werden staunen, wie hübsch er (einen Rahmen) ist; er hängt drin im Zimmer; Sie werden ihn gleich sehen*<...> (DV, 5).

Застосування емоційно-оцінного лексикону в наведеному прикладі обумовлене інтенцією автора, який хотів як найяскравіше зобразити момент, коли мати головного героя займає управителя розмовою про його захоплення. Воно справляє враження на умовного адресата, і в цьому його прагматична функція мовця.

3. Окрема група лексем, яка характеризується виключно прагматичним значенням – це вигуки. Останні являють собою клас граматично незмінних слів і словосполучень, що безпосередньо виражають різні почуття, відчуття, емоції, переживання і відтінки волевиявлення не називаючи їх [64: 74].

Найбільш поширеною класифікацією вигуків є їх класифікація за прагматичним компонентом, згідно з яким всі вигуки прийнято ділити на три групи [78: 184—185]:

а) імперативні вигуки (вигуки, що виражають волевиявлення, команди, заклики): <...>»Frisch, Gregor!« hätten sie rufen sollen<...> (DV, 7); <...>rief: »Hilfe, um Gottes willen Hilfe!«<...> (DV, 7); <...>»Komm mal herüber, alter Mistkäfer!« oder »Seht mal den alten Mistkäfer!«<...> (DV, 22); <...>»Verlassen Sie sofort meine Wohnung!« sagte Herr Samsa<...> (DV, 28).

б) емоційні вигуки (виражають різні позитивні або негативні емоції, а також той чи інший емоційний стан): <...>da hörte er schon den Prokuristen ein lautes »Oh!« ausstoßen<...> (DV, 7); <...>»Huh!« aber schrie er noch, es klang durchs ganze Treppenhaus<...> (DV, 9); <...>»Ah!« rief er gleich beim Eintritt in einem Tone, als sei er gleichzeitig wütend und froh<...> (DV, 19). При цьому, деякі слова можуть набути функції вигуків, навіть формально належачи іншій частини мови. <...>und ein »Endlich!« rief sie den Eltern zu<...> (DV, 27).

с) етикетні вигуки (вираження подяки, привітання, прощання, вибачення і т. д., які в тій чи іншій мірі втратили свою знаменність): <...>»Ja, ja, danke, Mutter, ich stehe schon auf.« <...> (DV, 3); <...>»Guten Morgen, Herr Samsa,« rief der Prokurist freundlich dazwischen<...> (DV, 5); <...>»O bitte,« rief der Vater, als sei er der Violinspieler<...> (DV, 24).

Зазначимо, що аналізуючи оповідання, було виявлено ще один тип вживаних вигуків, який пропонується віднести до окремої категорії вигуків, пов'язаних з релігійною сферою. Зазвичай, вони мають на меті вираження сильних почуттів (в нашому випадку занепокоєння, хвилювання, здивування, нажаханість): <...>»Ach Gott«, dachte er »was für einen anstrengenden Beruf habe ich gewählt!«<...> (DV, 2) (занепокоєння); <...>»Himmlischer Vater!« dachte er. Es war halb sieben Uhr<...> (DV, 2) (здивування); <...>»Um Gottes willen,« rief die Mutter schon unter Weinen<...> (DV, 6) (хвилювання); <...>Rief <...> mit schreiender, rauher Stimme: »Ach Gott, ach Gott!«<...> (DV, 18) (нажаханість).

Що стосується лексики, вжитої не в прямій мові, а в так званому авторському тексті, то в цьому випадку аналізується той вплив, який чинять на рецептора тексту перекладу використані мовні одиниці:

<...>Als Gregor Samsa eines Morgens aus unruhigen Träumen erwachte, fand er sich in seinem Bett zu einem ungeheuren Ungeziefer verwandelt<...> (DV, 1).

Автор може або різко розширювати комунікативні права читача, надаючи йому не тільки повну свободу інтерпретації, а й можливість участі в породженні тексту; або вступати з ним в складну прагматичну гру, вміло розставляючи в тексті пастки, алюзії і псевдо-багатозначні натяки і т. п. [11: 73].

Таким чином, реалізація прагматичного значення лексики в художньому тексті залежить від додаткових конотацій, які обумовлюють культурний та історичний контекст існування даної одиниці. Ці конотації формують прагматичні функції в мові персонажів, до яких відносяться спосіб встановлення контакту з адресатом повідомлення, характеристика соціального портрета мовця, вираз його комунікативних інтенцій, запрошення читача до діалогу з самим автором твору.

Прагматичний потенціал слова виявляється не тільки в мові персонажів художнього твору, але і в авторському тексті, в якому реалізуються різні комунікативні інтенції письменника.

Необхідність адаптації оригінального тексту для певного лінгвокультурного співтовариства, врахування особливостей сприйняття прагматично маркованого слова читачем, а також відтворення прагматики оригіналу ставить перед перекладачем численні завдання – від зіставлення понятійних (денотативних) значень, що стоять за одиницями тексту, до аналізу різниці комунікативних норм і відмінностей концептуальних систем, відображених в прагматиці тексту оригіналу та тексту перекладу.

2.2 Прагматика синтаксису художнього мовлення

Проблеми, пов'язані з дослідженням мови художнього тексту, не перестають бути в центрі уваги лінгвістів. Однією з причин такого безперервного інтересу вчених та парадоксальною постійною актуальності і новизни цій галузі вивчення слід вважати унікальність мови художнього стилю мовлення, що

відображає загальнономовні процеси, та жваво відгукується на зміни в літературній і розмовній мовах даного мовного співтовариства.

Необхідність дослідження в лінгвістиці комунікативно-прагматичного аспекту мовних засобів художнього тексту не викликає сумнівів. З усіх засобів мови особливий інтерес представляють саме синтаксичні засоби і їх прагматичні потенції [34: 111].

На відміну від конструктивного синтаксису, що займається вивченням речення насамперед з точки зору його формальної організації, прагматичний синтаксис досліджує мовні механізми, що забезпечують функціонування речення в процесі комунікації.

Прагматичний синтаксис розглядає речення як динамічну структуру, орієнтовану на конкретну мовну ситуацію і відображає за допомогою спеціальних мовних засобів його функціональну перспективу, актуальне членування, що виникає в процесі комунікації. Синтаксичну конструкцію як таку, що лежить в основі формальної побудови речення, розуміють лише як статичну структуру, як потенційну, абстрактну схему, яка не здатна сама по собі висловити закінчену думку, а, отже, скласти речення як комунікативну одиницю.

Речення стає власне реченням, тобто осмисленим, логічно завершеним повідомленням (висловлюванням) на більш високому рівні - на рівні прагматичного членування, який співвідносить речення з конкретною ситуацією і виражає комунікативний намір мовця повідомити про те, що міститься в його свідомості, в думках і про що повинен бути проінформований слухач.

З одного боку, речення у вузькому сенсі, тобто на синтаксичному рівні, визначається як статична структура, як словесно-граматична єдність, компоненти якої завжди виконують одну і ту ж роль, з іншого - речення в широкому сенсі, тобто на прагматичному рівні, інакше кажучи, як динамічна структура, орієнтоване на конкретну ситуацію мови і відображає функціональну перспективу, комунікативне завдання, що виникає в процесі мовлення [23: 116].

На комунікативно-прагматичному рівні структури речення виражаються значення, що впливають з установки мовця стосовно сказаного, співрозмовника

і комунікативної ситуації. Дані значення мають імпліцитний та експліцитний способи вираження.

Експліцитно прагматичні смисли можуть виражатися перш за все [18: 42]:

1. модальними словами, частками, модальними дієсловами:

a) <...>*Nichts sollte entfernt werden, alles mußte bleiben*<...> (DV, 17);

b) <...>*links dagegen die Schwester anschrie, sie werde niemals mehr Gregors Zimmer reinigen dürfen*<...> (DV, 22);

c) <...>»*Nun,« sagte Herr Samsa, »jetzt können wir Gott danken.«*<...> (DV, 28)

2. предикативними прислівниками, що виражають стан предмета або людини і навколишньої дійсності, в цілому:

a) <...>*Nun, die Hoffnung ist noch nicht gänzlich aufgegeben*<...> (DV, 2);

b) <...>»*Sehen Sie nur mal an, es ist krepirt*«<...> (DV, 27);

c) <...>*Es ist schon in Ordnung*<...> (DV, 29)

3. специфічними синтаксичними конструкціями типу:

1) інфінітивних речень:

a) <...>*denn er war gewöhnt, auf der rechten Seite zu schlafen*<...> (DV, 1);

b) <...>*schob sich auf dem Rücken langsam näher zum Bettpfosten, um den Kopf besser heben zu können*<...> (DV, 2);

c) <...>*Sie lief ins Nebenzimmer, um irgendeine Essenz zu holen, mit der sie die Mutter aus ihrer Ohnmacht wecken könnte*<...> (DV, 18)

2) словотворчими засобами, наприклад, зменшувальними суфіксами (-chen, -lein): <...>*die mit lauter kleinen weißen Pünktchen besetzt war*<...> (DV, 2);

<...>*statt dessen aber hatte er nur die vielen Beinchen*<...> (DV, 3); <...>*Und ein*

Weilchen lang lag er ruhig mit schwachem Atem<...> (DV, 4); <...>*und schleppte*

sogar die Sachen, die er essen wollte, ein Stückchen weiter weg<...> (DV, 12);

<...>*Grete nahm nun, ohne sich länger aufzuhalten, so viele Fläschchen*<...> (DV, 18)

Варто відзначити, що повний і адекватний опис мовних механізмів сприйняття і продукування мовлення, а, отже, розуміння такої складної і

багатоаспектної синтаксичної одиниці, як речення, неможливо також і без урахування його актуального членування.

Втілюючи психологічну позицію мовця, його комунікативний намір, актуальне членування інтерпретує екстралінгвістичну ситуацію, яка відображається у реченні, приписує якимось вже заданим елементам цієї ситуації (денотат висловлювання) певні ознаки, властивості (сигніфікат висловлювання). І якщо семантична структура лише виокремлює і називає елементи референтної ситуації, то актуальне членування, що відображає суб'єктивне ставлення мовця до зв'язків і явищ реального світу, комунікативно організовує дану ситуацію, приписуючи тому або іншому компоненту семантичної структури функцію теми або реми. Встановлюючи тема-рематичні відносини між складовими компонентами семантичної структури, актуальне членування виявляється, таким чином, в центрі змістовної сторони висловлювання [24: 27—28].

Таким чином, актуальне членування, що виникає в процесі функціонування речення в мові, визначає його комунікативну спрямованість, встановлює ступінь інформативності частин речення і виділяє відповідно до конкретної мовної ситуації та комунікативного наміру мовця основні смислові компоненти висловлювання – тему (те, про що йдеться, предмет мовлення, думки) і рему (те, що говорять про предмет мовлення, тобто та нова інформація, заради повідомлення якої і будується це висловлювання) [23: 117].

Необхідно підкреслити, що у проаналізованому художньому тексті спостерігаються також часті випадки функціонування синтаксичних стилістичних засобів, зокрема прийомів композиції речення, які поділяються на:

1. зміну порядку слів (інверсія)

a) <...>»*Da drin ist etwas gefallen,*« *sagte der Prokurist im Nebenzimmer links*<...> (DV, 5);

b) <...>*Augenblicklich lag er wohl da auf dem Teppich*<...> (DV, 5);

c) <...>*Im Nebenzimmer war es inzwischen ganz still geworden*<...> (DV, 7)

2. вживання запитальної та негативної структури речення:

a) <...>*Warum ging denn die Schwester nicht zu den anderen?*<...> (DV, 5);

b) <...>»*Haben Sie auch nur ein Wort verstanden?*« *fragte der Prokurist die Eltern*<...> (DV, 6);

c) <...>*dagegen konnte er sich nicht versagen*<...> (DV, 9)

Підводячи підсумок аналізу прагматичного синтаксису оповідання Ф. Кафки «Перевтілення» зазначимо, що розглянуті на комунікативно-прагматичному рівні синтаксичні структури виконують в тексті художнього твору не тільки функції повідомлення, інформативну, а й актуалізуючу, емоційно-експресивну, оцінну і комунікативно-прагматичну функції. Крім того, прагматика синтаксису в оповіданнях Ф. Кафки, в основному, визначається його світоглядною позицією, яка посилюється за рахунок певних типів синтаксичних конструкцій, зокрема інфінітивних пропозицій, предикативних прислівників, словотворчих засобів, інверсії і т. п. У багатьох оповіданнях письменника простежуються спільні риси з його публіцистикою. Таку спільність забезпечує філософія світосприйняття Ф. Кафки, яка лежить в основі прагматичних інтенцій автора-адресанта, і відображена в оповіданні, зокрема, на рівні синтаксису.

2.3 Прагматика тропеїчних засобів

Для сучасної теорії перекладу актуальним є розгляд цільового тексту з комунікативно-прагматичної точки зору з урахуванням всіх інтралінгвістичних факторів його функціонування і ступеня його впливу на адресата. Встановлення необхідного прагматичного відношення рецептора перекладу до конкретного переданого повідомлення в значній мірі залежить від вибору перекладачем мовних засобів при створенні ним тексту перекладу [36: 210].

Мовними засобами при цьому називають всі види образного вживання слів і словосполучень, об'єднуючи їх під загальним терміном «тропи». Останні слугують опису і вважаються переважно лексичними. До тропів можна віднести такі типи переносного вживання слів та виразів, як метафора, порівняння, метонімія, гіпербола, літота, іронія, синекдоха, перифраз і т. д.

Розглядаючи вживання стилістичних прийомів у мові, релевантним в рамках даної роботи є насамперед прагматичний аспект даного явища, тобто інтерпретація висловлювання з урахуванням фактора суб'єкта мовлення, фактора адресата, їх взаємовідносин, ситуації мовного спілкування, а також цілі та предмета комунікації.

Саме з цих позицій були проаналізовані вжиті у художньому тексті стилістично-забарвлені засоби мови.

З усього різноманіття стилістичних прийомів, що характеризують акт комунікації художніх персонажів, особливої уваги заслуговують метафори, епітети та порівняння, яким завдяки їх якостям та функціям віддається найбільша перевага в оповіданні Ф. Кафки.

В рамках когнітивного аналізу метафоричного перенесення основну роль грає лексичне значення. Наприклад, за допомогою метафори реципієнт «розпредмечує» та опановує ті смисли, які «опредмечує» в текстовій формі продуцент. Метафора лаконічна, вона підкреслює стійкість ознаки. Джерела створення метафор невичерпні, як не обмежені можливості виявлення подібності різних ознак предметів, дій чи станів, що зіставляються.

Для ілюстрації прагматичного змісту тропів розглянемо метафори, вжиті у повісті Ф. Кафки «Перевтілення». Слід зазначити, що одиницею аналізу є не ізольований метафоричний троп, а метафора, яка введена до комунікативно-прагматичного контексту:

1. <...>*ich wäre vor den Chef hingetreten und hätte ihm meine Meinung von Grund des Herzens aus gesagt*<...> (DV, 2);

2. <...>*Ich hatte ursprünglich die Absicht, Ihnen das alles unter vier Augen zu sagen*<...> (DV, 6);

3. <...>*auf ihre Ursachen hin nicht mehr zu durchschauenden Folgen am eigenen Leibe zu spüren bekommt*<...> (DV, 8)

Об'ємні образи, створені метафорами в даному контексті, є потужними емоційними та експресивними засобами впливу на реципієнта, висловлюючи ставлення до об'єкта мовлення, емоційної розрядки, створення неофіційної

атмосфери спілкування. У поданому прикладі прагматичність метафори полягає в її здатності виступати в наведеному контексті засобом вираження ставлення мовця до змісту або адресата мови.

Відзначимо, що при відтворенні даного тропа засобами цільової мови, перекладач може як замінити метафору в тексті оригіналу метафорою в тексті перекладу (прийом реметафоризації), так і позбутися неї (прийом деметафоризації).

Вивчення з цих позицій змістовно-прагматичного аспекту функціонуючого тропа дало можливість виявити певні типи прагматичної інформації, реалізовані метафоричним тропом, а також зробити висновок, що показником ефективності спілкування є досягнення учасниками комунікації взаєморозуміння.

Ці два плани прагматичного вираження будь-якого тропа взаємопов'язані, так як взаєморозуміння як результат доречного, а отже успішного використання мови суб'єктом мовленнєвої діяльності, досягається, в кінцевому випадку, через створення та адекватне сприйняття певних прагматичних смислів.

Ілюстрації прагматичного змісту тропа розглянемо на матеріалі оповідання Ф. Кафки «Перевтілення», проаналізувавши ситуацію вживання в комунікації епітета.

При цьому слід враховувати, що заснований на взаємодії емотивного та предметно-логічного значення в слові, словосполученні або реченні з атрибутивним значенням, епітет використовується для того, щоб підкреслити ті чи інші властивості предмета та передати ставлення автора висловлювання до даного об'єкта. Він є підкреслено суб'єктивним та володіє оціночним значенням:

1. <...>*Er lag auf seinem panzerartig harten Rücken und sah <...> seinen gewölbten, braunen, von bogenförmigen Versteifungen geteilten Bauch, auf dessen Höhe sich die Bettdecke <...> kaum noch erhalten konnte*<...> (DV, 1);

2. <...>*im Vergleich zu seinem sonstigen Umfang kläglich dünnen Beine flimmerten ihm hilflos vor den Augen*<...> (DV, 1);

3. <...>*und ließ erst ab, als er in der Seite einen noch nie gefühlten, leichten, dumpfen Schmerz zu fühlen begann*<...> (DV, 2)

Чітко виражена описова конотація даних епітетів дозволяє зробити висновок, що їх прагматичною метою є детальне вираження оцінного ставлення до референта епітета, в даному випадку – до головного героя, який під час перетворення набуває нових характеристик зовнішності.

Поряд зі звичайними прикметниками (2), в художніх текстах епітети можуть бути представлені також у вигляді атрибутивних речень (1) чи дієприкметників (тут Partizip II) (3).

Відзначимо також, що епітет, в силу такої своєї функціональної особливості як опис дійсності, надає можливість висловити справжні відчуття автора, створюючи при цьому його власні стиль та манеру вираження, так званий ідеостіль автора.

До числа стилістичних прийомів, споріднених епітету за функцією, але не за лінгвістичною природою, відноситься також порівняння.

Головна роль згаданого стилістичного прийому розкривається самою його назвою. Два поняття, які найчастіше відносяться до різних класів явищ, порівнюються між собою за якою-небудь з притаманних рис, де подане порівняння отримує формальне вираження у вигляді таких слів, як: *als*, *wie* і ін.

При цьому, обов'язковою умовою для стилістичного прийому порівняння є схожість якоїсь однієї риси при повному розходженні інших рис.

Ілюстраціями функціонування даного стилістичного засобу в комунікативно-прагматичній ситуації можна вважати наступні:

1. <...>»*O bitte*,« *rief der Vater, als sei er der Violinspieler*<...> (DV, 24)

Порівняння «*als sei er der Violinspieler*», з подальшою характеристикою предмета комунікації (*der Vater*), в повній мірі демонструє іронічне і глузливе ставлення суб'єкта мовлення до референту тропа.

Можна припустити, що, надаючи промові художніх персонажів експресії при вживанні тропа, автор прагне вчинити психологічний вплив на реципієнта і викликати в ньому конкретне відношення (наприклад, іронію) до референту

порівняння, але, перш за все, – привернути увагу рецептора до об'єкта вжитого стилістичного тропа та викликати в нього уявлення про останній за допомогою надання через порівняльні елементи додаткових характеристик. Наведемо ще декілька прикладів:

2. <...>*Andere Reisende leben wie Haremsfrauen*<...> (DV, 2);

3. <...>*das Kratzen der Möbel auf dem Boden, wie ein großer, von allen Seiten genährter Trubel auf ihn*<...> (DV, 17);

Аналіз функціонування тропів за використання стилістичних прийомів (метафор, епітетів, порівнянь) в мовній ситуації показує, що їх вживання сприяє досягненню суб'єктом мовлення певних цілей, що переслідуються ним в момент комунікації, наприклад, вираження ставлення до співрозмовника, спроба вплинути на нього психологічно, надання додаткових якісних характеристик об'єкту використаного стилістичного тропа і інші.

Підводячи підсумки, відзначимо, що прагматичний підхід до аналізу стилістичних прийомів, вжитих в оповіданні Ф. Кафки «Перевтілення», виявив тісний взаємозв'язок між прагматикою та стилістикою, так як основним завданням обох наук можна вважати розгляд взаємодії предметно-логічного змісту повідомлення з виразом суб'єктивного ставлення мовця до предмета висловлювання, співрозмовника і ситуації спілкування.

При цьому, використовуючи в мові стилістичні прийоми, автор намагається реалізувати прагматичну установку висловлювання художніх персонажів, тобто намір суб'єкта мовлення через відбір мовних елементів тексту надати відповідний вплив на партнера по комунікації.

Детальний аналіз застосованих в оповіданні Ф. Кафки «Перевтілення» стилістичних прийомів, виявив їх основні функції: функцію впливу з метою зміни внутрішнього світу адресата, функцію встановлення емоційного контакту, функцію самовираження суб'єкта мовлення, спрямовану на регуляцію адресантом власної поведінки.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Вивчення текстів художнього дискурсу з точки зору їх прагматичного потенціалу є одним з актуальних напрямків сучасної лінгвістики, тому що відкриває невичерпні можливості для осягнення всієї сукупності лінгвістичних засобів, що функціонують на рівні тексту. При цьому діяльність перекладача завжди спрямована на з'ясування інтенцій автора оригіналу і забезпечення такого впливу на читача, на яке розраховував автор тексту, через можливість вибору однієї мовної одиниці з певного ряду. Прагматика охоплює всі мовні рівні, зокрема лексико-семантичний та синтаксичний рівні мови.

Реалізація прагматичного значення лексики в художньому тексті залежить від різних конотацій, які формують прагматичні функції в мові персонажів (характеристика соціального портрета мовця, спосіб встановлення контакту з адресатом повідомлення, вираз його комунікативних інтенцій, запрошення читача до діалогу з самим автором твору). Необхідність адаптації оригінального тексту для певного лінгво-культурного співтовариства, врахування особливостей сприйняття прагматично маркованого слова читачем, а також відтворення прагматики оригіналу ставить перед перекладачем численні завдання – від зіставлення понятійних (денотативних) значень, що стоять за одиницями тексту, до аналізу різниці комунікативних норм і відмінностей концептуальних систем, відображених в прагматиці тексту оригіналу та тексту перекладу.

Прагматика синтаксису в оповіданнях Ф. Кафки, в основному, визначається його світоглядною позицією, яка посилюється за рахунок деяких типів синтаксичних конструкцій, зокрема інфінітивних пропозицій, предикативних прислівників, словотворчих засобів, інверсії і т. п. Сама ж реалізація прагматичного значення синтаксису визначає в тексті художнього твору не тільки функції повідомлення, інформативну, а й актуалізуючу, емоційно-експресивну, оцінну і комунікативно-прагматичну функції.

Прагматичний підхід до аналізу стилістичних прийомів, вжитих у художніх творах, виявив тісний взаємозв'язок між прагматикою та стилістикою, оскільки їх основним завданням можна вважати розгляд взаємодії предметно-логічного змісту повідомлення з виразом суб'єктивного ставлення мовця до ситуації спілкування, співрозмовника і предмета висловлювання. Короткий аналіз застосованих в художньому творі стилістичних прийомів, виявив їх основні функції: функцію впливу з метою зміни внутрішнього світу адресата, функцію встановлення емоційного контакту, функцію самовираження суб'єкта мовлення, спрямовану на регуляцію адресантом власної поведінки.

Слід зазначити, що прагматичні характеристики лексики, синтаксису та тропічних засобів рівною мірою впливають на застосування трансформаційної моделі перекладу як прийому реалізації прагматичної адаптації текстів німецькомовного художнього дискурсу при відтворенні зазначених складових мовної системи.

РОЗДІЛ 3

ТРАНСФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ НІМЕЦЬКОГОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

Для вирішення поставлених в роботі завдань, за основу класифікації прийомів реалізації трансформаційної моделі було взято класифікацію, розроблену Т. С. Мироненко, яка є узагальненням існуючих в українському перекладознавстві класифікацій [7, 82, 39], як найбільш інфіковану та таку, що дозволяє найповніше відтворити емоційне забарвлення німецькомовних текстів художнього дискурсу.

Матеріал дослідження даної роботи ґрунтується на детальному аналізі оповідання Ф. Кафки «die Verwandlung» («Перевтілення») у перекладі з німецької Євгена Поповича та Анни Савченко, як на такому, яке влучно ілюструє застосування перекладацьких трансформацій під час перекладу.

Ґрунтовне дослідження класифікації допоможе практично застосувати трансформаційну модель перекладу з метою досягнення балансу між мовними одиницями різних рівнів, а отже між еквівалентністю та адекватністю відтворення лексичних одиниць тексту перекладу в цілому.

3.1 Семантичні трансформації

Семантичні трансформації – це спосіб перекладу лексичних одиниць оригіналу шляхом використання в перекладі одиниць мови перекладу, значення яких не збігається зі значенням вихідних одиниць, але може бути виведено з них за допомогою певного типу логічних перетворень [38: 26]. Згідно з вищезазначеною класифікацією такі трансформації поділяють на:

1) синонімічний переклад – передача змісту за допомогою лексичних засобів з приблизно однаковим препозиційним значенням. Розглянемо приклади даного типу трансформацій при перекладі новели Ф. Кафки «Перевтілення»:

a) <...>*Und selbst wenn er den Zug einholte, ein Donnerwetter des Chefs war nicht zu vermeiden*<...> (DV, 2).

<...>А навіть якщо він встигне на потяг, то <u>прочуханки</u> від шефа однаково не уникне<...> (ПЗВТ, 49)	<...>І якби він навіть устиг на поїзд, однаково шеф буде <u>лятися</u> <...> (ТДС, 26)
---	--

Згідно з правилами логічної синонімії А. Савченко передає складний іменник *Donnerwetter* (скандал, галаслива сварка) іменником ‘прочуханка’. Зі свого боку, Є. Попович вдається до використання іншого виду трансформацій – заміни частини мови, вживши замість іменника *das Donnerwetter* дієслово ‘лятися’.

b) <...>*und er war gespannt, wie sich seine heutigen Vorstellungen allmählich auflösen würden*<...> (DV, 3).

<...>І тепер Гретор із цікавістю дожидався, коли <u>розчиняться</u> його сьогоднішні химери<...> (ПЗВТ, 51)	<...>тож він і тепер з нетерпінням чекав, що й сьогоднішні химери поволі <u>минуться</u> <...> (ТДС, 26)
---	--

З метою надання образності опису, дієслово *auflösen* (яке має словникові значення розв'язувати; розсіюватися) замінюється на синонімічне йому дієслово ‘розчинитися’, ‘минутися’. Крім того, варто звернути увагу на відтворення умовного способу Кон'юнктив II (*auflösen würden*), який при перекладі змінює граматичну категорію на дійсний спосіб (дійсний спосіб).

c) <...>*und durch Geduld und größte Rücksichtnahme der Familie die Unannehmlichkeiten erträglich machen müsse*<...> (DV, 11).

<...>своїм терпінням і запобігливістю <u>полегшувати</u> сім'ї ті неприємності<...> (ПЗВТ, 70)	<...>треба терпінням і якнайбільшим тактом <u>зменшити</u> ті прикрасі<...> (ТДС, 40)
--	---

Словосполучення *erträglich machen* (букв. робити стерпним) замінюється на синонімічні дієслова ‘полегшувати’, ‘зменшити’. В даному випадку, дослівний переклад не може бути допущений нормами української мови, оскільки подібні вирази є неправильними з точки зору української мовної свідомості.

d) <...> *Atemnot begann sich schon bemerkbar zu machen, wie er ja auch in seiner früheren Zeit keine ganz vertrauenswürdige Lunge besessen hatte*<...> (DV, 19).

<...> <i>Задишка ставала дедалі більшою, адже навіть у колишні часи на його легені <u>не варто було покладатися</u></i> <...> (ПЗВТ, 88)	<...> <i>Він почав уже задихатися, бо здавна мав <u>не дуже здорові легені</u></i> <...> (ТДС, 53)
--	--

У зв'язку з розбіжністю стилістичних норм двох мов буквальний переклад словосполучення вихідної мови засобами цільової мови стає неможливим через його неадекватність: легкі, гідні довіри. З метою досягнення балансу між еквівалентністю та адекватністю відтворення лексичних одиниць тексту перекладу в цілому перекладачі вдаються до застосування синонімічного перекладу.

2) сутність антонімічного перекладу полягає у заміні поняття вихідної мови поняттям протилежним за значенням у цільовій мові:

a) <...> *und bestimmt ist ihm nicht wohl, trotzdem er es am Morgen geleugnet hat*.<...> (DV, 5).

<...> <i>і він точно нездужає, хоча <u>й не зізнався зранку</u></i> <...> (ПЗВТ, 56)	<...> <i>і, безумовно, хворий, хоч уранці <u>й казав, що ні</u></i> .<...> (ТДС, 30)
--	--

Вжите в оригіналі у стверджувальній формі дієслово, за антонімічного перекладу набуває при перекладі негативної форми. Причиною використання тут даної трансформації є різність лексико-семантичних систем української та німецької мов.

Необхідно також звернути увагу на переклад прикметників та дієприкметників: в більшості випадків, і в оригіналі, і в тексті перекладу вони вживаються у різних ступенях порівняння, одночасно змінюючи негативну форму на стверджувальну (або навпаки):

b) <...> *Wer weiß übrigens, ob das nicht sehr gut für mich wäre*<...> (DV, 2).

<...> <i>Хоча, хтозна, чи не було б мені так <u>краще</u></i> <...> (ПЗВТ, 48)	<...> <i>А втім, хтозна, може, мені було б <u>і краще</u></i> <...> (ТДС, 25)
--	---

У певному контексті деякі слова або словосполучення, які не мають в своєму складі негативних морфем, але містять, як правило, негативний конотативний компонент, можуть перекладатися подібними за значенням поєднаннями частки «не» з антонімічними відповідниками перекладного слова, як наприклад:

с) <...> *Zuerst wollte er mit dem unteren Teil seines Körpers aus dem Bett hinauskommen, aber dieser untere Teil <...> erwies sich als zu schwer beweglich<...>* (DV, 3).

<...>Спочатку він хотів вислизнути з ліжка <u>нижньою частиною</u> свого тіла, але <u>вона</u> <...> виявилася <u>не дуже рухомою</u> <...> (ПЗВТ, 52)	<...>Спочатку він хотів зсадити з ліжка <u>нижню частину</u> свого тіла, але та <u>нижня частина</u> <...> виявилася <u>найнерухомішою</u> <...> (ТДС, 27)
--	--

Крім того, варто відмітити, що у прикладі с), з метою уникнення тавтології у тексті перекладу, А. Савченко вдається до прийому прономіналізації (нижня частина – вона), у той час як Є. Попович дотримується тексту оригіналу.

Антонімічний переклад можливий також тоді, коли у перекладному тексті немає потреби застосовувати будь-які трансформації. В такому випадку перекладач керується виключно стилістичними міркуваннями. Насамперед, це стосується саме художнього перекладу, де «природне» звучання тексту відіграє важливу роль, як наприклад:

д) <...> *Gregor? Ist dir nicht wohl? Brauchst du etwas?*<...> (DV, 3).

<...>Грегоре? Тобі <u>погано</u> ? Тобі щось потрібно?<...> (ПЗВТ, 50)	<...>Грегоре, тобі <u>погано</u> ? Може, тобі щось треба?<...> (ТДС, 27)
--	--

е) <...> *»Das war eine Tierstimme«, sagte der Prokurist*<...> (DV, 7).

<...>Це був голос тварини, — сказав <u>управитель</u> <...> (ПЗВТ, 59)	<...>Це якийсь <u>нелюдський</u> голос, — мовив повірений<...> (ТДС, 33)
--	--

Усі вищенаведені приклади добре ілюструють принцип використання такого виду трансформації у плані відтворення лексичними засобами

протилежного препозиційного змісту фраз вихідної мови в поєднанні із запереченням у цільову мову.

3) диференціація використовується при перекладі слів, які мають узагальнений або абстрактний зміст. В українській мові одне слово може мати широке смислове значення, у той час як в німецькій мові цьому поняттю можуть відповідати декілька слів з більш вузьким значенням, і навпаки. Розглянемо приклади:

а) <...> *Er hätte Arme und Hände gebraucht, um sich aufzurichten*<...> (DV, 3).

<...> <u>Щоб піднятися</u> , він допомагав би собі <u>руками</u> <...> (ПЗВТ, 51)	<...> <u>Щоб підвестися</u> , потрібні були <u>руки й ноги</u> <...> (ТДС, 27)
---	--

Лексеми ‘рука’ в українській мові відповідають декілька слів в німецькій мові: *der Arm*, у значенні ‘рука (до кисті)’, та *die Hand* – ‘кисть (руки)’. У наведеному прикладі слово ‘рука’ є недиференційованим, а лексеми *Arm* і *Hand* – диференційованими, тобто такими, що виражають одне й те саме поняття.

Варто зазначити, що окрім наведеної семантичної трансформації, обидва перекладачі вдаються також до синтаксичної, а саме: перестановки частин речення. Здебільшого, це обумовлено тим, що українська мова має вільний порядок слів, в той час як актуальне членування речення в німецькій мові має ряд специфічних особливостей.

б) <...> *Aber weiterhin wurde es schwierig, besonders, weil er so ungemain breit war*<...> (DV, 3).

<...> Але далі було <u>складніше</u> , особливо тому, що Грегор був таким незвично широким<...> (ПЗВТ, 51)	<...> А вже далі пішло <u>важче</u> , надто через те, що він став такий неймовірно широкий<...> (ТДС, 27)
--	---

На українську мову прикметник *schwierig* передається в даному прикладі його диференційованими значеннями ‘складний’, ‘важкий’.

Окрім диференціації ознаки в першій частині складного речення, спостерігаємо також зміну словоформи: лексема *schwierig* перекладається

порівняльною формою прикметника «складний» – «складніше», «важкий» – «важче».

с) <...>*und keine Möglichkeit fand, in diese Willkür Ruhe und Ordnung zu bringen*<...> (DV, 4).

<...> <i>і не знаходив можливості привести це безумство до якогось ладу</i> <...> (ПЗВТ, 52)	<...> <i>і які годі було <u>втихомирити</u></i> <...> (ТДС, 28)
--	---

За способом вживання трансформації приклад с) подібний до прикладу а), з тією різницею, що Є. Попович замінює елемент однієї частини мови на елемент іншої, а саме: іменники *die Ruhe* і *die Ordnung* на дієслово ‘втихомирити’.

4) конкретизація – це заміна слова або словосполучення вихідної мови з більш широким значенням словом або словосполученням мови перекладу з вузьким значенням:

а) <...>*Es war eine Kreatur des Chefs, ohne Rückgrat und Verstand*<...> (DV, 4).

<...> <i>то страшний шефів підлабузник, без характеру та розуміння</i> <...> (ПЗВТ, 49)	<...> <i>Бо то такий шефів підлабузник, що нізащо не промовчить</i> <...> (ТДС, 26)
---	---

Лексема *Kreatur* (створіння) передається в тексті перекладу словом ‘підлабузник’. Така трансформація обумовлена прагненням перекладачів показати залежність комівояжера від господаря.

б) <...>*er brauchte sich nur ein wenig aufzublasen und sie fiel von selbst*<...> (DV, 3).

<...> <i>трохи <u>надув живіт</u> – і вона сама сповзла</i> <...> (ПЗВТ, 51)	<...> <i>трохи <u>надувся</u>, і вона впала сама</i> <...> (ТДС, 27)
--	--

А. Савченко звужує значення вжитого у вихідному тексті зворотного дієслова *sich aufblasen* ‘надуватися’, додаючи конкретизуючий іменник (живіт). Відмова від останнього призводить до спотворення сенсу речення й авторської інтенції зокрема.

c) <...>*leichten Schmerz empfunden zu haben, der sich dann beim Aufstehen als reine **Einbildung** herausstellte, und er war gespannt, wie sich seine heutigen Vorstellungen allmählich auflösen würden*<...> (DV, 3).

<...>відчував легенький біль, можливо, через незручну позу, але варто було лише встати, як біль виявлявся <u>звичайною грою уяви</u> . І тепер Грегор із цікавістю дожидався, коли розчиняться його сьогоднішні химери <...> (ПЗВТ, 51)	<...>відчував якийсь легенький біль, певне, від того, що незручно лежав, та коли вставав, усе миналося, тож він і тепер з нетерпінням чекав, що й сьогоднішні химери поволі минуться<...> (ТДС, 27)
--	--

Звуження значення багатозначного слова *Vorstellung* (уявлення про когось, щось; вистава і ін.) за допомогою його заміни на лексему ‘химера’ обумовлено контекстом.

Крім того, в реченні зустрічається лексема *Einbildung* зі схожим значенням (уявлення, фантазія), тому з метою уникнення тавтології, перекладачі застосовують прийом конкретизації.

Зауважимо також, що оскільки обидві частини поданого в прикладі речення наділені змістовною та граматичною самостійністю, А. Савченко використовує прийом членування речень, який належить до групи синтаксичних трансформацій.

d) <...>*machte jetzt der Prokurist im Nebenzimmer ein paar bestimmte Schritte und ließ seine Lackstiefel knarren*<...> (DV, 5).

<...>у сусідній кімнаті управитель, заскрипівши своїми лакованими чобітьми, зробив декілька <u>рішучих</u> кроків<...> (ПЗВТ, 55)	<...>повірений <u>упевнено</u> пройшовся по сусідній кімнаті і зарипів лакованими черевиками<...> (ТДС, 29)
---	---

Елемент вихідної мови, прикметник *bestimmt*, який має сигніфікативне значення ‘певний’, передається у цільовому тексті словами ‘рішучий’, ‘упевнений’.

e) <...>*Wir wissen nicht, was wir ihm sagen sollen*<...> (DV, 5).

<...>Ми не знаємо, що йому <u>відповісти</u> <...> (ПЗВТ, 55)	<...>Ми не знаємо, що йому <u>відповісти</u> <...> (ТДС, 30)
---	--

Дієслово *sagen* у своєму сигніфікативному значенні відповідає еквівалентним поняттям ‘говорити’, ‘сказати’ в українській мові, однак, при відтворенні даної лексеми обидва перекладачі використовують прийом конкретизації, вживаючи дієслово ‘відповісти’. Даний вибір обумовлений контекстом: батьки просять Грегора відчинити двері і вийти, бо не знають, як пояснити його запізнення управителю.

f) <...>*aber jeden Abend war er zu Hause*<...> (DV, 5).

<...>але всі вечори <u>провів</u> удома<...> (ПЗВТ, 55)	<...>і хоч би один раз кудись <u>вийшов</u> <...> (ТДС, 30)
---	---

Минулий час від дієслова-зв'язки *sein* відтворюється в українській мові дієсловами ‘проводити’ і ‘виходити’. Дієслова-зв'язки (*sein, werden, інколи bleiben*) регулярно конкретизуються при передачі тексту на мову перекладу завдяки їх широкому значеннєвому обсягу.

Вживання конкретизації часто пов'язане також із прагненням перекладача досягти більшої детальності й образності в описі почуттів чи переживань дійових осіб:

g) <...>*fühlte er zum erstenmal an diesem Morgen ein körperliches Wohlbehagen*<...> (DV, 9).

<...>він уперше за цей ранок відчув, що йому <u>зручно</u> <...> (ПЗВТ, 65)	<...>то вперше за цілий ранок відчув, що його тілові <u>зручно</u> <...> (ТДС, 36)
---	--

Іменник *Wohlbehagen* (гарне самопочуття) конкретизується прислівником ‘зручно’. Оскільки це речення описує знайомство Грегора зі своїм новим тілом, то застосування подібної трансформації є закономірним з тої точки зору, що «гарне самопочуття» позначає тут в першу чергу зручність.

Варто зазначити, що даний тип трансформацій застосовується в поданому прикладні одночасно з граматичним типом, зокрема, заміною частини мови (з іменника на прислівник).

h) <...>*Lieber würde er Grete ins Gesicht springen*<...> (DV, 18).

<...>Краще він <u>кинеться</u> сестрі до обличчя<...> (ПЗВТ, 85)	<...>Скоріше стрибне сестрі <u>на голову</u> <...> (ТДС, 50)
--	--

У цьому випадку, для надання напруженому моменту (Грегор щосили захищає портрет, який є останньою згадкою про його минуле життя) більшої виразності, замість дієслова ‘стрибати’ (сигніфікативне значення) А. Савченко вживає дієслово ‘кинутися’.

Зі свого боку, Є. Попович, вживаючи дієслово *springen* у його прямому значенні, вдається до іншої трансформації – генералізації (*das Gesicht* (обличчя) – *голова*), з метою досягнення схожого впливу на реципієнта.

i) <...>*Sie lief ins Nebenzimmer, um irgendeine Essenz zu holen*<...> (DV, 18).

<...>Вона побігла у сусідню кімнату, щоби принести якісь <u>краплі</u> <...> (ПЗВТ, 85)	<...>Вона вибігла у вітальню по якусь <u>есенцію</u> <...> (ТДС, 50)
---	--

Конкретизація є семантично багатшою, більш диференційованою мовною реалізацією препозиційного значення у мові перекладу, через що набуває властивості зміни значення виразу згідно з контекстом, тому в даному випадку А. Савченко застосовує цей прийом, вживши відповідник ‘краплі’, замінюючи сигніфікативне значення лексеми *Das Essenz* (екстракт). Натомість Є. Попович використовує прийом прямого перекладу – калькування.

5) узагальнення (або генералізація) – означає семантично менш багату, більш абстрактну лінгвістичну реалізацію препозиційного значення у цільовій мові:

a) <...>*einen schweren Pelzmuff, in dem ihr ganzer Unterarm verschwunden war*<...> (DV, 1).

<...>важку хутряну муфту, в якій її <u>рука</u> зникла майже <u>до ліктя</u> <...> (ПЗВТ, 47)	<...>важку хутряну муфту, в якій її <u>руки</u> тонули <u>по самі лікті</u> <...> (ТДС, 24)
---	---

Лексема *Unterarm* (передпліччя) замінена на більш широку за значенням лексему ‘рука’. Варто відзначити, що для компенсації семантичної складової,

деякою мірою втраченої через генералізацію поняття, перекладачі використали прийом додавання, відтворюючи тим самим повноту лексеми *Unterarm*.

b) <...>*Seine vielen, im Vergleich zu seinem sonstigen Umfang kläglich dünnen Beine*<...> (DV, 1).

<...> <i>Численні убогі, порівняно з рештою <u>тіла</u>, ніжски</i> <...> (ПЗВТ, 47)	<...> <i>Два рядки лапок, таких мізерних супроти звичайних <u>nig</u></i> <...> (ТДС, 24)
--	---

Лексема *Umfang* (розмір, об'єм) замінена А. Савченко на більш відповідне в загальному контексті – опис нового тіла Грегора – слово ‘тіло’.

Однак, потрібно звернути увагу й на доречність перекладу Є. Поповича, який при виборі трансформації (конкретизація) спирався на смислове навантаження лексичної одиниці *Umfang* у контексті порівняння лапок комахи з ногами людини.

c) <...>*immer wieder schaukelte er in die Rückenlage zurück*<...> (DV, 1).

<...> <i>однак раз у раз знову перекочувався на <u>спину</u></i> <...> (ПЗВТ, 47)	<...> <i>воно щоразу перекочувалося назад на <u>спину</u></i> <...> (ТДС, 25)
---	---

Лексичному значенню композити *Rückenlage* в українській мові відповідає словосполучення «положення лежачи на спині». З метою уникнення в тексті перекладу нагромадження і збереження балансу між переданим сенсом та початковою інтенцією автора, вжита композита була замінена перекладачами на родові поняття ‘спина’.

d) <...>*denn die Mutter beruhigte sich mit dieser Erklärung und schlürfte davon*<...> (DV, 3).

<...> <i>бо його <u>відповідь</u> заспокоїла матір, і вона відійшла, човгаючи капцями</i> <...> (ПЗВТ, 50)	<...> <i>бо мати заспокоїлася і, човгаючи капцями, відійшла</i> <...> (ТДС, 26)
--	---

А. Савченко розширює зміст поняття *Erklärung*, відтворюючи його у тексті перекладу більш абстрактною лексемою ‘відповідь’. Так як вона має ширшу лінгвістичну реалізацію препозиційного значення, ніж лексема «пояснення», цю заміну можна вважати генералізацією.

Зі свого боку, Є. Попович використовує прийом опущення, тобто не передає у цільовому тексті значення цієї мовної одиниці на підставі семантичної надлишковості і легкої відтворюваності за контекстом.

е) <...>«Gregor, Gregor», rief er, «was ist denn?» Und nach einer kleinen Weile mahnte er nochmals<...> (DV, 3).

<...>Грегоре, Грегоре, — <u>погукав</u> він, — що сталося? — І за мить знову<...> (ПЗВТ, 50)	<...>Грегоре! Грегоре! — <u>зукнув</u> він. — Що сталося? — І за мить знову<...> (ТДС, 26)
--	--

Лексичне значення дієслова *mahnen* (нагадувати, застерігати) розширюється в перекладному тексті дієсловом 'покликати'. Зауважимо, що оскільки слово *mahnen* вживається в узагальненому значенні, дієслово зі схожою семантичною конотацією *rufen* опускається.

ф) <...>*An der anderen Seitentür aber klagte leise die Schwester*<...> (DV, 3).

<...>А від інших бічних дверей тихим, жалісливим голосом <u>покликала</u> сестра<...> (ПЗВТ, 50)	<...>А крізь треті двері тихенько <u>покликала</u> сестра<...> (ТДС, 27)
--	--

В даному випадку, дієслову *klagen* (скаржитися) відповідає дієслово з більш широкою семантикою 'кликати'. Однак варто підкреслити, що смисловий обсяг дієслова *klagen* перекладачі компенсують в тексті перекладу за допомогою епітетів «жалісливий» або «тихенький».

Як бачимо, прийом узагальнення передбачає, перш за все, заміну структурної одиниці вихідної мови, яка має вузьке значення, одиницею мови перекладу з ширшим значенням, надаючи їй, у результаті, більшої абстрактності, узагальненого сенсу.

б) стиснення (або компресія) – сенс полягає у внутрішній економії мовної реалізації препозиційного значення у цільовій мові. Наведемо приклад:

а) <...>*waren die anderen Familienmitglieder darauf aufmerksam geworden*<...> (DV, 3).

<...>інші <u>члени родини</u> також звернули увагу на те, що<...> (ПЗВТ, 50)	<...>звернула увагу всієї сім'ї на те, що<...> (ТДС, 26)
--	--

У той час як А. Савченко вдається до прямого перекладу збірного поняття *Familienmitglieder*, Є. Попович застосовує прийом стиснення у контексті переходу від видового поняття до родового, тобто від слова з більш конкретним значенням до слова більш узагальненого значення: *Familienmitglieder* – ‘сім’я’.

7) розширення (або смисловий розвиток) полягає в заміні відповідної лексеми у вихідній мові через контекстний логічний еквівалент в мові перекладу, тобто в лінгвістично більш складній реалізації препозиційного значення у цільовій мові. Для збереження інваріанта і стилістичної норми, при перекладі предмет часто замінюється процесом, чи його ознакою. Розглянемо приклади:

a) <...>*mit dem Angestellten zu reden, der überdies wegen der Schwerhörigkeit des Chefs ganz nahe herantreten muss*<...> (DV, 2).

<...>розмовляти з підлеглими, яким, до речі, через поганий слух шефа доводиться підходити зовсім близько<...> (ПЗВТ, 48—49)	<...>розмовляти зі службовцем <...> підійти треба впритул, <u>бо шеф недочуває</u> <...> (ТДС, 25)
--	--

За мовними нормами української мови складений іменник *Schwerhörigkeit* не може перекладатися дослівно, тому перекладачі вдаються до більш складної реалізації препозиційного значення лексеми, «розгортаючи» її значення. Предмет замінюється ознакою (‘шеф недочуває’, ‘поганий слух’). Крім того, Є. Попович використовує граматичну трансформацію – заміну частини мови, перетворюючи складений іменник дієприкметника на дієслово.

b) <...>*Trotz aller Not konnte er bei diesem Gedanken ein Lächeln nicht unterdrücken*<...> (DV, 4).

<...>Незважаючи на <u>критичність ситуації</u> , він не зміг стримати посмішку від такої думки<...> (ПЗВТ, 53)	<...>Подумавши про це, Гретор не втримався від усмішки, хоч як йому було <u>зле</u> <...> (ТДС, 29)
--	---

Іменник *Not* – лексема, яка включає в себе значення «потреба», «біда», «клопіт». Орієнтуючись на контекст – Грегор Замза перетворився на комаху – і керуючись логічними зв'язками в реченні, А. Савченко використовує логічний еквівалент для збереження стилістичної норми у цільовій мові.

При цьому Є. Попович вдається до іншого типу трансформацій – заміни частини мови, вживаючи замість іменника *Not* прислівник 'зле'.

В обох випадках буквальний переклад лексеми *Not* (потреба) спотворив би сенс повідомлення.

c) <...>*man denkt eben immer, daß man die Krankheit ohne Zuhausebleiben überstehen wird*<...> (DV, 6).

<...>але ж завжди думаєш, що хвороба мене і не треба буде <u>залишатися вдома</u> <...> (ПЗВТ, 58)	<...>Але ж завжди думаєш, що <u>переходиш хворобу</u> <...> (ТДС, 32)
--	---

Складений іменник *Zuhausebleiben* не може перекладатися на українську мову дослівно, тому перекладачі вдаються до прийому описового перекладу, висловлюючи процес ('залишатися вдома', 'переходити') замість ознаки.

d) <...>*Er verdrehte den Kopf <...> um die Frauen bei ihrer Rückkehr zu beobachten*<...> (DV, 18).

<...>Він повернув голову <...> щоб спостерігати за жінками, коли вони <u>прийдуть</u> <...> (ПЗВТ, 84)	<...>Голову він повернув <...> щоб бачити, як <u>заходитимуть</u> мати й сестра<...> (ТДС, 50)
--	--

У зв'язку з розбіжністю стилістичних норм двох мов іменник *Rückkehr* не може мати прямого перекладу, бо як такий, він буде щонайменше неадекватним: «щоб побачити жінок під час їх повернення». Тому для передачі основного значення перекладачі використали форму процесу 'прийдуть', 'заходитимуть'.

Варто також зазначити, що тут смисловий розвиток застосовується у поєднанні із іншою трансформацією – граматичною, а саме заміною частини мови (з іменника на дієслово). Використання тих самих прийомів при перекладі спостерігається також у наступному прикладі:

e) <...>*beugte ihr Gesicht zur Mutter, um diese vom Herumschauen abzuhalten*<...> (DV, 18).

<...> <i>схилилася до неї, щоб не дати матері роззиратися</i> <...> (ПЗВТ, 84—85)	<...> <i>вона нахилилась до неї, щоб не дати їй глянути на стіну</i> <...> (ТДС, 50)
---	--

f) <...>*die Schwester hatte sie entkleidet, um ihr in der Ohnmacht Atemfreiheit zu verschaffen*<...> (DV, 20).

<...> <i>сестра роздягла її, щоб легше дихалося, коли та лежала непритомна</i> <...> (ПЗВТ, 89)	<...> <i>сестра, щоб легше було дихати, роздягла її, коли вона лежала непритомна</i> <...> (ТДС, 53)
---	--

Зазвичай, дієслово *verschaffen* вживається у своєму сигніфікативному значенні «дістати», «набути». Однак, прямий переклад «набути свободу дихання» втрачає свою адекватність, тому перекладачі замінюють предмет процесом: ‘дихалося’, ‘дихати’.

В усіх прикладах можемо чітко спостерігати розширення когнітивної інформації при перекладі виразів цільовою мовою за допомогою використаної трансформації. Зазвичай, використання розширень допомагає перекладачеві збагатити значеннєве ціле самої одиниці перекладу.

8) парафразом можна вважати опис виразу на мові перекладу через відсутність еквіваленту для лексеми у мові оригіналу. Зазвичай, такий тип трансформації застосовується при перекладах різних термінів та реалій, якщо відсутні словникові відповідники в українській мові. Проте треба зауважити, що громіздкість трансформованого елемента стає його суттєвим недоліком.

Зазначимо, що випадків вживання парафраза як засобу відтворення в оповіданні Ф. Кафки «Перевтілення» не зафіксовано, що вірогідно обумовлено ідеостилем автора.

9) реметафоризація – заміна метафори вихідної мови метафорою на цільовій мові з іншим препозиційним значенням. За даної трансформації

передається не лише сенс метафори, а й інтенція автора використати метафоричний вираз з метою емоційного впливу. Наприклад:

a) <...>*und hätte ihm meine Meinung von Grund des Herzens aus gesagt*<...> (DV, 2).

<...> <i>і сказав би все, що накопало</i> <...> (ПЗВТ, 84)	<...> <i>й сказав би йому геть усе, що думаю</i> <...> (ТДС, 25)
---	--

В даному випадку А. Савченко підсилює в тексті перекладу застосовану метафору, що можна уподібнити прийому реметафоризації, так як перекладач обирає варіант, при якому гармонізує образність метафор, не вдаючись до адекватного, тобто словникового перекладу. Перекладна лексема ‘накипіти’ не співвідноситься ні за своєю формою, ні за своїм значенням з вихідною лексемою *aussagen*, однак є більш поетичною, метафоричною, ніж оригінал.

При перекладі на українську мову Є. Попович елімінує образну основу німецької метафори лексема *von Grund des Herzens aussagen*. Перекладач звертається до смислового інваріанту, використовуючи в якості еквівалента нейтрально забарвлене дієслово ‘думати’, яке передає пряме значення метафори («сказати все, що на серці» – «сказати все, що думаєш»). Варто зазначити, що відмова від передачі образного значення експресивного метафоричного вираження на користь перекладу його буквального значення за допомогою еквівалента, який володіє нейтральним або менш експресивним значенням, знижує прагматичний ефект висловлювання при перекладі.

b) <...>*Die sanfte Stimme!*<...> (DV, 3).

<...> <i>Солодкий мамин голос!</i> <...> (ПЗВТ, 50)	<...> <i>Лагідний материн голос!</i> <...> (ТДС, 26)
--	---

Збіг образної основи метафор в українській та німецькій мовах, дозволив підібрати перекладачам прямий еквівалент (‘солодкий’, ‘лагідний’) до вихідної лексеми *sanft* і зберегти метафоричність словосполучення.

c) <...>*im Bett würde er mit dem Nachdenken zu keinem vernünftigen Ende kommen*<...> (DV, 3).

<...>у ліжку він <u>не додумається ні до чого путнього</u> <...> (ПЗВТ, 51)	<...>в ліжку <u>нічого путнього не придумає</u> <...> (ТДС, 27)
---	---

В даному випадку, перекладачам вдалося збалансувати мовні значення словосполучень ‘придумати щось путнє’ (або ‘додуматися до чогось путнього’) і *zu Ende kommen* (букв. підходити до кінця), які хоча й зовсім не збігаються, але мають досить близькі конотації. Як наслідок, через злиття мовних і когнітивних значень метафора тексту перекладу стає настільки ж зрозумілою читачеві, україномовному реципієнту, як і метафора тексту оригіналу. Іншими словами, сенс метафоричність висловлювання повністю відтворюється при перекладі за допомогою іншої метафори.

d) <...>*Im Nebenzimmer links trat eine peinliche Stille ein*<...> (DV, 5).

<...>У кімнаті ліворуч – <u>запала ніякова тиша</u> <...> (ПЗВТ, 56)	<...>У кімнаті ліворуч <u>запала прикра тиша</u> <...> (ТДС, 30)
--	--

За відсутності прямого еквівалента образу метафори в мові перекладу А. Савченко і Є. Попович модифікують її образ і замінюють його на аналогічно рівноцінний, зберігаючи при цьому основну прагматичну спрямованість оригіналу та відтворюючи семантичний потенціал наведеної метафори за допомогою вживання епітетів (‘ніякова’, ‘прикра’) і уособлення (‘запала’) з метою збереження експресивності вихідного тексту.

e) <...>*aber ich legte wahrhaftig fast mein Ehrenwort dafür ein*<...> (DV, 6).

<...> <u>та я був щиро готовий дати чесне слово</u> <...> (ПЗВТ, 57)	<...> <u>але я майже дав слово честі</u> <...> (ТДС, 31)
--	--

У наведеному прикладі компонент німецької метафори *Ehrenwort* збігається з українським відповідником ‘чесне слово/слово честі’ як за правилами сполучуваності, так і за емоційно-оціночним наповненням. Тому найефективнішим прийомом для передачі даної метафори у тексті перекладу, до якого вдалися обидва перекладача, стає прямий переклад.

f) <...>*Ich hatte ursprünglich die Absicht, Ihnen das alles unter vier Augen zu sagen*<...> (DV, 6).

<...>Спершу я мав намір сказати вам усе <u>віч-на-віч</u> <...> (ПЗВТ, 57)	<...>Я спочатку хотів сказати вам це <u>віч-на-віч</u> <...> (ТДС, 31)
--	--

В даному випадку прийом реметафоризації полягав у вживанні перекладачами еквівалентної за значенням, української метафори ‘віч-на-віч’. Таке застосування можна вважати успішним, так як всі смислові відтінки і асоціації метафори передані, а отже було досягнуто необхідного прагматичного ефекту.

g) <...>*auf ihre Ursachen hin nicht mehr zu durchschauenden Folgen am eigenen Leibe zu spüren bekommt*<...> (DV, 8).

<...> <u>відчуває на своїй шкірі жахливі наслідки, далекі від першопричин</u> <...> (ПЗВТ, 63)	<...>відчуває на собі їхні тяжкі наслідки, не знаючи вже причини<...> (ТДС, 35)
--	---

Застосування прийому реметафоризації, особливо яскраво проявляється в прикладах, де вживаються фразеологізми (*am eigenen Leibe spüren*), так як більшість із них мають свої відповідники, засновані на іншому образі, у багатьох мовах світу. Саме за допомогою такого аналогу фразеологічної єдності (букв. «відчувати на власному тілі»; у перекладі – ‘на власній *шкірі*’) А. Савченко передає при перекладі не лише сенс метафори, а й інтенцію автора, використовуючи метафоричний вираз з метою емоційного впливу на реципієнта.

В перекладі Є. Поповича метафоричність висловлювання, на наш погляд, зникає, так як перекладач застосовує прийом адекватної заміни. При перекладі була використана лексична функціональна заміна, виражена сполукою займенника і прийменника ‘на собі’, яка передає пряме значення елемента метафори *am eigenen Leibe*. Як бачимо, когнітивний компонент, виражений емотивними і понятійними одиницями тексту, в даному перекладі позбавляється свого емоційного забарвлення, що свідчить про процес деметафоризації, і не дозволяє розцінювати переклад як гармонійний.

Підсумовуючи, варто зазначити, що за прийому реметафоризації відбувається переосмислення метафори вихідної мови, яке викликане

суб'єктивним баченням перекладача. При цьому не останню роль у застосуванні такого типу трансформацій відіграють й мовні норми української мови.

10) мутація – використання семантично різних лінгвістичних засобів у цільовій мові з метою збереження інваріантної форми в експресивних текстах вихідної мови (використання семантично різних мовних засобів через експресивність вихідного тексту).

Зазначимо, що випадків використання мутації як засобу відтворення в оповіданні Ф. Кафки «Перевтілення» не виявлено, що вірогідно обумовлено ідеостилем автора.

Узагальнюючи, можна дійти висновку, що семантичні трансформації допомагають перекладачеві у передачі інформації різними способами, інколи розширюючи або звужуючи її когнітивний діапазон.

3.2 Граматичні трансформації

Переклад текстів художнього дискурсу з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій. Граматичні трансформації – це в першу чергу перебудова речення (зміна його структури) і різноманітні заміни – як синтаксичного, так і морфологічного порядку. Граматичні трансформації обумовлюються різними причинами – як чисто структурного, так і семантичного характеру, хоча основну роль грають граматичні фактори, тобто відмінності в мовних системах [71: 400].

Серед основних підгруп граматичних трансформацій виділяють наступні:

1) зміна числа іменника. Поява цього типу граматичних трансформацій зумовлена тим, що в німецькій та українській мовах існують форми однини і множини, де іменники, зазвичай, вживаються в тому ж самому числі як у вихідній, так і у цільовій мовах, однак, доволі часто трапляються випадки, коли формі однини в німецькій мові відповідає форма множини в українській, або навпаки, множині в німецькій мові відповідає форма однини в українській:

а) <...>Die geschäftlichen Aufregungen sind viel größer <...> (DV, 2).

<...>Робочої метушні значно більше<...> (ПЗВТ, 48)	<...>І так доводиться <u>хвилюватись</u> набагато більше<...> (ТДС, 25)
---	---

Для відтворення лексеми *die Aufregung* Є. Попович використовує прийом заміни частини мови, перетворюючи іменник на дієслово ‘хвилюватись’.

Натомість цільовою мовою іменник множини А. Савченко передає еквівалентним іменником у однині – ‘метушня’.

b) <...>(1) *und von der Höhe herab* (2) mit dem Angestellten (3) *zu reden*<...> (DV, 2).

<...>з висоти розмовляти з підлеглими<...> (ПЗВТ, 48—49)	<...>(3) розмовляти (2) зі службовцем (1) згори вниз<...> (ТДС, 25)
--	---

Іменник однини *der Angestellte* передається у тексті перекладу іменником множини ‘підлеглі’. Крім того, при відтворенні речення цільовою мовою Є. Попович застосовує інверсійний порядок слів, вдаючись до перестановки частин речення.

c) <...>*und die Kollektion war noch nicht eingepackt*<...> (DV, 2).

<...>а зразки ще не спаковано<...> (ПЗВТ, 49)	<...>а зразки ж іще не запаковано<...> (ТДС, 26)
---	--

Іменник однини *die Kollektion* замінюється у тексті перекладу на іменник множини ‘зразки’.

d) <...>*Infolge der Holztür war die Veränderung in Gregors Stimme draußen wohl nicht zu merken*<...> (DV, 3).

<...> <u>Певно</u> , через дерев'яні двері зміни в Грегоровому голосі залишилися непомітними<...> (ПЗВТ, 50)	<...> <u>Мабуть</u> , крізь дерев'яні двері зміна в Грегоровому голосі була непомітна<...> (ТДС, 26)
--	--

А. Савченко передає іменник однини *die Veränderung* на українську мову еквівалентним іменником у множині – ‘зміни’.

Зазначимо, що в даному прикладі при перекладі на українську мову використано також прийом перестановки частин речення: частка *wohl* стоїть на початку речення.

e) <...>*sondern lobte die vom Reisen her übernommene Vorsicht*<...> (DV, 3).

<...>навпаки, похвалив себе за набуту під час <u>подорожей</u> <u>звичку</u> <...> (ПЗВТ, 51)	<...>навпаки, радів, що за час своїх <u>подорожей</u> набув <u>звичку</u> <...> (ТДС, 27)
---	---

У цільовому тексті іменник однини *das Reisen* виражається еквівалентним іменником у множині – ‘подорожі’. Зазначимо, що в даному прикладі використовується також прийом конкретизації: *die Vorsicht* (букв. обачність, обережність) – ‘звичка’.

f) <...>*Aber als er wieder nach gleicher **Mühe** aufseufzend*<...> (DV, 4).

<...>Та коли він, відсапуючись після всіх <u>зусиль</u> <...> (ПЗВТ, 52)	<...>Однак, відпочиваючи після <u>напруження</u> <...> (ТДС, 28)
--	--

Обидва перекладачі використовують в поданому прикладі різні прийоми при перекладі. Якщо А. Савченко застосовує трансформацію зміни числа іменника і передає іменник однини *die Mühe* на українську мову еквівалентним іменником pluralia tantum – ‘зусилля’, то Є. Попович застосовує прийом конкретизації, звужуючи зміст поняття *die Mühe* (букв. старання, зусилля) до ‘напруження’.

g) <...>*Das größte **Bedenken** machte ihm die Rücksicht auf den lauten Krach,*<...>*der*<...>*wenn nicht Schrecken, so doch **Besorgnisse** erregen würde*<...> (DV, 4).

<...>Найбільші побоювання викликав можливий гуркіт <...> котрий <...> спричинить за всіма дверима якщо не страх, то в усякому разі, тривогу <...> (ПЗВТ, 53)	<...>От тільки гуркіт почули б за всіма дверима і якщо не <u>злякалися</u> , то принаймні <u>стурбувалися</u> б<...> (ТДС, 28)
--	--

Іменникові однини *das Bedenken* в цільовій мові відповідає форма множини ‘побоювання’, натомість іменник множини *die Besorgnisse* в німецькій мові замінюється еквівалентною формою однини в тексті перекладу – ‘тривога’.

Зауважимо, що Є. Попович застосовує іншу синтаксичну трансформацію – заміну частини мови, перетворюючи віддієслівні іменники *Schrecken* та *Besorgnisse* на дієслова доконаного виду ‘злякатися’, ‘стурбуватися’.

h) <...>*im Laufe von zwei, drei Abenden einen kleinen Rahmen geschnitzt*<...> (DV, 5).

<...> <i>протягом двох-трьох вечорів він випилював маленьку рамку</i> <...> (ПЗВТ, 56)	<...> <i>за два-три вечори вирізав дуже гарні <u>рамці</u></i> <...> (ТДС, 30)
--	--

У цільовому тексті іменник однини *der Rahmen* замінюється на іменник множини з розмовно-просторічним забарвленням ‘рамці’.

i) <...>*an deren Rändern er sich mit seinen Beinchen festhielt*<...> (DV, 6).

<...> <i>міцно тримаючись своїми лапками за <u>край</u></i> <...> (ПЗВТ, 59)	<...> <i>міцно вхопився лапками за його <u>край</u></i> <...> (ТДС, 32)
--	---

У цільовому тексті іменник у множині *die Ränder* замінюється на іменник у однині ‘край’.

j) <...>*und weinte, daß sich seine mächtige Brust schüttelte*<...> (DV, 8).

<...> <i>й так заплакав, що його могуті <u>груди</u> здригалися</i> <...> (ПЗВТ, 62)	<...> <i>й заплакав, аж йому затрусилися могутні <u>груди</u></i> <...> (ТДС, 34)
--	---

Іменник однини *die Brust* виражається іменником pluralia tantum ‘груди’ в тексті перекладу.

k) <...>*Man liebt den Reisenden nicht, ich weiß*<...> (DV, 8).

<...> <i><u>Комівоєжерів</u> не люблять, я знаю</i> <...> (ПЗВТ, 63)	<...> <i><u>Комівоєжерів</u> не люблять, я знаю</i> <...> (ТДС, 35)
--	---

Для відтворення лексеми *der Reisende* в даному прикладі використано прийом зміни числа іменника з однини на множину (‘комівоєжери’).

l) <...>*das Reisen ist beschwerlich*<...> (DV, 8).

<...> <i><u>Поїздки</u> втомлюють</i> <...> (ПЗВТ, 63)	<...> <i>обтяжливо <u>бути</u> щодня <u>в</u> <u>дорозі</u></i> <...> (ТДС, 35)
--	---

Для відтворення лексеми *das Reisen* Є. Попович використовує прийом смислового розширення (семантична трансформація), тобто вживає лінгвістично більш складну реалізацію препозиційного значення лексеми у тексті перекладу.

Зі свого боку, А. Савченко передає іменник однини *das Reisen* на українську мову еквівалентним іменником у множині – ‘поїздки’. Аналогічне використання цієї трансформації можна спостерігати і в наступних прикладах:

m) <...>*Es verging eine kleine Weile <...> ringsherum war es still<...>* (DV, 18).

<...> <i>Минуло <u>декілька хвилин</u> <...> навколо було тихо<...></i> (ПЗВТ, 86)	<...> <i>Минула добра хвилина <...> навколо панувала <u>тиша</u><...></i> (ТДС, 53)
--	---

Іменник однини *die Weile* замінюється у тексті перекладу на іменник множини ‘декілька хвилин’. Натомість Є. Попович застосовує іншу синтаксичну трансформацію – заміну частини мови, перетворюючи прислівник *still* на іменник ‘тиша’.

2) зміна стану дієслова з пасивного на активний, чи навпаки. Дієслова, що означають дію, спрямовану від її носія, вираженого в реченні називним відмінком, на предмет, названий знахідним відмінком без прийменника, належать до активного стану, а ті, що означають дію, спрямовану на предмет, виражений у реченні називним відмінком, від її носія, названого орудним відмінком, – до пасивного стану [70]. Проаналізуємо приклади:

a) <...>*Aber durch das kleine Gespräch waren die anderen Familienmitglieder darauf aufmerksam geworden<...>* (DV, 3).

<...> <i>Але <u>почувши</u> їхню коротку розмову, інші члени родини також <u>звернули увагу на те, що</u><...></i> (ПЗВТ, 50)	<...> <i>Але ця коротка <u>розмова звернула увагу</u> всієї сім'ї на те, що<...></i> (ТДС, 26)
---	--

В даному випадку, Є. Попович передає німецьку пасивну конструкцію при перекладі дійсним станом (‘розмова звернула увагу’). Зі свого боку, А. Савченко використовує також прийом додавання, аби змінити виконавця дії: з «розмови» на «членів родини». Збереження пасивної конструкції в даному випадку суперечило б стилістичним нормам української мови.

Зазначимо, що в даному прикладі при перекладі цільовою мовою використано також прийом заміни частини мови: прислівник *aufmerksam* переходить у іменник ‘увага’.

b) <...>*und mußte dadurch der ganzen unschuldigen Familie gezeigt werden, daß die Untersuchung dieser verdächtigen Angelegenheit nur dem Verstand des Prokuristen anvertraut werden konnte?*<...> (DV, 4).

<...>й тим самим <u>показувати</u> всій ні в чому не винній родині, що розслідування цієї підозрілої справи можна <u>довірити</u> лише йому?<...> (ПЗВТ, 54)	<...>аби <u>показати</u> всій ні в чому не винній сім'ї, що тільки повіреному можна <u>доручати</u> таку підозрілу справу?<...> (ТДС, 29)
--	---

В тексті перекладу пасивний стан німецького речення А. Савченко та Є. Попович передають за допомогою безособових конструкцій.

c) <...>*Der Prokurist mußte gehalten, beruhigt, überzeugt und schließlich gewonnen werden*<...> (DV, 9).

<...>Управителя необхідно <u>зупинити</u> , <u>заспокоїти</u> , <u>переконати</u> й, зрештою, <u>перетягти на свій бік</u> <...> (ПЗВТ, 64)	<...>Повіреного треба <u>втримати</u> , <u>заспокоїти</u> , <u>переконати</u> і <u>врешті перемогти</u> <...> (ТДС, 36)
---	---

Для передачі даного прикладу цільовою мовою обидва перекладачі змінюють синтаксичний лад речення, вживаючи безособову конструкцію. Однак основне значення залишається незмінним – так як пасивний стан не має широкого поширення в українській мові, при перекладі пасиву часто використовується дійсний стан.

d) <...>*seine eine Flanke war ganz wundgerieben*<...> (DV, 10).

<...>один бік <u>було</u> зовсім <u>зранено</u> <...> (ПЗВТ, 67)	<...>один бік і геть <u>обдерши</u> його<...> (ТДС, 38)
--	---

При перекладі Є. Попович виражає німецьку пасивну конструкцію через дійсний стан. Однак, при передачі цільовою мовою таку пасивність також нерідко зберігають, що й можна спостерігати у перекладі А. Савченко. В даному випадку пасивна конструкція відтворена перекладачем за допомогою пасивного

дієприкметника ('було зранено'). Аналогію можна провести й у наступному прикладі:

e) <...>Die Tür zum Vorzimmer war geöffnet<...> (DV, 8).

<...>Двері в передпокій <u>були відчинені</u> <...> (ПЗВТ, 62)	<...>Двері до передпокою <u>стояли відчинені</u> <...> (ТДС, 35)
--	--

Зазначимо, що в реченні вихідної мови вживається пасив стану (Zustandspassiv), який позначає доконаний стан, положення або дію. Для передачі відтінку доконаного виду, на українську мову така конструкція перекладається дієслівною зв'язкою «бути» в минулому часі і пасивним дієприкметником ('була відчинена').

f) <...>Die Tür wurde noch mit dem Stock zugeschlagen<...> (DV, 10).

<...>Двері <u>захлопнули</u> цінком<...> (ПЗВТ, 67)	<...>Двері <u>замкнули</u> ще й на засув<...> (ТДС, 38)
---	---

При відтворенні пасивного стану цільовою мовою обидва перекладачі вдалися до вживання безособових конструкцій. Варто підкреслити, що в пасивних конструкціях, як і в безособових реченнях основний діяч замовчується.

g) <...>sein Körper zu breit war, um vollständig unter dem Kanapee untergebracht zu werden<...> (DV, 11).

<...>його тіло було <u>зашироким</u> і повністю <u>не вміщалося</u> під диваном<...> (ПЗВТ, 70)	<...>його тіло <u>надто широке</u> і не може все <u>вміститися</u> під канапою<...> (ТДС, 40)
---	---

Даний випадок уподібнюється при перекладі прикладу с), адже тут пасивний стан німецького речення також переданий за допомогою безособової конструкції.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що оскільки вживання пасивного стану дієслів є, більшою мірою, явищем для української мови нехарактерним, при перекладі цільовою мовою граматична форма *Passiv* матиме вираження активного стану.

3) часова зміна дієслова – кожна часова форма в німецькій мові може мати різні конотації у певному контексті, коли відбувається перехід від фактичного

діапазону використання часової форми в область іншого часу. Наведемо приклади:

a) <...>»*Dies frühzeitige Aufstehen*«, *dachte er*, »macht einen ganz blödsinnig<...> (DV, 2).

<...>Ці ранні пробудження, – думав Грегор, — будь-кого <u>зведуть</u> з розуму<...> (ПЗВТ, 48)	<...>Отак щодня вставати вдосвіта, то можна зовсім <u>отупіти</u> , — подумав він<...> (ТДС, 25)
--	--

Форма теперішнього часу Präsens вживається в даному прикладі для вираження майбутнього часу, адже з контексту стає зрозумілим, що дія повинна відбутися пізніше. Аналогічне використання цієї трансформації можна спостерігати і в наступних прикладах:

b) <...>mache ich die Sache unbedingt<...> (DV, 2).

<...>неодмінно так і <u>зроблю</u> <...> (ПЗВТ, 49)	<...>неодмінно так і <u>зроблю</u> <...> (ТДС, 25)
---	--

c) <...>»*Sie öffnen nicht*«, *sagte sich Gregor*, *befangen in irgendeiner unsinnigen Hoffnung*<...> (DV, 4).

<...>«Вони не <u>відчиняють</u> », — подумав із якоюсь божевільною надією Грегор<...> (ПЗВТ, 54)	<...>«Вони не <u>відчинять</u> », — сказав Грегор, охоплений якоюсь божевільною надією<...> (ТДС, 29)
--	---

Звернемо увагу, що теперішній час в німецькій мові вжитий для вираження майбутнього часу, може передаватися як майбутнім, так і теперішнім часом, що найчастіше буде визначатися загальним змістом речення.

d) <...>(1) *Daß die Veränderung der Stimme nichts anderes war*, (2) *als der Vorbote einer tüchtigen Verkühlung*, (3) *einer Berufskrankheit der Reisenden*, (4)*daran zweifelte er nicht im geringsten*<...> (DV, 3).

<...>(4) У нього <u>не було</u> жодних <u>сумнівів</u> , (1) що зміни в голосі є нічим іншим, (2) як передвісником сильної застуди, (3) професійного	<...>А що зміна голосу — то тільки ознака сильної застуди, фахової хвороби комівояжерів, він нітрохи не сумнівався<...> (ТДС, 27)
--	---

захворювання комівояжерів<...> (ПЗВТ, 51)	
--	--

Окрім основної трансформації, застосування якої обумовлене контекстом, використання А. Савченко прийому перестановки мовних елементів дозволяє послідовно висловити тема-рематичні членування в реченні, спираючись на комунікативний принцип. Крім того, перекладач також застосовує граматичну трансформацію – заміну частини мови – відтворюючи німецьке дієслово *zweifeln* вербальним словосполученням ‘мати сумніви’.

e) <...>»*Ich komme gleich*«, sagte Gregor langsam und bedächtig<...> (DV, 5).

<...>Я зараз <u>вийду</u> , — сказав Гретор повільно та розмірено<...> (ПЗВТ, 56)	<...>Зараз я йду, — обачно, спроквола мовив Гретор<...> (ТДС, 30)
---	---

В даному прикладі також спостерігаємо вираження майбутнього часу через *Präsens*. Крім того, в реченні є слова, які вказують те, що дія станеться у найближчому майбутньому, зокрема, прислівник часу *gleich*.

f) <...>*Warum ging denn die Schwester nicht zu den anderen?* <...> *Und warum weinte sie denn?*<...> (DV, 5).

<...>Чому сестра <u>не йде</u> до інших? <...> Чому ж вона <u>плаче</u> ?<...> (ПЗВТ, 56)	<...>Чом сестра <u>не йде</u> до батьків? <...> А чого вона <u>плаче</u> ?<...> (ТДС, 30)
--	--

І хоча минулий розповідний час *Präteritum* вживається в описах чи розповідях про минуле, а отже має перекладатися цільовою мовою минулим часом, для надання питанням більшої риторичності та підсилення вираження переживань протагоніста оповідання, вихідний текст було перекладено за допомогою теперішньої часової форми, створюючи відчуття, ніби головний герой веде внутрішній монолог.

g) <...>*ich bin gleich selbst im Geschäft*<...> (DV, 6).

<...>я вже скоро теж <u>буду</u> в конторі<...> (ПЗВТ, 58)	<...>я зараз же <u>з'явлюся</u> сам до фірми<...> (ТДС, 32)
--	---

У плані застосування прийому часової зміни дієслова, даний випадок наближається до вже вищерозглянутих (приклади *b*), *c*), *e*)).

h) <...>*und war bereit, ihm zu helfen*<...> (DV, 7).

<...> <i>i</i> <i>готові</i> <u><i>прийти на</i></u> <u><i>допомогу</i></u> <...> (ПЗВТ, 60)	<...> <i>i</i> <i>готові</i> <u><i>йому допомогти</i></u> <...> (ТДС, 33)
---	--

За своїм семантичним навантаженням та способом вживання трансформації даний приклад уподібнюється прикладу *f*).

Як ми бачимо, в поданих прикладах *Präsens* вживається не в основному його значенні, – для вираження теперішнього часу – а в конотативних, де ця часова форма здатна виражати майбутнє (футуристичний *Präsens*), як у прикладах *a*), *b*), *c*), *e*), *g*). Крім того, своє конотативне має й *Präteritum*, часова форма минулого розповідного часу, яка може виражати теперішній (приклади *d*), *f*) і майбутній (приклад *h*)) часи для підсилення вираження переживань протагоністів чи надання питанням більшої риторичності.

4) заміна частини мови – заміна елемента однієї частини мови на елемент іншої відносно нерідке явище при перекладі з вихідної мови на цільову, оскільки, по-перше, вони характеризуються дещо відмінними наборами частин мови, по-друге, їхні слова мають дещо різну сполучуваність, по-третє, мовленнєві традиції обох мов можуть бути різні, тобто, дещо по-різному формується власне структура речення [29: 142]. Розглянемо деякі приклади:

a) <...>*leichten Schmerz empfunden zu haben, der sich dann beim Aufstehen als reine Einbildung herausstellte*<...> (DV, 3).

<...> <i>відчував легенький біль, можливо, через незручну позу, але варто було лише встати, як біль виявлявся звичайною грою уяви</i> <...> (ПЗВТ, 51)	<...> <i>відчував якийсь легенький біль, певне, від того, що незручно лежав, та коли вставав, усе миналося</i> <...> (ТДС, 27)
--	--

Якщо в українській мові часте вживання віддієслівних іменників зробило б текст штучним і перевантаженим, то для німецької мови регулярне утворення таких іменників є характерною рисою. В даному випадку, А. Савченко замінює словосполучення з віддієслівним іменником *beim Aufstehen* на окреме безособове

речення – ‘варто було встати’, а Є. Попович, зі свого боку, – на дієслово (‘вставав’) в минулому часі, згідно з часовими параметрами речення.

b) <...>*die vielen Beinchen, die ununterbrochen in der verschiedensten Bewegung waren und die er überdies nicht beherrschen konnte*<...> (DV, 3).

<...>ніжки, що <u>безперестанку рухалися</u> , а тому він узагалі не міг із ними впоратися<...> (ПЗВТ, 51)	<...> багато лапок, які <u>безперестанку рухались</u> і з якими він узагалі не міг упоратися <...> (ТДС, 27)
--	--

В цьому прикладі прослідковуємо заміну іменника *die Bewegung* на еквівалентне йому дієслово ‘рухатися’ (*die Bewegung–sich bewegen–рухатися*). Відповідно, прикметник *verschieden*, втрачаючи суперлативну форму, в тексті вихідної мови трансформується в прислівник ‘безперестанку’.

Аналогічний випадок можна спостерігати і в наступному прикладі, приділяючи увагу перекладу Є. Поповича:

c) <...>*machte jetzt der Prokurist im Nebenzimmer ein paar bestimmte Schritte und ließ seine Lackstiefel knarren*<...> (DV, 5).

<...>у сусідній кімнаті управитель, заскрипівши своїми лакованими чобітьми, зробив декілька рішучих кроків<...> (ПЗВТ, 55)	<...>повірений <u>упевнено пройшовся</u> по сусідній кімнаті і зарипів лакованими черевиками <...> (ТДС, 29)
--	--

d) <...>»*Dies frühzeitige Aufstehen*«, dachte er, »*macht einen ganz blödsinnig*«<...> (DV, 2).

<...>Ці ранні пробудження, – думав Грегор, – будь-кого зведуть з розуму<...> (ПЗВТ, 48)	<...>Отак щодня <u>вставати</u> вдосвіта, то можна зовсім отупіти, – подумав він<...> (ТДС, 25)
---	---

Окрім заміни віддієслівного іменника *Aufstehen* на еквівалентне йому дієслово ‘вставати’, Є. Попович застосовує синтаксичну трансформацію, перестановку частин речення, з метою збереження нерозривності, цілісності думки головного героя оповідання.

При цьому, в даному прикладі А. Савченко вдається інших двох трансформацій – зміни числа іменника (*das Aufstehen* – ці ‘пробудження’) та реметафоризації словосполучення *blödsinnig machen* (‘зводити з розуму’).

е) <...>*Und ein Weilchen lang lag er ruhig mit schwachem Atem*<...> (DV, 4).

<...>Ще хвилинку він полежав, спокійно та <u>слабо дихаючи</u> <...> (ПЗВТ, 53)	<...>І якусь хвилину він лежав спокійно<...> (ТДС, 28)
---	--

При перекладі А. Савченко використовує прийом заміни словосполучення прикметник+іменник (*schwacher Atem*) на словосполучення прислівник+дієслово (‘слабо дихаючи’).

Зі свого боку, Є. Попович використовує прийом опущення, тобто не передає у цільовому тексті значення цих мовних одиниць на підставі семантичної надлишковості.

ф) <...>*hoffentlich ist es nichts Ernstes*<...> (DV, 5).

<...>та <u>сподіваюся</u> , хвороба <u>не тяжка</u> <...> (ПЗВТ, 56)	<...> <u>Сподіваюсь</u> , що хвороба <u>не важка</u> <...> (ТДС, 30)
--	--

В цьому прикладі прослідковуємо заміну модального прислівника *hoffentlich* на еквівалентне йому дієслово ‘сподіватися’. Крім того, субстантивований прикметник *nichts Ernstes*, втрачаючи значення предметності і знову набуваючи значення ознаки, переходить у розряд прикметників.

г) <...>»Herr Samsa«, rief nun der Prokurist mit erhobener Stimme<...> (DV, 6).

<...>Пане Замзо, — вигукнув управитель, <u>підвищивши</u> голос<...> (ПЗВТ, 57)	<...>Пане Замзо! — <u>підвищив</u> голос повірений<...> (ТДС, 31)
---	---

При перекладі А. Савченко замінює дієприкметник, утворений від Partizip II німецького дієслова *erheben*, на дієприслівник доконаного виду минулого часу (‘підвищивши’), зі свого боку, Є. Попович використовує заміну дієприкметника на дієслово доконаного виду минулого часу.

h) <...>*Und in der Vorstellung, daß alle seine Bemühungen mit Spannung verfolgten*<...> (DV, 7).

<...> <i>I уявивши, що всі вони з нетерпінням слідкують за його стараннями</i> <...> (ПЗВТ, 61)	<...> <i>I, уявляючи собі, що з моєї кімнати напружено стежать за його зусиллям</i> <...> (ТДС, 33-34)
---	--

Наведений приклад ілюструє заміну широкозначної лексики *Vorstellung* її еквівалентними дієприслівниками доконаного виду ('уявивши') минулого та недоконаного виду ('уявляючи') теперішнього часів.

i) <...>*Andererseits habe ich die Sorge um meine Eltern und die Schwester*<...> (DV, 8).

<...> <i>З іншого боку, я мушу піклуватися про батьків і сестру</i> <...> (ПЗВТ, 63)	<...> <i>До того ж я повинен піклуватися про батьків і сестру</i> <...> (ТДС, 35)
--	---

В даному випадку має місце заміна словосполучення *die Sorge haben* на дієслівне словосполучення з модальним значенням 'мусити піклуватися'.

Підбиваючи підсумки, можемо зробити **висновок**, що наявність такої кількості граматичних трансформацій свідчить про відмінності мовних систем української та німецької мов, де неостанню роль грають фактори граматичного характеру. Використання граматичних трансформацій забезпечує досягнення адекватності в процесі перекладу.

3.3 Синтаксичні трансформації

Проблема еквівалентності та адекватності перекладу тісно пов'язана з проблемою використання синтаксичних трансформацій при перекладі. Самі ж синтаксичні трансформації можна охарактеризувати як заміну одного типу синтаксичної конструкції на інший [45: 254].

Активне використання таких трансформацій при перекладі викликають саме розбіжності в синтаксичних структурах німецької та української мов. Як правило, синтаксичні трансформації поділяють на такі підгрупи:

1) перестановка частин речення – вид перекладацької трансформації, що полягає в зміні порядку прямування мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Перестановці піддаються, зазвичай, слова, словосполучення, частини складного речення, а також самостійні речення в тексті. Розглянемо принцип дії цієї трансформації на прикладах:

а) <...>(1) *Er versuchte es wohl hundertmal, (2) schloß die Augen, um die zappelnden Beine nicht sehen zu müssen, (3) und ließ erst ab, (4) als er in der Seite einen noch nie gefühlten, leichten, dumpfen Schmerz zu fühlen begann*<...> (DV, 2).

<...>(2) <i>Заплющивши очі, щоб не бачити, як дригаються ніжки, (1) він пробував перевернутися, мабуть разів зо сто (3) й припинив лише тоді, (4) коли відчув у боці якийсь невідомий, легкий, тупий біль</i> <...> (ПЗВТ, 47—48)	<...>(1) <i>Він спробував, мабуть, усюте (2) заплющити очі, щоб не бачити, як дригаються його лапки, (3) і перестав аж тоді, (4) коли відчув у боці незаний ще, легенький, тупий біль</i> <...> (ТДС, 25)
---	---

У даному випадку, Є. Попович залишає порядок слідування частин речення незмінним. Натомість А. Савченко, щоб показати єдність дій, розміщує на першій позиції перекладного тексту елемент *schloß die Augen*, який в описі послідовності дій передається на українську мову за допомогою дієприслівникового звороту, і підрядне речення. За допомогою даної синтаксичної заміни головний предикативний елемент (*Er versuchte es wohl hundertmal*), розбитий в реченні підрядним мети з союзом *um* на дві частини, з'єднується зі своєю смисловою частиною (*und ließ erst ab*) в єдине головне речення.

б) <...> *etwas Ähnliches passieren könnte, wie heute ihm. Die Möglichkeit dessen mußte man doch eigentlich zugeben*<...> (DV, 5).

<...> <u>Бо насправді</u> таку можливість не можна відкидати<...> (ПЗВТ, 55)	<...>статись таке, як сьогодні з ним, і вирішив, що могло б<...> (ТДС, 29)
--	--

При перекладі на українську мову частки і вступні слова зазвичай розміщують на початку речення, так як вони допомагають читачеві пов'язати прочитане з попереднім контекстом, виступаючи у ролі слова-зв'язки.

Зауважимо, що Є. Попович вдається до використання іншого виду синтаксичних трансформацій, зокрема, об'єднання речень.

с) <...>(1)*er drehte ihn (den Kopf) und (2)rieb ihn an dem Teppich (3) vor Ärger und Schmerz*<...> (DV, 5).

<...>(3) Від злості та болю (2) він потерся забитим місцем об килим<...> (ПЗВТ, 55)	<...>(1) Він покрутив нею і (3) з досади та болю (2) потер об килим<...> (ТДС, 29)
---	--

Вживання у даному прикладі трансформації залежить від того, яку інформацію потрібно підкреслити. Так, наприклад, А. Савченко, аби наголосити на психологічно-фізіологічному (злість-біль) стані Грегора, переставляє елементи з емоційно-оцінним характером на першу позицію в реченні (3).

д) <...>(1) *Aus dem Nebenzimmer rechts flüsterte die Schwester, (2) um Gregor zu verständigen*<...> (DV, 5).

<...>(2) Щоб попередити Грегора, (1) із сусідньої кімнати поруч зашепотіла сестра<...> (ПЗВТ, 55)	<...>3 кімнати праворуч почувся шепіт сестри, що хотіла попередити Грегора<...> (ТДС, 29)
---	---

У своєму перекладі А. Савченко, для полегшення розуміння контексту, виносить на перше місце підрядне речення мети, акцентуючи увагу на тому, чому виконувалася дія (чому 'зашепотіла сестра'). Натомість Є. Попович, залишаючи порядок слідування частин речення незмінним вдається до прийому зміни частини мови з дієслова *flüstern* на дієслівно-іменникове словосполучення 'почувся шепіт'.

е) <...>*Es ist schon eine Zerstreung für ihn, wenn er sich mit Laubsägearbeiten beschäftigt*<...> (DV, 5).

<...> <u>Випилювання лобзиком</u> – для нього вже розвага<...> (ПЗВТ, 55—56)	<...>Ото тільки й <u>розважиться</u> , як заходиться щось вирізувати лобзиком<...> (ТДС, 30)
--	--

Спираючись за контекстом (вперше згадується про хобі головного протагоніста) на тема-рематичне членування речення, А. Савченко застосовує у даному прикладі прийом перестановки.

Зі свого боку, Є. Попович не вживає жодних синтаксичних трансформацій, однак, використовує граматичні, зокрема, заміну частини мови, перетворюючи іменник *Zerstreuung* на еквівалентне йому дієслово ‘розважатися’.

f) <...>*Da sitzt er bei uns am Tisch*<...> (DV, 5).

<...> <i>сидить</i> з нами за столом<...> (ПЗВТ, 55)	<...> <i>Сидить</i> з нами біля столу<...> (ТДС, 30)
---	---

Перестановка в наведеному прикладі дієслова на першу позицію в реченні обумовлена потребою надати мові матері Грегора Замзи розмовного відтінку. Обидва перекладача вірно зрозуміли конотацію даного вислову і зберегли інтенцію автора.

g) <...>*Wie würde denn Gregor sonst einen Zug versäumen!*<...> (DV, 5).

<...> <i>Інакше чому б Грегорові пропускати потяг!</i> <...> (ПЗВТ, 55)	<...> <i>А то б хіба Грегор пропустив поїзд!</i> <...> (ТДС, 30)
---	--

Прислівник ‘інакше’ і частка ‘а то хіба’, які в даному випадку виконують смислову роль елемента *wie*, переносяться при перекладі на перше місце.

h) <...>(1) *Sie werden staunen, wie hübsch er (einen Rahmen) ist;* (2) *er hängt drin im Zimmer;* (3) *Sie werden ihn gleich sehen,* (4) *bis Gregor aufmacht*<...> (DV, 5).

<...>(1) <i>така гарна вийшла, напрочуд гарна – (2) висить у нього в кімнаті, (4) як тільки Грегор відчинить, (3) Ви її одразу побачите</i> <...> (ПЗВТ, 56)	<...>(1) <i>Ви самі здивуєтесь, як глянете на <u>них</u> (рамці). (2) Вони висять у його кімнаті, (3) ви <u>їх</u> зразу побачите, (4) як Грегор відчинить</i> <...> (ТДС, 30)
--	--

У своєму перекладі Є. Попович залишає порядок слідування частин речення незмінним, застосовуючи інший підтип трансформацій – граматичних, зокрема, зміну числа іменника (*der Rahmen* (детермінанта однини) – рамці (детермінанта множини)).

Зі свого боку, А. Савченко змінює порядок слідування частин речення у другій частині прикладу. Крім того, перекладач передає складнопідрядне речення (1) на цільову мову реченням номінативним. Використання такого прийому обумовлене інтенцією автора, який хотів як найяскравіше зобразити момент, коли мати головного героя намагається відволікти увагу управителя розмовою про його захоплення. Так як перекладач вводить номінативне речення в текст перекладу, предикат *sie werden staunen* опускається. Однак, його сигніфікативне значення «дивуватися» залишається вираженим у формі ‘напрочуд гарна’.

i) <...> (1) *Es war natürlich nicht nur kindlicher Trotz und das in der letzten Zeit so unerwartet und schwer erworbene Selbstvertrauen*, (2) *das sie zu dieser Forderung bestimmte*<...> (DV, 17).

<...>(2) Звичайно, те, що вона висунула таку вимогу, — (1) було не простою дитячою непоступливістю і так неочікувано й тяжко здобутою впевненістю в собі<...> (ПЗВТ, 82)	<...> (2) Звичайно, сестра наполягала на своєму (1) не тільки через дитячу впертість та несподівано й важко здобуту за останній час самовпевненість<...> (ТДС, 48-49)
--	---

Спираючись на попередній контекст, «факт вимоги» (2) можна вважати темою цього речення, чим обумовлено її місце розташування на початку речення, далі за темою вживається рема – пояснення мотивів вимоги сестри (1). Для порівняння: у тексті оригіналу тема стоїть в кінці речення. Можливо, такий порядок слів пов'язаний з бажанням підкреслити рему, однак збереження такого порядку у тексті перекладу суперечило б правилам української мови.

j) <...>(1)Aber wegen dieser kleinen Unhöflichkeit, (2)für die sich ja später leicht eine passende Ausrede finden würde, (1)konnte Gregor doch nicht gut sofort weggeschickt werden<...> (DV, 5).

<...>(1)До того ж хіба могли одразу звільнити Грегора (1)за якусь маленьку невічливість, (2)для якої пізніше	<...>(1)Тож не виженуть його негайно з роботи (1) за цю маленьку невічливість, (2)для якої потім легко
--	--

легко знайшлося б підхоже	буде знайти виправдання<...> (ТДС, 35)
виправдання<...> (ПЗВТ, 57)	

Умовними позначками тут зазначені «ходи» перестановки частин речення, які перекладачі використовують задля збереження балансу між адекватністю та еквівалентністю цільового тексту й надлишкової навантаженості речення у процесі перекладу. Крім того, за допомогою даної синтаксичної заміни головний предикативний елемент, розбитий підрядним реченням на дві частини, з'єднується зі своєю смісловою частиною в єдине головне речення.

Перестановка мовних елементів дозволяє послідовно висловити темарематичні членування в реченні. Передача порядку слів в тексті ґрунтується на комунікативному принципі старе-нове. В окремих випадках, порядок слів впливає на стилістику всього речення, передає другорядну інформацію, набуваючи при перекладі особливої цінності в якості елементу трансформації.

2) зміна порядку слідування речень. Перекладач повинен пам'ятати, що здійснюється не переклад окремих речень, а відтворення тексту, який являє собою єдине смислове ціле. Тому, якщо це диктується необхідністю, перекладач має право змінювати порядок слідування речень з метою збереження єдності висловлювання.

Розглянемо конкретний приклад:

а) <...> *die Tür seines Zimmers aufgerissen wurde, und vor der schreienden Schwester die Mutter hervoreilte, im Hemd, denn die Schwester hatte sie entkleidet, um ihr in der Ohnmacht Atemfreiheit zu verschaffen*<...> (DV, 20).

<...>розчинилися двері його кімнати й наввипередки із сестрою, яка щось кричала, у нічній сорочці вибігла мати – сестра роздягла її, щоб легше дихалося, коли та лежала непритомна<...>(ПЗВТ, 89)	<...>двері з його кімнати відчинилися і звідти вибігла мати в самій сорочці, бо сестра, щоб легше було дихати, роздягла її, коли вона лежала непритомна. <u>За матір'ю бігла Грета і щось кричала</u> <...> (ТДС, 53)
---	---

В даному випадку важливо пам'ятати про відмінності в комунікативному членуванні речень вихідної та цільової мов. Частина повідомлення, що є менш

важливою за змістом і несе інформацію про подію, що передувала іншим подіям, які згадуються у межах даного контексту, виноситься за рамки речення і, тим самим, дає можливість уникнути оформлення всього висловлювання у формі складнопідрядного речення та розпочати переклад з основної думки повідомлення. Відповідно, перекладач вдається до даного виду трансформації для більш адекватної передачі вихідного повідомлення.

3) об'єднання речень – це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура в оригіналі перетворюється шляхом з'єднання двох простих речень в одне складне:

a) *<...>denn der Geschäftsdienner hatte <...> die Meldung von seiner Versäumnis längst erstattet. Es war eine Kreatur des Chefs, ohne Rückgrat und Verstand<...>* (DV, 2).

<p><i><...>бо кур'єр їхньої фірми <...> давно вже відрепортував про Грегорів прогул – то страшний шефів підлабузник, без характеру і розуміння<...></i> (ПЗВТ, 49)</p>	<p><i><...>бо їхній кур'єр <...> давно вже повідомив про його прогул. Бо то такий шефів підлабузник, що нізащо не промовчить<...></i> (ТДС, 26)</p>
--	---

Основною спонукальною до вживання в цьому прикладі даної трансформації причиною є семантична близькості вихідних конструкцій. На синтаксичному рівні їх близькість проявляється в тому, що в ролі підмета другого речення виступає один з елементів першого. Крім того, об'єднання речень в одне не тільки дозволило редукувати надлишковість тексту, а й значно полегшити саме сприйняття тексту.

b) *<...>Gregor suchte sich vorzustellen, ob nicht auch einmal dem Prokuristen etwas Ähnliches passieren könnte, wie heute ihm. Die Möglichkeit dessen mußte man doch eigentlich zugeben<...>* (DV, 5).

<p><i><...>Грегор спробував уявити, чи могло з управителем статися щось подібне до того, що трапилося з ним</i></p>	<p><i><...>Грегор спробував уявити собі, чи не могло б колись і з повіреним статись таке, як сьогодні з ним, і вирішив, що могло б<...></i> (ТДС, 29)</p>
---	---

самим. Бо насправді таку можливість не можна відкидати<...> (ПЗВТ, 55)	
--	--

З метою уникнення надмірної уривчастості оповіді при перекладі (через велику кількість підрядних речень та інших синтаксичних оборотів), Є. Попович перетворює два речення в одне складне, в якому обидві частини доповнюють і контекстуально перехрещуються одна з одною. Крім того, перекладач вдається до прийому опущення, випускаючи із контексту лексему *Möglichkeit* і зменшуючи надлишкову семантичну навантаженість речення. Зі свого боку, А. Савченко залишає дане речення без змін, тобто використовує прямий переклад, для того, щоб уникнути зайвої поширеності речення.

с) <...>*Es war natürlich nicht nur kindlicher Trotz* <...> *Sie hatte doch auch tatsächlich beobachtet, dass Gregor viel Raum zum Kriechen brauchte* <...> (DV, 17).

<...>Звичайно, те, що вона висунула таку вимогу, — було не простою дитячою непоступливістю <...> Вона дійсно бачила, що Греторові потрібен простір для повзання<...> (ПЗВТ, 82)	<...>Звичайно, сестра наполягала на своєму не тільки через дитячу впертість <...> а й тому, що справді бачила, як багато Греторові треба місця, щоб він міг лазити собі<...> (ТДС, 28-49)
---	---

При перекладі два речення були перетворені в одне складне ціле, в якому обидві частини доповнюють і уточнюють одна одну. Також завдяки об'єднанню Є. Поповичу вдалося уникнути повторів подібних конструкцій (зокрема, вживання займенника вона).

4) членування речень – це поділ одного складного речення на два або більше простих, тобто коли синтаксична структура речення вихідної мови перетворюється на декілька самостійних предикативних структур цільової мови. Через ряд особливостей німецької мови членування речень при перекладі з німецької мови на українську є більш частим явищем, аніж протилежне йому явище об'єднання речень.

Прикладами такої підгрупи трансформації можуть слугувати наступні:

a) *<...>Es stellte eine Dame dar, die, mit einem Pelzhut und einer Pelzboa versehen, aufrecht dasaß und einen schweren Pelzmuff <...> dem Beschauer entgegenhob<...>* (DV, 1).

<p><i><...>Це був портрет дами в хутрянному капелюсі та хутрянному боа. Жінка сиділа дуже прямо й простягала глядачеві важку хутрянну муфту<...></i> (ПЗВТ, 47)</p>	<p><i><...>На малюнку було зображено даму в хутрянному капелюшку й хутрянному боа. Дама сиділа рівно й виставляла напоказ глядачеві важку хутрянну муфту<...></i> (ТДС, 24)</p>
---	---

До членування речення в даному прикладі вдаються обидва перекладачі. В цьому випадку підлягати трансформації будуть самостійні речення, інформація в яких передається в оригіналі у вигляді підрядних речень або дієприкметникових зворотів. Це зумовлено тим, що смислове навантаження, у рамках контексту, велике за обсягом і важке за граматичним оформленням. Тому А. Савченко, так само як і Є. Попович, застосовуючи прийом членування речення, домагаються спрощення конструкції речення.

b) *<...>Sie sehen, ich bin nicht starrköpfig und ich arbeite gern, das Reisen ist beschwerlich<...>* (DV, 8).

<p><i><...>Ви бачите, я не впертий і охоче працюю. Поїздки втомлюють<...></i> (ПЗВТ, 62—63)</p>	<p><i><...>ви тепер бачите, що я не впертий і люблю працювати: обтяжливо бути щодня в дорозі <...></i> (ТДС, 35)</p>
---	--

При перекладі на українську складне німецьке речення розбивається на два речення: складне і просте. Даний прийом А. Савченко застосовує для того, щоб уникнути зайвої поширеності речення.

c) *<...>Es verging eine kleine Weile <...> ringsherum war es still, vielleicht war das ein gutes Zeichen<...>* (DV, 18).

<p><i><...>Минуло декілька хвилин <...> навколо було тихо. Можливо, це був добрий знак<...></i> (ПЗВТ, 86)</p>	<p><i><...>Минула добра хвилина <...> навколо панувала тиша — певне, це була добра ознака<...></i> (ТДС, 53)</p>
--	--

У наведеному прикладі кожна із частин складносурядного речення містить виокремлену самостійну думку, тому А. Савченко вважає за доцільне розчленувати їх при перекладі.

d) <...>*von der Höhe herab mit dem Angestellten zu reden, der überdies wegen der Schwerhörigkeit des Chefs ganz nahe herantreten muß*<...> (DV, 2).

<...>з висоти розмовляти з підлеглими, яким, до речі, через поганий слух шефа доводиться підходити зовсім близько<...> (ПЗВТ, 48—49)	<...>розмовляти зі службовцем згори вниз<...>. А підійти треба впритул, бо шеф недочуває<...> (ТДС, 25)
--	---

Є. Попович використовує прийом членування речення, обумовлений прагматичними міркуваннями: речення зазнає певного ряду перетворень, що призводять до комунікативно-надлишкової кількості підрядних оборотів.

e) <...>*Gregor erschrak, als er seine antwortende Stimme hörte, die wohl unverkennbar seine frühere war* <...> (DV, 3).

<...>Грегор злякався, почувши власну відповідь. Це безсумнівно був його колишній голос<...> (ПЗВТ, 50)	<...>Та він злякався, коли почув свою відповідь. Це був безумовно його колишній голос<...> (ТДС, 26)
--	--

Причиною членування даного речення стало утворення підрядних речень часу та дієприкметникових оборотів. Крім того, це зумовлено й тим, що смислове навантаження, у рамках контексту, велике за обсягом і важке за граматичним оформленням.

f) <...>*ich bin gleich selbst im Geschäft, und haben Sie die Güte*<...> (DV, 6).

<...>я вже скоро теж буду в конторі. Будьте так ласкаві<...> (ПЗВТ, 58)	<...>я зараз же з'явлюся сам до фірми, а ви, будьте такі ласкаві<...> (ТДС, 32)
---	---

Застосування прийому членування А. Савченко у даному прикладі призводить до перетворення складного речення в два самостійних. Сама трансформація обумовлена наявністю логічної завершеності обох частин складносурядного речення.

Отже, синтаксичні трансформації підвищують ефективність роботи перекладача та забезпечують оптимальний спосіб передачі вихідної інформації у допустимих для перекладацької мови формах. Слід також зазначити, що розглянуті трансформації, зазвичай, слугують доповненням одна до одної. Така властивість частково компенсує втрати інформації при перекладі цільовою мовою, пов'язані з перетворенням вихідного тексту.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Знайомство читача з літературою чужої країни відбувається саме через переклади художніх творів світової класики. Гармонійності цього процесу можна досягти лише за рахунок окресленого балансу, пошук якого лежить на плечах перекладача.

Однак, на практиці переклад будь-яких матеріалів виявляє низку проблем, під час вирішення яких перекладачеві – через закономірні міжмовні лексичні, граматичні, синтаксичні відмінності та задля досягнення семантичної еквівалентності вихідного тексту та тексту перекладу – часто доводиться використовувати різноманітні перекладацькі трансформації.

Спираючись на класифікацію Мироненко Т. С., трансформації поділені на три основних групи: семантичні трансформації, що допомагають перекладачеві донести інформацію різними способами, інколи розширюючи або звужуючи її когнітивний діапазон; граматичні трансформації, які виконують важливу роль при досягненні адекватності перекладу; синтаксичні трансформації, що допомагають перекладачеві віднайти оптимальний спосіб як передати вихідну інформацію у допустимій для перекладацької мови формі.

Розглянута класифікація використовувалася для здійснення аналізу застосування трансформаційної моделі як інструменту досягнення еквівалентності та адекватності в процесі художнього перекладу. Матеріалом дослідження функціонування трансформацій при перекладі з німецької на українську мову була обрана новела Франца Кафки «Перевтілення» в перекладі А. Савченко (ПЗВТ) і Є. Поповича (ТДС).

В ході аналізу за допомогою методу суцільної вибірки було проаналізовано 123 (100%) випадки вживання трансформацій (див. Додаток Б), серед яких: 47 семантичних (38%), 51 граматичних (41%) і 25 синтаксичних (21%) трансформацій, зокрема:

- 1) семантичні трансформації:
  - синонімічний переклад – 4;

- антонімічний переклад – 5;
- диференціація – 3;
- конкретизація – 13;
- узагальнення (або генералізація) – 7;
- стиснення (або компресія) – 1;
- розширення (смісловий розвиток) – 8;
- парафразування – 0;
- реметафоризація – 6;
- мутація – 0

2) граматичні трансформації:

- зміна числа іменника – 14;
- зміна стану дієслова – 6;
- часова зміна дієслова – 7;
- заміна частини мови – 24

3) синтаксичні трансформації:

- перестановка частин речення – 15;
- зміна порядку слідування речень – 1;
- об'єднання речень – 4;
- членування речень – 6.

Слід зазначити, що розглянуті трансформації знаходяться у тісному взаємозв'язку та слугують доповненням одна до одної. Вони зустрічаються у текстах перекладів в різних варіаціях комбінацій, поєднання яких є безперервним та безупинним процесом, властивістю якого є формування балансу між мовними одиницями різних рівнів, а отже між еквівалентністю та адекватністю відтворення лексичних одиниць тексту перекладу в цілому.

ВИСНОВКИ

Розглянутий матеріал дозволяє дійти наступних висновків.

В останні десятиліття увага вчених особливо зосереджена не тільки на вивченні всіх аспектів мовної діяльності, але і на розгляді різноманітних одиниць комунікації, зокрема, таких багатомірних об'єктів, як текст і дискурс, які вивчаються у взаємодії з прагматичними факторами.

Художній дискурс розглядають як розумово-комунікативну взаємодію адресанта-автора та адресата-реципієнта, пов'язану з контекстом епохи, зорієнтовану на регулювання ідей, переконань, світоглядних орієнтирів адресата та об'єктивовану текстами художніх творів. Вивчення текстів художнього дискурсу є одним з актуальних напрямків сучасної лінгвістики, тому що допомагає досягнути всю сукупність лінгвістичних засобів, що функціонують на рівні тексту. При цьому діяльність перекладача завжди спрямована на з'ясування інтенцій автора оригіналу і забезпечення такого впливу на читача, на яке розраховував автор тексту. Сам текст як одиниця спілкування впливає на реципієнта, а отже виконує свою прагматичну функцію.

Прагматика в лінгвістиці розглядається як комплексна дисципліна, сконцентрована на поглибленому вивченні широкого спектра питань та питань успішної реалізації комунікативних завдань зокрема. Здатність тексту створювати комунікативний ефект називають прагматичним аспектом. Серед основних складових, які визначають специфіку прагматичного аспекту, варто зазначити: власне прагматику, адресанта і адресата, прагматичну установку висловлення, прагматичний зміст та прагматичний ефект.

Вивчення прагматичних аспектів перекладу становить одне з центральних завдань теорії перекладу, адже головне завдання перекладача полягає у досягненні бажаного впливу на рецептора в залежності від мети перекладу, зберігаючи або видозмінюючи прагматичний потенціал оригіналу.

Вивчення текстів художнього дискурсу з точки зору їх прагматичного потенціалу є одним з актуальних напрямків сучасної лінгвістики, тому що

відкриває невичерпні можливості для осягнення всієї сукупності лінгвістичних засобів, що функціонують на рівні тексту. При цьому прагматика охоплює всі мовні рівні, зокрема лексико-семантичний та синтаксичний рівні мови.

Реалізація прагматичного значення лексику в художньому тексті залежить від різних конотацій, які формують прагматичні функції в мові персонажів. Відтворення прагматики оригіналу ставить перед перекладачем численні завдання – від зіставлення понятійних (денотативних) значень, що стоять за одиницями тексту, до аналізу різниці комунікативних норм і відмінностей концептуальних систем, відображених в прагматиці тексту оригіналу та тексту перекладу.

Прагматика синтаксису в оповіданнях Ф. Кафки, в основному, визначається його світоглядною позицією, яка посилюється за рахунок деяких типів синтаксичних конструкцій, зокрема інфінітивних пропозицій, предикативних прислівників, словотворчих засобів, інверсії і т. п.

Прагматичний підхід до аналізу стилістичних прийомів, вжитих у художніх творах, вказує на тісний взаємозв'язок між прагматикою та стилістикою, оскільки обидві науки розглядають взаємодії предметно-логічного змісту повідомлення з виразом суб'єктивного ставлення мовця до ситуації спілкування, співрозмовника і предмета висловлювання. Короткий аналіз застосованих в художньому творі стилістичних прийомів, виявив їх основні функції: функцію впливу з метою зміни внутрішнього світу адресата, функцію встановлення емоційного контакту, функцію самовираження суб'єкта мовлення, спрямовану на регуляцію адресантом власної поведінки

Оскільки переклад є не лише мовним, але й досить складним когнітивним феноменом, головним питанням цієї галузі в лінгвістиці залишається застосування оптимальної трансформаційної моделі перекладу як інструменту реалізації прагматичної адаптації німецькомовного художнього дискурсу в тексті, що розкриває окремі аспекти функціонування лінгвістичного механізму перекладу та може допомогти перекладачеві у вирішенні складних перекладацьких завдань.

Спираючись на класифікацію Мироненко Т. С., яка є узагальненням існуючих в українському перекладознавстві класифікацій [7, 82, 39], трансформації поділені на три основних групи: семантичні трансформації, що допомагають перекладачеві донести інформацію різними способами, інколи розширюючи або звужуючи її когнітивний діапазон; граматичні трансформації, які виконують важливу роль при досягненні адекватності перекладу; синтаксичні трансформації, що допомагають перекладачеві віднайти оптимальний спосіб як передати вихідну інформацію у допустимій для перекладацької мови формі.

Розглянута класифікація використовувалася для здійснення аналізу застосування трансформаційної моделі як інструменту досягнення еквівалентності та адекватності в процесі художнього перекладу. Матеріалом дослідження функціонування трансформацій при перекладі з німецької на українську мову була обрана новела Франца Кафки «Перевтілення» в перекладі А. Савченка і Є. Поповича.

В ході аналізу за допомогою методу суцільної вибірки було проаналізовано 123 (100%) випадки вживання трансформацій, серед яких: 47 семантичних (38%), 51 граматичних (41%) і 25 синтаксичних (21%) трансформацій.

Широке використання лексико-граматичних трансформацій при перекладі пояснюється стислістю вираження мови оригіналу завдяки наявності цілого ряду структур і форм, які вимагають введення додаткових слів, розширення їхнього змісту або парафразування; передачі одних частин мови, якими виражені члени речення, іншими частинами мови при перекладі; відмінністю в смисловому обсязі лексем досліджуваних мов, їх різною синтаксичною і семантичною сполучуваністю; відмінністю вживання множини і однини іменників мови оригіналу та їх переклад цільовою мовою; вживанням конотативних форм теперішнього, а інколи й минулого часів; специфікою німецького словотвору (складені іменники); особливістю побудови синтаксичних конструкцій, які нерідко перешкоджають чіткому тема-рематичному членуванню речення тощо.

Розглянуті трансформації знаходяться у тісному взаємозв'язку та слугують доповненням одна до одної. Вони зустрічаються у текстах перекладів в різних

варіаціях комбінацій, поєднання яких є безперервним та безупинним процесом, властивістю якого є формування балансу між мовними одиницями різних рівнів, а отже між еквівалентністю та адекватністю відтворення лексичних одиниць тексту перекладу в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев А. Я. Художественный образ и перевод. *Вісник СДУ*. 2006. Том 1, №11 (95). С. 126—130.
2. Алімов В. Можливості застосування трансформаційної моделі у процесі перекладу. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2015. 146 с.
3. Апресян Ю. Д. Избранные труды. Том II. Интегральное описание языка и системная лексикография. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1995. 767 с.
4. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования). Москва: Просвещение, 1981. 295 с.
5. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: Логико-семантические проблемы. Москва: Едиториал УРСС, 2003. 383 с.
6. Баранчеева Е. И. Прагматический потенциал переводного текста. *Вестник НГПУ*. 2015. № 2(24). С. 193—202
7. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва: Международные отношения, 1975. 240 с.
8. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва: Прогресс, 1975. 446 с.
9. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній художній прозі. Київ: Грамота, 2004. 304 с.
10. Бехта І. А. Оповідний дискурс в англomовній художній прозі: типологія та динаміка мовленнєвих форм. Дис. Київ, 2010. Автореферат. 36 с.
11. Бохиева М. В., Степанова И. Ж. Прагматические функции лексических единиц в художественном тексте. *Мир лингвистики и коммуникации*. 2017. № 4. С. 67—77
12. Бурбело В. Б. Художній дискурс в історії мови та літератури. Дис. Київ, 1999. Автореферат. 42 с.
13. Види епітетів у англomовному художньому дискурсі. URL: https://allbest.ru/o-2c0a65625b2ac68b5d43_a89421206d37.html

14. Вине Ж.-П. Технические способы перевода. Москва, 1978. 298 с.
15. Висоцька О. Л. Науковий дискурс у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Young*. 2018. №. 8. С. 65—70
16. Гак В. Г. Язык как форма самовыражения народа. *Язык как средство трансляции культуры*. 2000. С. 54—68
17. Гарбовский Н. К. Теория перевода: Учебник. Москва: Изд-во Московского университета, 2004. 544 с.
18. Гладров В. Прагматические аспекты синтаксиса русского языка. *Сборник тезисов Международного научного симпозиума «Русская грамматика 4.0»*. 2016. С. 42—43.
19. Горло Е. А. Универсальная антропоцентрическая модель поэтического дискурса. Ростов-на-Дону: Наука, 2005. 67 с.
20. Дейк ван Т. А. Стратегии понимания связного текста. *Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка*. 1988. №. 23. С. 153—212
21. Дєєва Г. В. Основні типи перекладацьких трансформацій. *Молоді фахівці – майбутнє науки: Збірник наукових праць*. 2016. №. 7. С. 99—105
22. Евсеева Т. В. Переводной художественный текст с комментарием: структурные, когнитивные и функционально-прагматические особенности. Дис. Ростов на Дону: Издво ЮФУ, 2007. 178 с.
23. Егорова М. Ю. Актуальные проблемы коммуникативного синтаксиса. *Ярославский педагогический вестник*. 2014. Т. 1. №. 4. С. 116—119.
24. Егорова О. С. Предложение в аспекте теории коммуникативного синтаксиса. *Язык и мысль: традиции и новые парадигмы*. 2009. Т. 1. С. 23—28.
25. Епітети у англомовному художньому дискурсі. URL: https://vuzlit.ru/903801/epiteti_anglomovnomu_hudozhnomu_diskursi
26. Журавель Т. В. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. Том 2, № 19. С. 148—150

27. Заботкина В. И. Слово и смысл. Москва: Российский Государственный Гуманитарный Университет, 2012. 428 с.
28. Казакова Т. А. Практические основы перевода. Серия: Изучаем иностранные языки. Санкт-Петербург: Издательство Союз, 2001. 320 с.
29. Караван В. І. Переклад з української мови на англійську мову. Навчаний посібник-довідник для студентів вищих навчальних закладів освіти. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.
30. Карасик В. И. О типах дискурса. *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр.* 2000. С. 5—20
31. Карасик В. И. Языковые ключи. Волгоград: Парадигма, 2007. 475 с.
32. Кибрик А. Е. Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания (универсальное, типовое и специфичное в языке). Москва: Изд-во МГУ им. М. В. Ломоносова, 1992. 336 с.
33. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових мовах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2007. С. 104—108
34. Ключева Н. Ю. Вставные и парцелированные конструкции в художественном тексте: прагмалингвистический аспект. *Известия Южного федерального университета. Филологические науки.* 2013. №. 3. С. 110—117.
35. Колегаєва І. М. Зображення персонажного дискурсу як жанрово детермінований вплив комунікативної вторинності в художньому тексті. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна.* 2010. № 896. С. 102—107
36. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учеб. пособ. Москва: ЭТС, 2002. 424 с.
37. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.
38. Комісаров В. Н. Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти): Підр. для ін-тів і фак. іноз. мов. Москва: Вища школа, 1999. 253 с.
39. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Київ: Юніверс, 2002. 280 с.

40. Корольов І. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studia linguistica*. 2012. №. 6 (2). С. 285—305
41. Кубрякова Е. С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике. *Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: сб. обзоров РАН ИНИОН*. 2000. С. 7—25
42. Кузенко Г. М. Переваги й недоліки загальновідомих моделей перекладу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. 2016. №. 4. С. 17—21
43. Латышев Л. К. Курс перевода (эквивалентность перевода и способы ее достижения). Москва: Наука, 1991. 237 с.
44. Латышев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания: учеб. пособие для студ. перевод. фак. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский дом «Академия», 2003. 192 с.
45. Латышев Л. К. Технология перевода: Учебное пособие по подготовке переводчиков (с немецким языком). Москва: НВИ ТЕЗАУРУС, 2000. 278 с.
46. Левицкая Т. Р. Теория и практика перевода с английского языка на русский. Москва: Издательство литературы на иностранных языках, 1963. 263 с.
47. Лещенко О. П. Прагматичний аспект перекладу лексичних одиниць в науково-технічних текстах. URL: <http://slavutajournal.com.ua/archiv-nomeriv/slavuta-vipusk-8-2014/pragmatichnij-aspekt-perekladu-leksichnix-odinic-v-naukovo-texnich-tekstax/>
48. Литвин І. Лексичні трансформації в російському перекладі роману Олеся Гончара Берег любові. *Теоретична і дидактична філологія*. 2013. №. 15. С. 273—282
49. Лысенко В. Л. Прагматика перевода: адекватность в художественном переводе как критерий оценки его качества. 2009. URL: <http://zhurnal.ape.relarn.ru/articles/2009/097.pdf>.
50. Матвеева Г. Г. Актуализация прагматического аспекта научного текста. Ростов на Дону: РГУ, 1984. 132 с.

51. Миниханова Л. К. Художественная картина мира как особый способ отражения действительности. *Вестник Башкир. ун-та*. 2012. Том 17, № 3(1). URL: <https://e.lanbook.com/journal/issue/290744>

52. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод. Москва: Воениздат, 1980. 237 с.

53. Мироненко Т. С. Теорія і практика перекладу. Посібник для студентів факультету перекладачів. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2013. 172 с.

54. Новикова Э. Ю. Дискурсивно обусловленный культурный трансфер в переводе путеводителя. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2, Языкознание*. 2014. №3 (22). С. 60—66

55. Норман Б. Ю. Лингвистическая прагматика (на материале русского и других славянских языков): курс лекций. Минск, 2009. 183 с.

56. Олизько Н. С. Художественный дискурс как полилог автора, читателя и текста. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2011. №. 33 (248). С. 164—166

57. Оніщук М. І. Можливості застосування трансформаційної моделі у процесі перекладу. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. Том 2, №. 18. 141—143 с.

58. Падучева Е. В. Семантические исследования (Семантика времени и вида в русском языке; Семантика нарратива). Москва: Языки русской культуры, 1996. 464 с.

59. Прагматична адаптація. URL: https://knowledge.allbest.ru/languages/3c0a65625b3bd69a5c43a89421316d37_0.html#text

60. Пурицкая Е. В. Прагматический компонент лексического значения слова и его отражение в словаре прагматики. *Языковая норма и речевая практика в Оренбургском регионе: в 2 ч. Ч. 1*. 2016. С. 109—112.

61. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык. Москва: Просвещение, 1982. 104 с.

62. Родік Л. Прагматичний аспект при передачі внутрішньолінгвістичних та екстралінгвістичних факторів англійської науково-технічної реклами. *Наукові*

записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Філологічні науки. 2009. №. 81 (2). С. 316—319

63. Романишин Н. Співвідношення понять текст, твір і дискурс у сучасній лінгвістиці. *Людина. Комп'ютер. Комунікація: збірник наукових праць*. 2015. С. 105—112

64. Ружицкий И. В. Прагматический компонент значения слова (на материале русских модальных частиц и междометий). *Reosiahag*. 2007. № 3. С. 65—79.

65. Сдобников В. В. Теория перевода: [учебник для студентов лингвистических вузов и факультетов иностранных языков]. Москва: АСТ: Восток-Запад, 2007. 448 с.

66. Селіванова О. О. Нова типологія перекладацьких трансформацій (на матеріалі українсько-російського перекладу). *Вісник Черкаського університету. Сер. Філологічні науки*. 2012. №. 7. С. 3—12

67. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання. Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.

68. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [монографія]. Київ, 2002. 392 с.

69. Специфіка науково-технічного перекладу. URL: http://library.gnpu.edu.ua/books/Scientific%20language/Chapter%204/Part_4.htm

70. Стан дієслова. Зворотні дієслова. URL: https://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/morfologija_i_pravopis/stan_dieslova_zvorotni_dieslova/6-1-0-118

71. Степанова А. А. Грамматические трансформации при переводе. *Научно-образовательный потенциал молодежи в решении актуальных проблем XXI века*. 2014. №. 2. С. 400—401.

72. Сторожева Е. М. Социальная обусловленность идиомного компонента лексической коннотации. Дис. Пермь, 2009. Автореферат. 20 с.

73. Тарасенко К. В. Прагматична адаптація перекладу тексту: ключові підходи та методологічні орієнтири. *Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки*. 2014. №. 1-2. С. 47—50.

74. Урумашвили Е. В. Прагматические аспекты анализа художественного текста. *Известия ВГПУ*. 2010. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pragmaticheskie-aspekty-analiza-hudozhestvennogo-teksta>

75. Филимонова А. В. Проблема адресата в поэтическом дискурсе. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. 2010. № 897. С. 154—158

76. Фролова І. Є., Омецинська О. В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник ХНУ імені ВН Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2018. №. 87. С. 52—61

77. Чаковская М. С. Текст как сообщение и воздействие. Москва: Высшая школа, 1986. 128 с.

78. Шангараева Л. Ф., Депутатова Н. А., Халиуллина И. Х. Эмоциональные междометия в английском, русском и испанском языках (на материале книги Дж. Остин "гордость и предубеждение"). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2018. № 12(90). Ч. 1. С. 184—187.

79. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика: Статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. 215 с.

80. Швейцер А. Д. Теория перевода (статус, проблемы, аспекты). 1988. URL : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/shveyz/index.php

81. Шевченко І. С., Морозова О. І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. *Вісник*. 2005. С. 21—29

82. Reiss K., Vermeer H. Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie. Tübingen: Max Niemeyer, 1991. 248 S.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(ЛЕ) — Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.

(БЭС) — Ярцева В. Н. Большой энциклопедический словарь. Языкознание. Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998. 685 с.

(ЛЭС) — Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 682 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

(ПЗВТ) — Кафка, Франц. Перевтілення: збірка вибраних творів / Франц Кафка; переклад з нім. Анни Савченко. Київ: О.К.Publishing, 2017. 160 с.

(ТДС) — Кафка, Франц. ТВОРИ: оповідання, романи, листи, щоденники/Франц Кафка; передм. Д. Затонського. Київ: АБАБАГАЛАМАГА, 2012. 592 с.: портр. (Доросла серія).

(DV) — Franz Kafka. Die Verwandlung. Leipzig: Kurt Wolff Verlag, 1917. 29 St.

ДОДАТКИ

**Додаток А. Трансформаційна модель при перекладі німецького
художнього дискурсу**

	Текст оригіналу	Текст перекладу (за А. Савченко)	Текст перекладу (за Є. Поповичем)
1	<...>Und selbst wenn er den Zug einholte, <u>ein Donnerwetter des Chefs</u> war nicht zu vermeiden<...>	<...>А навіть якщо він встигне на потяг, то <u>прочуханки</u> від шефа однаково не уникне<...>	<...>І якби він навіть устиг на поїзд, однаково шеф буде лаятися<...>
2	<...>Und selbst wenn er den Zug einholte, <u>ein Donnerwetter des Chefs</u> war nicht zu vermeiden<...>	<...>А навіть якщо він встигне на потяг, то прочуханки від шефа однаково не уникне<...>	<...>І якби він навіть устиг на поїзд, однаково шеф буде <u>лаятися</u> <...>
3	<...>und er war gespannt, wie sich seine heutigen Vorstellungen allmählich <u>auflösen</u> würden<...>	<...>І тепер Грегор із цікавістю доживався, коли <u>розчиняться</u> його сьогоднішні химери<...>	<...>тож він і тепер з нетерпінням чекав, що й сьогоднішні химери поволі <u>минуться</u> <...>
4	<...>und durch Geduld und größte Rücksichtnahme der Familie die Unannehmlichkeiten <u>erträglich</u> machen müsse<...>	<...>своїм терпінням і запобігливістю <u>полегшувати</u> сім'ї ті неприємності<...>	<...>треба терпінням і якнайбільшим тактом <u>зменшити</u> ті прикρόсті<...>
5	<...>Atemnot begann sich schon bemerkbar zu	<...>Задішка ставала дедалі більшою, адже	<...>Він почав уже задихатися, бо здавна

	<i>machen, wie er ja auch in seiner früheren Zeit <u>keine ganz vertrauenswürdige Lunge besessen hatte</u><...></i>	навіть у колишні часи на його легені не варто було покладатися<...>	мав <u>не дуже здорові легені</u> <...>
6	<...> <i>und bestimmt ist ihm nicht wohl, trotzdem er es am Morgen <u>geleugnet hat</u>.</i> <...>	<...>і він точно нездужає, хоча й <u>не зізнався</u> зранку<...>	<...>і, безумовно, хворий, хоч уранці й <u>казав, що ні</u> .<...>
7	<...> <i>Wer weiß übrigens, ob das <u>nicht sehr gut für mich wäre</u></i> <...>	<...>Хоча, хтозна, чи не було б мені так <u>краще</u> <...>	<...>А втім, хтозна, може, мені було б і <u>краще</u> <...>
8	<...> <i>Zuerst wollte er mit dem unteren Teil seines Körpers aus dem Bett hinauskommen, aber dieser untere Teil <...> erwies sich als <u>zu schwer beweglich</u></i> <...>	<...>Спочатку він хотів вислизнути з ліжка нижньою частиною свого тіла, але вона <...> виявилася <u>не дуже рухомою</u> <...>	<...>Спочатку він хотів зсадити з ліжка нижню частину свого тіла, але та нижня частина <...> виявилася <u>найнерухомішою</u> <...>
9	<...> <i>Gregor? Ist dir <u>nicht wohl</u>? Brauchst du etwas?</i> <...>	<...>Ґрегоре? Тобі <u>погано</u> ? Тобі щось потрібно?<...>	<...>Ґрегоре, тобі <u>погано</u> ? Може, тобі щось треба?<...>
10	<...> <i>»Das war <u>eine Tierstimme</u>«, sagte der Prokurist</i> <...>	<...>Це був голос тварини, — сказав управитель<...>	<...>Це якийсь <u>нелюдський</u> голос, — мовив повірений<...>
11	<...> <i>Er hätte <u>Arme und Hände</u> gebraucht, um sich aufzurichten</i> <...>	<...>Щоб піднятися, він допомагав би собі <u>руками</u> <...>	<...>Щоб підвестися, потрібні були <u>руки</u> й ноги<...>

12	<...>Er hätte Arme und Hände gebraucht, <u>um sich aufzurichten</u> <...>	<...> <u>Щоб</u> піднятися, він допомагав би собі руками<...>	<...> <u>Щоб</u> підвестися, потрібні були руки й ноги<...>
13	<...>Aber weiterhin wurde es <u>schwierig</u> , besonders, weil er so <u>ungemein breit war</u> <...>	<...>Але далі було <u>складніше</u> , особливо тому, що Грегор був таким незвично широким<...>	<...>А вже далі пішло <u>важче</u> , надто через те, що він став такий неймовірно широкий<...>
14	<...>und keine Möglichkeit fand, in diese Willkür <u>Ruhe und Ordnung zu bringen</u> <...>	<...>і не знаходив можливості привести це безумство до якогось ладу<...>	<...>і які годі було <u>втихомирити</u> <...>
15	<...>und keine Möglichkeit fand, in diese Willkür <u>Ruhe und Ordnung zu bringen</u> <...>	<...>і не знаходив можливості привести це безумство до якогось ладу<...>	<...>і які годі було <u>втихомирити</u> <...>
16	<...>Es war <u>eine Kreatur des Chefs, ohne Rückgrat und Verstand</u> <...>	<...>то страшний шефів <u>підлабузник</u> , без характеру та розуміння <...>	<...>Бо то такий шефів <u>підлабузник</u> , що нізащо не промовчить <...>
17	<...>er brauchte sich nur ein wenig <u>aufzublasen</u> und sie fiel von selbst<...>	<...>трохи <u>надув</u> <u>живіт</u> – і вона сама сповзла<...>	<...>трохи надувся, і вона впала сама<...>
18	<...>und er war gespannt, wie sich seine heutigen <u>Vorstellungen allmählich auflösen würden</u> <...>	<...>І тепер Грегор із цікавістю доживався, коли розчиняться його сьогоднішні <u>химери</u> <...>	<...>тож він і тепер з нетерпінням чекав, що й сьогоднішні <u>химери</u> поволі минуться<...>

19	<...> <i>als reine <u>Einbildung</u> herausstellte, und er war gespannt</i> <...>	<...>виявлявся звичайною грою уяви. І тепер Грегор із цікавістю доживався <...>	<...>усе миналося, тож він і тепер з нетерпінням чекав <...>
20	<...> <i>machte jetzt der Prokurist im Nebenzimmer ein paar <u>bestimmte</u> Schritte und ließ seine Lackstiefel knarren</i> <...>	<...>у сусідній кімнаті управитель, заскрипівши своїми лакованими чобітьми, зробив декілька <u>рішучих</u> кроків<...>	<...>повірений <u>упевнено</u> пройшовся по сусідній кімнаті і зарипів лакованими черевиками<...>
21	<...> <i>Wir wissen nicht, was wir ihm <u>sagen</u> sollen</i> <...>	<...>Ми не знаємо, що йому <u>відповісти</u> <...>	<...>Ми не знаємо, що йому <u>відповісти</u> <...>
22	<...> <i>aber jeden Abend war er zu Hause</i> <...>	<...>але всі вечори <u>провів</u> удома<...>	<...>і хоч би один раз кудись <u>вийшов</u> <...>
23	<...> <i>fühlte er zum erstenmal an diesem Morgen ein körperliches <u>Wohlbehagen</u></i> <...>	<...>він уперше за цей ранок відчув, що йому <u>зручно</u> <...>	<...>то вперше за цілий ранок відчув, що його тілові <u>зручно</u> <...>
24	<...> <i>fühlte er zum erstenmal an diesem Morgen ein körperliches <u>Wohlbehagen</u></i> <...>	<...>він уперше за цей ранок відчув, що йому <u>зручно</u> <...>	<...>то вперше за цілий ранок відчув, що його тілові <u>зручно</u> <...>
25	<...> <i>Lieber würde er Grete ins Gesicht <u>springen</u></i> <...>	<...>Краще він <u>кинеться</u> сестрі до обличчя<...>	<...>Скоріше стрибне сестрі на голову<...>

26	<...>Lieber würde er Grete <u>ins Gesicht springen</u> <...>	<...>Краще він кинеться сестрі до обличчя<...>	<...>Скоріше стрибне сестрі <u>на голову</u> <...>
27	<...>Sie lief ins Nebenzimmer, um irgendeine <u>Essenz</u> zu holen<...>	<...>Вона побігла у сусідню кімнату, щоби принести якісь <u>краплі</u> <...>	<...>Вона вибігла у вітальню по якусь есенцію<...>
28	<...>einen schweren Pelzmuff, in dem ihr ganzer <u>Unterarm</u> verschwunden war <...>	<...>важку хутряну муфту, в якій її <u>рука</u> зникала майже до ліктя<...>	<...>важку хутряну муфту, в якій її <u>руки</u> тонули по самі лікті<...>
29	<...>Seine vielen, im Vergleich zu seinem sonstigen <u>Umfang</u> kläglich dünnen Beine <...>	<...>Численні убогі, порівняно з рештою <u>тіла</u> , ніжки<...>	<...>Два рядки лапок, таких мізерних супроти звичайних <u>ніг</u> <...>
30	<...>Seine vielen, im Vergleich zu seinem sonstigen <u>Umfang</u> kläglich dünnen Beine <...>	<...>Численні убогі, порівняно з рештою <u>тіла</u> , ніжки<...>	<...>Два рядки лапок, таких мізерних супроти звичайних <u>ніг</u> <...>
31	<...>immer wieder schaukelte er in die <u>Rückenlage</u> zurück<...>	<...>однак раз у раз знову перекочувався на <u>спину</u> <...>	<...>воно щоразу перекочувалося назад на <u>спину</u> <...>
32	<...>denn die Mutter beruhigte sich mit dieser <u>Erklärung</u> und schlürfte davon<...>	<...>бо його <u>відповідь</u> заспокоїла матір, і вона відійшла, човгаючи капцями<...>	<...>бо <u>мати</u> заспокоїлася і, човгаючи капцями, відійшла<...>
33	<...>«Gregor, Gregor» rief er, «was ist denn?»	<...>Грегоре, Грегоре, — <u>погукав</u> він, — що	<...>Грегоре! Грегоре! — <u>гукнув</u> він. — Що

	<i>Und nach einer kleinen Weile <u>mahnte</u> er nochmals<...></i>	сталось? — І за мить знову<...>	сталось? — І за мить знову<...>
34	<i><...>An der anderen Seitentür aber <u>klagte leise</u> die Schwester<...></i>	<i><...>А від інших бічних дверей тихим, жалісливим голосом <u>покликала сестра</u><...></i>	<i><...>А крізь треті двері тихенько <u>покликала сестра</u><...></i>
35	<i><...>waren die anderen Familienmitglieder darauf aufmerksam geworden<...></i>	<i><...>інші члени родини також звернули увагу на те, що<...></i>	<i><...>звернула увагу всієї сім'ї на те, що<...></i>
36	<i><...>mit dem Angestellten zu reden, der überdies wegen der <u>Schwerhörigkeit des Chefs</u> ganz nahe herantreten muss<...></i>	<i><...>розмовляти з підлеглими, яким, до речі, <u>через поганий слух шефа</u> доводиться підходити зовсім близько <...></i>	<i><...>розмовляти зі службовцем <...> підійти треба впритул, бо <u>шеф недочуває</u><...></i>
37	<i><...>mit dem Angestellten zu reden, der überdies wegen der <u>Schwerhörigkeit des Chefs</u> ganz nahe herantreten muss<...></i>	<i><...>розмовляти з підлеглими, яким, до речі, через поганий слух шефа доводиться підходити зовсім близько <...></i>	<i><...>розмовляти зі службовцем <...> підійти треба впритул, бо шеф <u>недочуває</u><...></i>
38	<i><...>Trotz aller <u>Not</u> konnte er bei diesem Gedanken ein Lächeln nicht unterdrücken<...></i>	<i><...>Незважаючи на <u>критичність ситуації</u>, він не зміг стримати посмішку від такої думки<...></i>	<i><...>Подумавши про це, Грегор не втримався від усмішки, хоч як йому було зле<...></i>
39	<i><...>Trotz aller <u>Not</u> konnte er bei diesem</i>	<i><...>Незважаючи на критичність ситуації,</i>	<i><...>Подумавши про це, Грегор не</i>

	<i>Gedanken ein Lächeln nicht unterdrücken<...></i>	він не зміг стримати посмішку від такої думки<...>	втримався від усмішки, хоч як йому було <u>зле</u> <...>
40	<i><...>man denkt eben immer, daß man die Krankheit ohne Zuhausebleiben überstehen wird<...></i>	<...>але ж завжди думаєш, що хвороба мине і не треба буде <u>залишатися вдома</u> <...>	<...>Але ж завжди думаєш, що <u>переходиш</u> хворобу<...>
41	<i><...>Er verdrehte den Kopf <...> um die Frauen bei ihrer <u>Rückkehr</u> zu beobachten <...></i>	<...>Він повернув голову <...> щоб спостерігати за жінками, <u>коли вони прийдуть</u> <...>	<...>Голову він повернув <...> щоб бачити, як <u>заходитимуть</u> мати й сестра<...>
42	<i><...>beugte ihr Gesicht zur Mutter, um diese <u>vom Herumschauen abzuhalten</u><...></i>	<...>схилилася до неї, щоб не дати матері <u>роззиратися</u> <...>	<...>вона нахилилась до неї, щоб не дати їй <u>глянути на стіну</u> <...>
43	<i><...>die Schwester hatte sie entkleidet, um ihr in der Ohnmacht <u>Atemfreiheit zu verschaffen</u><...></i>	<...>сестра роздягла її, <u>щоб легше дихалося</u> , коли та лежала неприємна<...>	<...>сестра, <u>щоб легше було дихати</u> , роздягла її, коли вона лежала неприємна <...>
44	<i><...>und hätte ihm meine Meinung <u>von Grund des Herzens aus gesagt</u><...></i>	<...>і сказав би <u>все, що накипіло</u> <...>	<...>й сказав би йому геть усе, що <u>думаю</u> <...>
45	<i><...>Die <u>sanfte Stimme!</u><...></i>	<...> <u>Солодкий</u> мамин голос!<...>	<...> <u>Легідний</u> материн голос!<...>

46	<...>im Bett würde er mit dem Nachdenken zu keinem vernünftigen Ende kommen<...>	<...>у ліжку він не <u>додумається ні до чого путнього</u> <...>	<...>в ліжку <u>нічого путнього не придумав</u> <...>
47	<...>Im Nebenzimmer links trat eine peinliche Stille ein<...>	<...>У кімнаті ліворуч – <u>запала ніякова тиша</u> <...>	<...>У кімнаті ліворуч <u>запала прикра тиша</u> <...>
48	<...>aber ich legte wahrhaftig fast mein Ehrenwort dafür ein <...>	<...>та я був щиро готовий <u>дати чесне слово</u> <...>	<...>але я майже <u>дав слово честі</u> <...>
49	<...>Ich hatte ursprünglich die Absicht, Ihnen das alles unter vier Augen zu sagen<...>	<...>Спершу я мав намір сказати вам усе <u>віч-на-віч</u> <...>	<...>Я спочатку хотів сказати вам це <u>віч-на-віч</u> <...>
50	<...>auf ihre Ursachen hin nicht mehr zu durchschauenden Folgen am eigenen Leibe zu spüren bekommt<...>	<...> <u>відчуває на своїй шкурі</u> жахливі наслідки, далекі від першопричин<...>	<...>відчуває на собі їхні тяжкі наслідки, не знаючи вже причини <...>
51	<...>Die geschäftlichen Aufregungen sind viel größer <...>	<...>Робочої <u>метушні</u> значно більше<...>	<...>І так доводиться <u>хвилюватись</u> набагато більше<...>
52	<...>Die geschäftlichen Aufregungen sind viel größer <...>	<...>Робочої метушні значно більше<...>	<...>І так доводиться <u>хвилюватись</u> набагато більше<...>
53	<...>und von der Höhe herab mit dem Angestellten zu reden <...>	<...>з висоти розмовляти з <u>підлеглими</u> <...>	<...>розмовляти зі службовцем згори <u>вниз</u> <...>

54	<...>(1) und von der Höhe herab (2) mit dem Angestellten (3) zu reden<...>	<...>з висоти розмовляти з підлеглими<...>	<...>(3) розмовляти (2) зі службовцем (1) згори вниз<...>
55	<...>und die Kollektion war noch nicht eingepackt<...>	<...>а зразки ще не спаковано<...>	<...>а зразки ж іще не запаковано<...>
56	<...>Infolge der Holztür war die Veränderung in Gregors Stimme draußen wohl nicht zu merken<...>	<...>Певно, через дерев'яні двері зміни в Грегоровому голосі залишилися непомітними<...>	<...>Мабуть, крізь дерев'яні двері зміна в Грегоровому голосі була непомітна<...>
57	<...>Infolge der Holztür war die Veränderung in Gregors Stimme draußen wohl nicht zu merken<...>	<...>Певно, через дерев'яні двері зміни в Грегоровому голосі залишилися непомітними<...>	<...>Мабуть, крізь дерев'яні двері зміна в Грегоровому голосі була непомітна<...>
58	<...>sondern lobte die vom <u>Reisen</u> her übernommene Vorsicht <...>	<...>навпаки, похвалив себе за набуту під час <u>подорожей</u> звичку<...>	<...>навпаки, радів, що за час своїх <u>подорожей</u> набув звичку<...>
59	<...>sondern lobte die vom <u>Reisen</u> her übernommene <u>Vorsicht</u> <...>	<...>навпаки, похвалив себе за набуту під час <u>подорожей</u> <u>звичку</u> <...>	<...>навпаки, радів, що за час своїх <u>подорожей</u> набув <u>звичку</u> <...>
60	<...>Aber als er wieder nach gleicher <u>Mühe</u> aufseufzend<...>	<...>Та коли він, відсапуєчись після всіх <u>зусиль</u> <...>	<...>Однак, відпочиваючи після напруження<...>

61	<...>Aber als er wieder nach gleicher <u>Mühe</u> aufseufzend<...>	<...>Та коли він, відсапуючись після всіх зусиль<...>	<...>Однак, відпочиваючи після <u>напруження</u> <...>
62	<...>Das größte <u>Bedenken</u> machte ihm die Rücksicht auf den lauten Krach,<...>der<...>wenn nicht Schrecken, so doch <u>Besorgnisse</u> erregen würde<...>	<...>Найбільші <u>побоювання</u> викликав можливий гуркіт <...> котрий <...> спричинить за всіма дверима якщо не страх, то в усякому разі, <u>тривогу</u> <...>	<...>От тільки гуркіт почули б за всіма дверима і якщо не злякалися, то принаймні стурбувалися б<...>
63	<...>Das größte <u>Bedenken</u> machte ihm die Rücksicht auf den lauten Krach,<...>der<...>wenn nicht <u>Schrecken</u> , so doch <u>Besorgnisse</u> erregen würde<...>	<...>Найбільші <u>побоювання</u> викликав можливий гуркіт <...> котрий <...> спричинить за всіма дверима якщо не страх, то в усякому разі, <u>тривогу</u> <...>	<...>От тільки гуркіт почули б за всіма дверима і якщо не злякалися, то принаймні <u>стурбувалися</u> б <...>
64	<...>im Laufe von zwei, drei Abenden einen kleinen <u>Rahmen</u> geschnitzt<...>	<...>протягом двох-трьох вечорів він випилював маленьку рамку<...>	<...> за два-три вечори вирізав дуже гарні <u>рамці</u> <...>
65	<...>an deren <u>Rändern</u> er sich mit seinen Beinchen festhielt<...>	<...>міцно тримаючись своїми лапками за <u>край</u> <...>	<...>міцно вхопився лапками за його <u>край</u> <...>
66	<...>und weinte, daß sich seine mächtige <u>Brust</u> schüttelte<...>	<...>й так заплакав, що його могуті <u>груди</u> здригалися<...>	<...>й заплакав, аж йому затрусилися могутні <u>груди</u> <...>

67	<...>Man <u>liebt</u> <u>den</u> <u>Reisenden</u> <u>nicht</u> , <u>ich</u> <u>weiß</u> <...>	<...> <u>Комівожатерів</u> не люблять, я знаю<...>	<...> <u>Комівожатерів</u> не люблять, я знаю<...>
68	<...>das <u>Reisen</u> <u>ist</u> <u>beschwerlich</u> <...>	<...> <u>Поїздки</u> втомлюють<...>	<...>обтяжливо <u>бути</u> щодня в <u>дорозі</u> <...>
69	<...>das <u>Reisen</u> <u>ist</u> <u>beschwerlich</u> <...>	<...> <u>Поїздки</u> втомлюють<...>	<...>обтяжливо <u>бути</u> щодня в <u>дорозі</u> <...>
70	<...>Es <u>verging</u> <u>eine</u> <u>kleine</u> <u>Weile</u> <...> <u>ringsherum</u> <u>war</u> <u>es</u> <u>still</u> <...>	<...>Минуло <u>декілька</u> <u>хвилин</u> <...> <u>навколо</u> <u>було</u> <u>тихо</u> <...>	<...>Минула <u>добра</u> <u>хвилина</u> <...> <u>навколо</u> <u>панувала</u> <u>тиша</u> <...>
71	<...>Es <u>verging</u> <u>eine</u> <u>kleine</u> <u>Weile</u> <...> <u>ringsherum</u> <u>war</u> <u>es</u> <u>still</u> <...>	<...>Минуло <u>декілька</u> <u>хвилин</u> <...> <u>навколо</u> <u>було</u> <u>тихо</u> <...>	<...>Минула <u>добра</u> <u>хвилина</u> <...> <u>навколо</u> <u>панувала</u> <u>тиша</u> <...>
72	<...>Aber <u>durch</u> <u>das</u> <u>kleine</u> <u>Gespräch</u> <u>waren</u> <u>die</u> <u>anderen</u> <u>Familienmitglieder</u> <u>darauf</u> <u>aufmerksam</u> <u>geworden</u> <...>	<...>Але <u>почувши</u> <u>їхню</u> <u>коротку</u> <u>розмову</u> , <u>інші</u> <u>члени</u> <u>родини</u> <u>також</u> <u>звернули</u> <u>увагу</u> <u>на</u> <u>те</u> , <u>що</u> <...>	<...>Але ця <u>коротка</u> <u>розмова</u> <u>звернула</u> <u>увагу</u> <u>всієї</u> <u>сім'ї</u> <u>на</u> <u>те</u> , <u>що</u> <...>
73	<...>Aber <u>durch</u> <u>das</u> <u>kleine</u> <u>Gespräch</u> <u>waren</u> <u>die</u> <u>anderen</u> <u>Familienmitglieder</u> <u>darauf</u> <u>aufmerksam</u> <u>geworden</u> <...>	<...>Але <u>почувши</u> <u>їхню</u> <u>коротку</u> <u>розмову</u> , <u>інші</u> <u>члени</u> <u>родини</u> <u>також</u> <u>звернули</u> <u>увагу</u> <u>на</u> <u>те</u> , <u>що</u> <...>	<...>Але ця <u>коротка</u> <u>розмова</u> <u>звернула</u> <u>увагу</u> <u>всієї</u> <u>сім'ї</u> <u>на</u> <u>те</u> , <u>що</u> <...>
74	<...>und <u>mußte</u> <u>dadurch</u> <u>der</u> <u>ganzen</u> <u>unschuldigen</u>	<...>й <u>тим</u> <u>самим</u> <u>показувати</u> <u>всій</u> <u>ні</u> <u>в</u>	<...>аби <u>показати</u> <u>всій</u> <u>ні</u> <u>в</u> <u>чому</u> <u>не</u>

	<i>Familie gezeigt werden, daß die Untersuchung dieser verdächtigen Angelegenheit nur dem Verstand des Prokuristen anvertraut werden konnte?</i> <...>	чому не винній родині, що розслідування цієї підозрілої справи можна <u>довірити</u> лише йому?<...>	винній сім'ї, що тільки повіреному можна <u>доручати</u> таку підозрілу справу?<...>
75	<...> <i>Der Prokurist mußte gehalten, beruhigt, überzeugt und schließlich gewonnen werden</i> <...>	<...>Управителя необхідно <u>зупинити</u> , <u>заспокоїти</u> , <u>переконати</u> й, зрештою, <u>перетягти на свій бік</u> <...>	<...>Повіреного треба <u>втримати</u> , <u>заспокоїти</u> , <u>переконати</u> і врешті <u>перемогти</u> <...>
76	<...> <i>seine eine Flanke war ganz wundgerieben</i> <...>	<...>один бік було зовсім зранено<...>	<...>один бік і геть <u>обдерши</u> його<...>
77	<...> <i>Die Tür wurde noch mit dem Stock zugeschlagen</i> <...>	<...>Двері <u>захлопнули</u> ціпком<...>	<...>Двері <u>замкнули</u> ще й на засув<...>
78	<...> <i>sein Körper zu breit war, um vollständig unter dem Kanapee untergebracht zu werden</i> <...>	<...>його тіло було зашироким і повністю не <u>вміщалося</u> під диваном<...>	<...>його тіло надто широке і не може все <u>вміститися</u> під канапою<...>
79	<...>» <i>Dies frühzeitige Aufstehen</i> «, dachte er, » <i>macht</i> einen ganz <i>blödsinnig</i> «<...>	<...>Ці ранні пробудження, – думав Грегор, — будь-кого <u>зведуть</u> з розуму<...>	<...>Отак щодня вставати вдосвіта, то можна зовсім <u>отупіти</u> , — подумав він<...>

80	<...> <i>mache ich die Sache unbedingt</i> <...>	<...>неодмінно так і <u>зроблю</u> <...>	<...>неодмінно так і <u>зроблю</u> <...>
81	<...>» <i>Sie öffnen nicht</i> «, <i>sagte sich Gregor, befangen in irgendeiner unsinnigen Hoffnung</i> <...>	<...>«Вони не <u>відчиняють</u> », — подумав із якоюсь божевільною надією Грегор<...>	<...>«Вони не <u>відчинять</u> », — сказав Грегор, охоплений якоюсь божевільною надією<...>
82	<...> <i>Daß die Veränderung der Stimme nichts anderes war, als der Verbote einer tüchtigen Verkühlung</i> <...>	<...>У нього не було жодних сумнівів, що зміни в голосі є нічим іншим, як передвісником сильної застуди <...>	<...>А що зміна голосу — то тільки ознака сильної застуди<...>
83	<...>(1) <i>Daß die Veränderung der Stimme nichts anderes war, (2) als der Verbote einer tüchtigen Verkühlung, (3) einer Berufskrankheit der Reisenden, (4) daran zweifelte er nicht im geringsten</i> <...>	<...>(4) У нього не було жодних сумнівів, (1) що зміни в голосі є нічим іншим, (2) як передвісником сильної застуди, (3) професійного захворювання комівояжерів<...>	<...>А що зміна голосу — то тільки ознака сильної застуди, фахової хвороби комівояжерів, він нітрохи не сумнівався<...>
84	<...> <i>Daß die Veränderung der Stimme nichts anderes war</i> <...> <i>daran zweifelte er nicht im geringsten</i> <...>	<...>У нього не було жодних <u>сумнівів</u> , що зміни в голосі є нічим іншим<...>	<...>А що зміна голосу — то тільки <...> він нітрохи не сумнівався<...>
85	<...>» <i>Ich komme gleich</i> «, <i>sagte Gregor langsam und bedächtig</i> <...>	<...>Я зараз <u>вийду</u> , — сказав Грегор повільно та розмірено<...>	<...>Зараз я йду, — обачно, спроквола мовив Грегор<...>

86	<...>Warum <u>ging</u> denn die Schwester nicht zu den anderen? <...> Und warum <u>weinte</u> sie denn?<...>	<...>Чому сестра не <u>йде</u> до інших? <...> Чому ж вона <u>плаче</u> ?<...>	<...>Чом сестра не <u>йде</u> до батьків? <...> А чого вона <u>плаче</u> ?<...>
87	<...>ich <u>bin</u> gleich selbst im Geschäft<...>	<...>я вже скоро теж <u>буду</u> в конторі<...>	<...>я зараз же <u>з'явлюся</u> сам до фірми<...>
88	<...>und <u>war</u> bereit, ihm zu helfen<...>	<...>і готові <u>прийти на</u> допомогу<...>	<...>і готові йому <u>допомогти</u> <...>
89	<...>leichten Schmerz empfunden zu haben, der sich dann <u>beim Aufstehen</u> als reine Einbildung herausstellte<...>	<...>відчував легенький біль, можливо, через незручну позу, але варто було лише <u>встати</u> , як біль виявлявся звичайною грою уяви <...>	<...>відчував якийсь легенький біль, певне, від того, що незручно лежав, та коли <u>вставав</u> , усе миналося<...>
90	<...>die vielen Beinchen, die ununterbrochen in der verschiedensten <u>Bewegung</u> waren und die er überdies nicht beherrschen konnte<...>	<...>ніжки, що безперестанку <u>рухалися</u> , а тому він узагалі не міг із ними впоратися<...>	<...> багато лапок, які безперестанку <u>рухались</u> і з якими він узагалі не міг упоратися <...>
91	<...>die vielen Beinchen, die ununterbrochen in der <u>verschiedensten</u> Bewegung waren und die er überdies nicht beherrschen konnte<...>	<...>ніжки, що <u>безперестанку</u> рухалися, а тому він узагалі не міг із ними впоратися<...>	<...> багато лапок, які <u>безперестанку</u> рухались і з якими він узагалі не міг упоратися <...>

92	<...> <i>machte jetzt der Prokurist im Nebenzimmer ein paar bestimmte Schritte und ließ seine Lackstiefel knarren</i> <...>	<...>у сусідній кімнаті управитель, заскрипівши своїми лакованими чобітьми, зробив декілька рішучих кроків<...>	<...>повірений упевнено <u>пройшовся</u> по сусідній кімнаті і зарипів лакованими черевиками <...>
93	<...>» <i>Dies frühzeitige Aufstehen</i> «, <i>dachte er, »macht einen ganz blödsinnig</i> «<...>	<...>Ці ранні пробудження, – думав Ґрегор, — будь-кого зведуть з розуму<...>	<...>Отак щодня <u>вставати</u> вдосвіта, то можна зовсім отупіти, — подумав він<...>
94	<...>» <i>Dies frühzeitige Aufstehen</i> «, <i>dachte er, »macht einen ganz blödsinnig</i> «<...>	<...>Ці ранні пробудження, – думав Ґрегор, — будь-кого <u>зведуть з розуму</u> <...>	<...>Отак щодня вставати вдосвіта, то можна зовсім отупіти, — подумав він<...>
95	<...>» <i>Dies frühzeitige Aufstehen</i> «, <i>dachte er, »macht einen ganz blödsinnig</i> «<...>	<...>Ці ранні <u>пробудження</u> , – думав Ґрегор, — будь-кого зведуть з розуму<...>	<...>Отак щодня вставати вдосвіта, то можна зовсім отупіти, — подумав він<...>
96	<...> <i>Und ein Weilchen lang lag er ruhig mit schwachem Atem</i> <...>	<...>Ще хвилинку він полежав, спокійно та слабо <u>дихаючи</u> <...>	<...>І якусь хвилину він лежав спокійно<...>
97	<...> <u>hoffentlich</u> <i>ist es nichts Ernstes</i> <...>	<...>та <u>сподіваюся</u> , хвороба <u>не тяжка</u> <...>	<...> <u>Сподіваюсь</u> , що хвороба <u>не важка</u> <...>
98	<...>» <i>Herr Samsa</i> «, <i>rief nun der Prokurist mit erhobener Stimme</i> <...>	<...>Пане Замзо, — вигукнув управитель,	<...>Пане Замзо! — <u>підвищив</u> голос повірений<...>

		<u>підвищивши</u> ГОЛОС <...>	
99	<...>Und in der <u>Vorstellung, daß alle seine Bemühungen mit Spannung verfolgten</u> <...>	<...>І <u>уявивши</u> , що всі вони з нетерпінням слідкують за його стараннями<...>	<...>І, <u>уявляючи</u> собі, що з тієї кімнати напружено стежать за його зусиллям<...>
100	<...>Andererseits <u>habe ich die Sorge um meine Eltern und die Schwester</u> <...>	<...>З іншого боку, я <u>мушу піклуватися</u> про батьків і сестру<...>	<...>До того ж я <u>повинен піклуватися</u> про батьків і сестру<...>
101	<...>(1) Er versuchte es wohl hundertmal, (2) schloß die Augen, um die zappelnden Beine nicht sehen zu müssen, (3) und ließ erst ab, (4) als er in der Seite einen noch nie gefühlten, leichten, dumpfen Schmerz zu fühlen begann<...>	<...>(2) Заплющивши очі, щоб не бачити, як дригаються ніжки, (1) він пробував перевернутися, мабуть разів зо сто (3) й припинив лише тоді, (4) коли відчув у боці якийсь невідомий, легкий, тупий біль<...>	<...>(1) Він спробував, мабуть, усоте (2) заплющити очі, щоб не бачити, як дригаються його лапки, (3) і перестав аж тоді, (4) коли відчув у боці незнаний ще, легенький, тупий біль<...>
102	<...> etwas Ähnliches passieren könnte, wie heute ihm. Die Möglichkeit dessen mußte man <u>doch eigentlich zugeben</u> <...>	<...> <u>Бо насправді</u> таку можливість не можна відкидати<...>	<...>статись таке, як сьогодні з ним, і вирішив, що могло б<...>
103	<...> etwas Ähnliches passieren könnte, wie <u>heute ihm. Die</u>	<...>Бо насправді таку можливість не можна відкидати<...>	<...>статись таке, як сьогодні <u>з ним, і</u>

	<i>Möglichkeit dessen mußte man doch eigentlich zugeben<...></i>		<u>вирішив</u> , що могло б<...>
104	<...>(1) <i>er drehte ihn (den Kopf) und (2)rieb ihn an dem Teppich (3) vor Ärger und Schmerz<...></i>	<...>(3) Від злості та болю (2) він потерся забитим місцем об килим<...>	<...>(1) Він покрутив нею і (3) з досади та болю (2) потер об килим<...>
105	<...>(1) <i>Aus dem Nebenzimmer rechts flüsterte die Schwester, (2) um Gregor zu verständigen<...></i>	<...>(2) Щоб попередити Грегора, (1) із сусідньої кімнати поруч зашепотіла сестра<...>	<...>З кімнати праворуч почувся шепіт сестри, що хотіла попередити Грегора<...>
106	<...> <i>Aus dem Nebenzimmer rechts flüsterte die Schwester, um Gregor zu verständigen<...></i>	<...>(2) Щоб попередити Грегора, (1) із сусідньої кімнати поруч зашепотіла сестра<...>	<...>З кімнати праворуч почувся <u>шепіт</u> сестри, що хотіла попередити Грегора<...>
107	<...> <i>Es ist schon eine Zerstreuung für ihn, wenn er sich mit Laubsägearbeiten beschäftigt<...></i>	<...> <u>Випилювання лобзиком</u> – для нього вже розвага<...>	<...>Ото тільки й розважиться, як заходиться щось вирізувати лобзиком<...>
108	<...> <i>Es ist schon eine Zerstreuung für ihn, wenn er sich mit Laubsägearbeiten beschäftigt<...></i>	<...>Випилювання лобзиком – для нього вже розвага<...>	<...>Ото тільки й <u>розважиться</u> , як заходиться щось вирізувати лобзиком<...>
109	<...> <i>Da sitzt er bei uns am Tisch<...></i>	<...> <u>сидить</u> з нами за столом<...>	<...> <u>Сидить</u> з нами біля столу<...>

110	<...> <i>Wie würde denn Gregor sonst einen Zug versäumen!<...></i>	<...> <u>Інакше чому б</u> Грегорові пропускати потяг!<...>	<...> <u>А то б хіба</u> Грегор пропустив поїзд!<...>
111	<...> (1) <i>Sie werden staunen, wie hübsch er (einen Rahmen) ist; (2) er hängt drin im Zimmer; (3) Sie werden ihn gleich sehen, (4) bis Gregor aufmacht<...></i>	<...> (1) така гарна вийшла, напрочуд гарна – (2) висить у нього в кімнаті, (4) як тільки Грегор відчинить, (3) Ви її одразу побачите<...>	<...> (1) Ви самі здивуєтесь, як глянете на них (рамці). (2) Вони висять у його кімнаті, (3) ви їх зразу побачите, (4) як Грегор відчинить<...>
112	<...> (1) <i>Es war natürlich nicht nur kindlicher Trotz und das in der letzten Zeit so unerwartet und schwer erworbene Selbstvertrauen, (2) das sie zu dieser Forderung bestimmte<...></i>	<...> (2) Звичайно, те, що вона висунула таку вимогу, — (1) було не простою дитячою непоступливістю і так неочікувано й тяжко здобутою впевненістю в собі<...>	<...> (2) Звичайно, сестра наполягала на своєму (1) не тільки через дитячу впертість та несподівано й важко здобуту за останній час самовпевненість<...>
113	<...> (1) <i>Aber wegen dieser kleinen Unhöflichkeit, (2) für die sich ja später leicht eine passende Ausrede finden würde, (1) konnte Gregor doch nicht gut sofort weggeschickt werden<...></i>	<...> (1) До того ж хіба могли одразу звільнити Грегора (1) за якусь маленьку невічливість, (2) для якої пізніше легко знайшлося б підхоже виправдання<...>	<...> (1) Тож не виженуть його негайно з роботи (1) за цю маленьку невічливість, (2) для якої потім легко буде знайти виправдання<...>
114	<...> <i>die Tür seines Zimmers aufgerissen</i>	<...> розчинилися двері його кімнати й	<...> двері з його кімнати відчинилися і

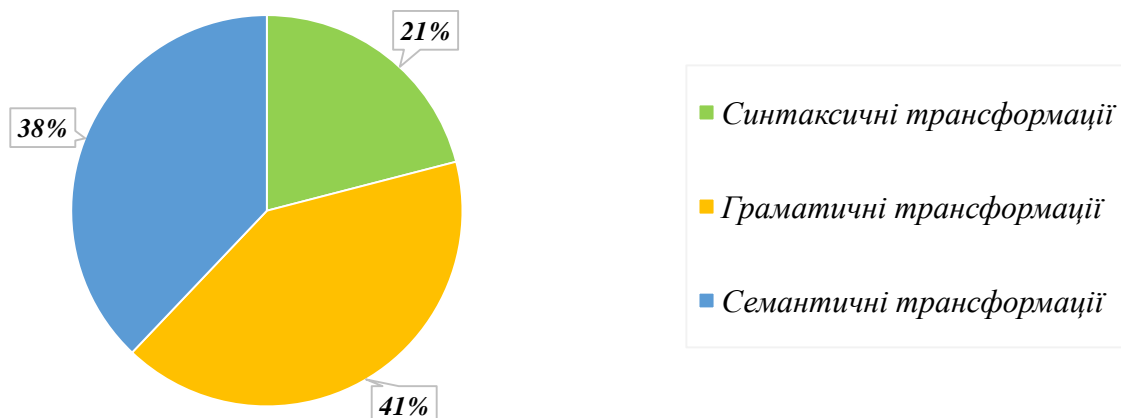
	wurde, <u>und vor der schreienden Schwester die Mutter hervoreilte, im Hemd, denn die Schwester hatte sie entkleidet, um ihr in der Ohnmacht Atemfreiheit zu verschaffen<...></u>	наввипередки із сестрою, яка щось кричала, у нічній сорочці вибігла мати – сестра роздягла її, щоб легше дихалося, коли та лежала непритомна<...>	звідти вибігла мати в самій сорочці, бо сестра, щоб легше було дихати, роздягла її, коли вона лежала непритомна. <u>За матір'ю бігла Грета і щось кричала<...></u>
115	<...>denn <u>der Geschäftsdienner hatte <...> die Meldung von seiner Versäumnis längst erstattet. Es war eine Kreatur des Chefs, ohne Rückgrat und Verstand<...></u>	<...> бо кур'єр їхньої фірми <...> давно вже відрапортував про <u>Грегорів прогул – то страшний</u> шефів підлабузник, без характеру і розуміння<...>	<...>бо їхній кур'єр <...> давно вже повідомив про його прогул. Бо то такий шефів підлабузник, що нізащо не промовчить. <...>
116	<...>Gregor suchte sich vorzustellen, ob nicht auch einmal dem Prokuristen etwas Ähnliches passieren könnte, <u>wie heute ihm. Die Möglichkeit dessen mußte man doch eigentlich zugeben<...></u>	<...> Грегор спробував уявити, чи могло з управителем статися щось подібне до того, що трапилося з ним самим. Бо насправді таку можливість не можна відкидати<...>	<...>Грегор спробував уявити собі, чи не могло б колись і з повіреним статись таке, <u>як сьогодні з ним, і вирішив</u> , що могло б<...>
117	<...>Es war natürlich nicht <u>nur kindlicher Trotz <...> Sie hatte doch auch tatsächlich beobachtet, dass Gregor viel Raum</u>	<...>Звичайно, те, що вона висунула таку вимогу, — було не простою дитячою непоступливістю <...> Вона дійсно бачила,	<...>Звичайно, сестра наполягала на своєму не тільки через <u>дитячу впертість <...> а й тому</u> , що справді бачила, як

	zum <i>Kriechen</i> <i>brauchte</i> <...>	що Грегорові потрібен простір для повзання<...>	багато Грегорові треба місця, щоб він міг лазити собі<...>
118	<...> <i>Es stellte eine Dame dar, die, mit einem Pelzhut und einer Pelzboa versehen, aufrecht dasaß und einen schweren Pelzmuff</i> <...> <i>dem Beschauer entgegenhob</i> <...>	<...>Це був портрет дами в хутряному капелюсі та хутряному боа. Жінка сиділа дуже прямо й простягала глядачеві важку хутряну муфту<...>	<...>На малюнку було зображено даму в хутряному капелюшку й хутряному боа. Дама сиділа рівно й виставляла напоказ глядачеві важку хутряну муфту<...>
119	<...> <i>Sie sehen, ich bin nicht starrköpfig und ich arbeite gern, das Reisen ist beschwerlich</i> <...>	<...>Ви бачите, я не впертий і <u>охоче працюю.</u> Поїздки втомлюють<...>	<...>ви тепер бачите, що я не впертий і люблю працювати: обтяжливо бути щодня в дорозі <...>
120	<...> <i>Es verging eine kleine Weile</i> <...> <i>ringsherum war es still, vielleicht war das ein gutes Zeichen</i> <...>	<...>Минуло декілька хвилин <...> навколо було тихо. <u>Можливо,</u> це був добрий знак<...>	<...> Минула добра хвилина <...> навколо панувала тиша — певне, це була добра ознака <...>
121	<...> <i>von der Höhe herab mit dem Angestellten zu reden, der überdies wegen der Schwerhörigkeit des Chefs ganz nahe herantreten muß</i> <...>	<...>з висоти розмовляти з підлеглими, яким, до речі, через поганий слух шефа доводиться підходити зовсім близько<...>	<...>розмовляти зі службовцем згори вниз<...>. А підійти треба впритул, бо шеф недочуває<...>

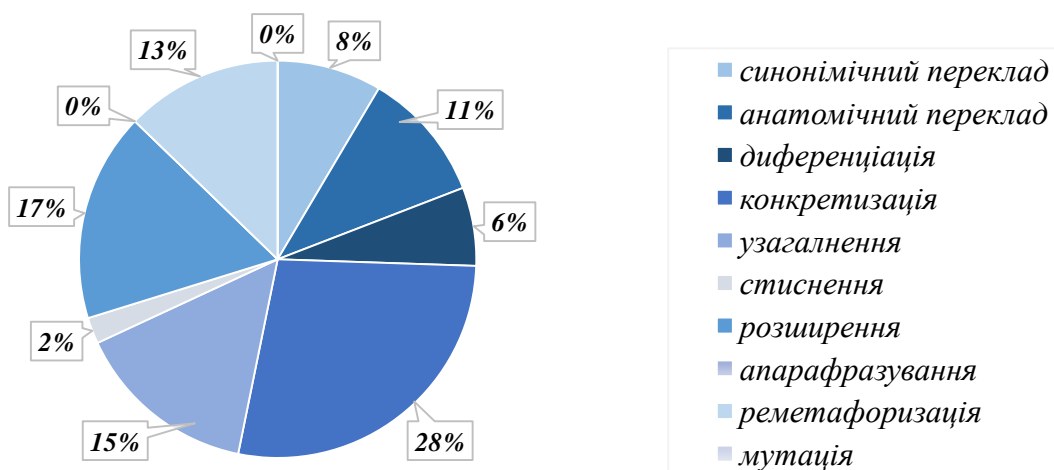
122	<p><...><i>Gregor erschrak, als er seine antwortende Stimme hörte, die wohl unverkennbar seine frühere war</i> <...></p>	<p><...>Грегор злякався, почувши <u>власну</u> <u>відповідь</u>. <u>Це</u> <u>безсумнівно</u> був його колишній голос<...></p>	<p><...>Та він злякався, коли почув <u>свою</u> <u>відповідь</u>. <u>Це</u> <u>був</u> <u>безумовно</u> його колишній голос<...></p>
123	<p><...><i>ich bin gleich selbst im Geschäft, und haben Sie die Güte</i><...></p>	<p><...>я вже скоро теж буду в <u>конторі</u>. <u>Будьте</u> так ласкаві<...></p>	<p><...>я зараз же з'явлюся сам до фірми, а ви, <u>будьте</u> такі ласкаві<...></p>

Додаток Б. Частотність застосування перекладацьких трансформацій (у %)

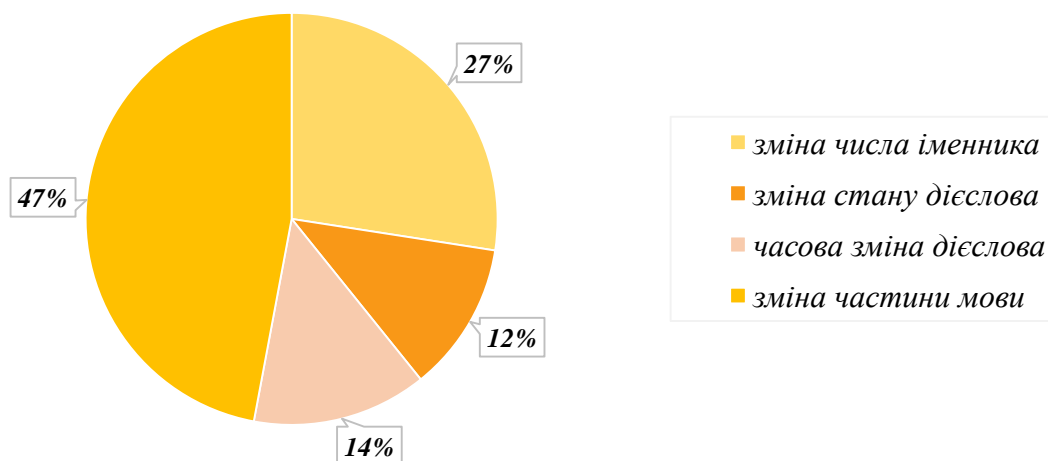
Кількість трансформацій, наведених у роботі

Семантичні трансформації

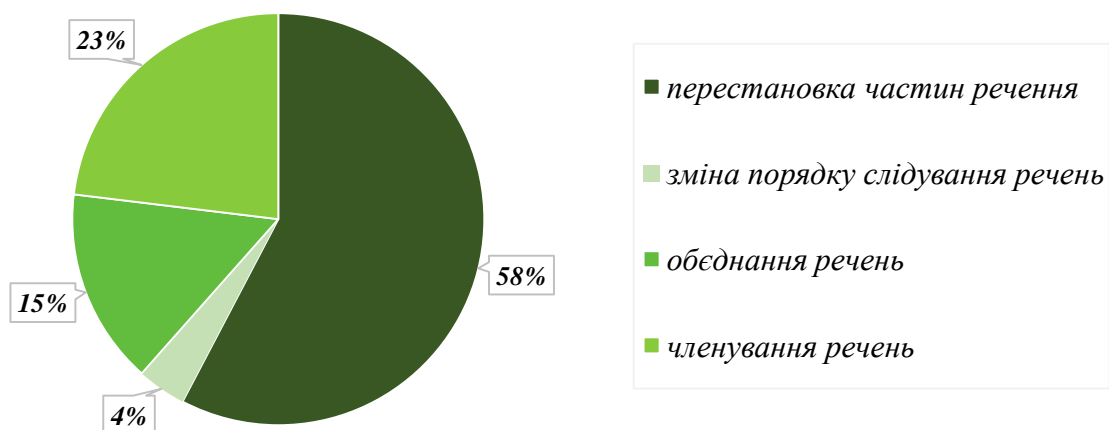

Граматичні трансформації

Синтаксичні трансформації

ZUSAMMENFASSUNG

Das Übersetzen ist nicht nur ein sprachliches, sondern auch ein komplexes kognitives Phänomen, deshalb bleibt das Hauptproblem dieser Branche in der Linguistik die Auswahl und Anwendung eines einzigen optimalen Übersetzungsmodells, das bestimmte Aspekte der Funktionsweise des linguistischen Übersetzungsmechanismus aufdeckt und dem Übersetzer bei der Lösung komplexer Übersetzungsprobleme helfen kann.

Unter den übersetzungsrelevanten Modellen, die sich hauptsächlich auf die außersprachliche Realität und strukturell-semantische Merkmale der Spracheinheiten konzentrieren, unterscheidet man auch das Transformationsmodell als Methode zur Implementierung einer pragmatischen Adaptation von Texten des deutschsprachigen literarischen Diskurses.

Angesichts der Mehrdeutigkeit seiner Interpretation liegt die **Aktualität der Studie** jedoch in der Notwendigkeit, das Wesen des Transformationsansatzes als Instrument zur Realisierung der pragmatischen Adaptation von Texten des deutschsprachigen literarischen Diskurses zu untersuchen und seine Anwendung bei der Übersetzung der Texte des deutschen literarischen Diskurses zu verfolgen. Außerdem stellt das gewählte Thema im Rahmen von Übersetzungsstudien aus der Sicht der weiteren Forschung eine Perspektive dar, weil die Übersetzungstransformationen ein wichtiges Mittel zur Herstellung der Äquivalenz sowie Adäquatheit der Übersetzung sind. Diese bieten neue Wege zur Bereicherung des literarischen Welterbes und zur Gewährleistung interkultureller Kommunikation eröffnet.

Zum Ziel dieser Forschungsarbeit sind, erstens, die Untersuchung des Wesens sowie das Funktionieren der Mechanismen der pragmatischen Adaptation von Texten des deutschsprachigen literarischen Diskurses; zweitens, die Bestimmung der Besonderheiten des pragmatischen Aspektes von dem deutschsprachigen literarischen Diskurs als eines der optimalen Mittel zur Vermittlung des originalsprachlichen Inhalts gemacht.

Das Erreichen der erwähnten Ziele sieht **die folgenden Aufgaben** vor:

- 1) das Wesen des Begriffes «pragmatische Adaptation» sowie seine Rolle im literarischen Diskurs zu bestimmen;
- 2) die Komponente des übersetzungsrelevanten Transformationsmodells als Instrument zur Realisierung der pragmatischen Adaptation des deutschsprachigen literarischen Diskurses in Texten zu untersuchen;
- 3) die Definition des Begriffes «literarischer Diskurs» zu bestimmen sowie seine Grundprinzipien zu erforschen;
- 4) die Ergebnisse der Forschungsarbeit bei der Übersetzung deutschsprachiger literarischer Texte anzuwenden sowie Schlussfolgerungen über die Rolle des Transformationsansatzes bei der Übersetzung zu ziehen.

Die Logik der Untersuchung bestimmt die Struktur der Forschungsarbeit.

Im Kapitel 1 werden die theoretischen Grundlagen der Konzepte «Pragmatische Adaptation», «Transformationsmodell» und «literarischer Diskurs», ihre Relevanz im Rahmen des gewählten Themas betrachtet und Schlussfolgerungen zum Kapitel 1 gezogen.

Im Kapitel 2 wird die Pragmatik des literarischen Diskurses von F. Kafka auf lexikalischer, syntaktischer und stilistischer Ebene analysiert, sind Beispiele angeführt und Schlussfolgerungen zum Kapitel 2 gezogen.

Kapitel 3 enthält Vorschläge zur praktischen Anwendung des Transformationsmodells bei der Übersetzung als Instrument zur Realisierung der pragmatischen Adaptation von Texten des deutschsprachigen literarischen Diskurses.

Die Analyse wurde aufgrund der Erzählung von Franz Kafka «Die Verwandlung» in der Übersetzung von A. Savchenko und E. Popovych durchgeführt, die auf der im ersten Kapitel diskutierten Klassifikation von T. Myronenko basierte.

Die obengenannte Klassifikation wurde verwendet, um die Effizienz des Transformationsmodells als Instrument der Gleichwertigkeits- und Angemessenheitserzielung beim literarischen Übersetzen zu analysieren.

Die durchgeführte Analyse zeigt, dass 123 (100%) Fälle der untersuchten Transformationsverwendung 47 semantische (38%), 51 grammatische (41%) und 25 syntaktische (21%) Umwandlungen darstellt.

Die Notwendigkeit der Verwendung von lexikalischen und grammatischen Transformationen bei der Übersetzung erklärt sich, einerseits, durch die Reihe von Strukturen und Formen, die die Einführung zusätzlicher Wörter oder die Ergänzung ihres Inhalts erfordern; andererseits, durch die Substituierung einiger Wortarten durch andere Wortarten; sowie auch durch den Unterschied im semantischen Umfang der in den untersuchten Sprachen verwendeten Lexeme, ihre unterschiedliche syntaktische und semantische Kompatibilität. Die weiteren Voraussetzungen dafür sind die Verwendung der ausgangssprachlichen pluralen und singulären Substantive und deren Übersetzung in die Zielsprache; das Gebrauch von konnotativen Gegenwarts- und manchmal Vergangenheitsformen; die Besonderheiten der deutschen Wortbildung (zusammengesetzte Substantive); sowie die Bildung syntaktischer Konstruktionen, die häufig die eindeutigen Thema-Rhema-Beziehungen von Sätzen stören usw.

Die festgestellten Transformationstypen stehen im engen Zusammenhang und ergänzen sich, aber sie kommen in Übersetzungen in verschiedenen Variationen vor. Diese Verbindungen bezeichnen einen kontinuierlichen Prozess, der durch die Bildung einer Bilanz zwischen Spracheinheiten verschiedener Ebenen und daher zwischen der Äquivalenz und Adäquatheit der Wiedergabe von lexikalischen Einheiten des Übersetzungstextes im Großen und Ganzen demonstriert.